KÖY ENSTİTÜLERİ ÖZEL SAYISI

YÖN
HAFTALIK GAZETE

KÖYÜN UYANIŞI: "17 NİSAN„

BU İKİ ÇOCUK KÖY ENSTİTÜLERİNİN İLK ÖĞRENCİLERİYDİ...

ŞİMDİ SAMSUN'DA KÖY ÇOCUKLARINI OKUTUYORLAR...

ENSTİTÜ OLMASAYDI KÖYDE CEHALETLE KAYBOLUP GİDECEKLERDİ.

Yıl : 1 - Sayı : 17 11 NİSAN 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Devlet düşmanlığı

Basın hayatına yeniden başlayan aylık bir dergi ötedenberi topluma aşılanmaya çalışılan devlet ve devlet işletmesi düşmanlığı noktasından hareket ederek İktisadi Devlet Teşekküllerini söz konusu etmektedir.

«Devekuşu», «Denizkızı» gibi yakıştırmalarla mizah havası içinde gelişen yazı, bir kasaba ağasının meydan kahvesinde tavla oynarken değindiği fikirleri aşamamakla beraber olumlu *bir tartışmaya sebep* olacağı kanısındayız.

Sümerbank ve Etibankı hem bankacılık hem işletmecilik yapmakla suçlayan yazarın üzerinde durduğu âmil ve neticeler bugün gerçekten üzerinde *durulması gereken önem*dedir. Sümerbank, Etibank ve benzerlerinin işletmeciliğe paralel olarak ele aldıkları bankacılık faaliyeti doğrudan doğruya mevduat toplamak ilkesi üzerine kurulmuştur. *Spekülâsyon* devrinin özel teşebbüse verdiği tavizler ve bu tavizlerle ilgili olarak İktisadi Devlet Teşekküllerinin özel sektörle ortak ve ölü yatırımlar yapmaya zorlanması bunu zaruri hale getirmiştir. *Pamuk mübayaasında* Sümerbankın çektiği nakit sıkıntısı ve bu teşekkülün pamuk piyasasındaki nâzım rolünü hatırlamakta da fayda vardır.

Ancak, bu veya bu gibi yönleri olması gereken *bankacılık şubelerinin plâsman* konusundaki davranışlarını, yani birikmiş mevduatın kendi ihtiyaç ve kaynakları için istimali gerekirken özel sektöre kredi açarak maksatlarından uzaklaşmaları yerilebilir ki, bu da ayrı bir tartışma konusudur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz mevduatla, başka bir deyimle halktan bir çeşit borç alarak işletmeleri finanse etmekte bir devekuşu garabeti müşahede eden yazar, nedense özel teşebbüs tarafından kurulmuş hususi bankaların arkasındaki işletmelere ve bu bankaların mevduatını bu bankaların finansmanına sarfetmeleri noktasına değinmemekte çok dikkatli davranmaktadır.

Hususi bankalar kimindir? Hususi bankalar terakküm etmiş mevduatı neden tümü ile bankacılık hizmetlerinde kullanmazlar? Niçin gayrimenkul için büyük yatırımlar yaparlar? Nâzım hesap kayıtlarındaki çok haneli rakkamlar hangi sebeple yıllık kâr üzerinde tesirsiz kalır?

Kaldı ki, bazı bankaların son on yıllık devirde basının can damarları üzerinde dahi denemelerde bulundukları ve çok kere başarıya ulaştıkları da *kulaktan kulağa fısıldanan* sözlerdendir.

Bugün Ticaret Odalarının muteber ve adı geçen derginin bildirisine katılma kararı verenlerden bazılarının çok kısa zaman evvel Merinos fabrikasının *kumaşlarını alabilmek* için zamanın büyüklerinin müzaheretlerini teminen hususi kalemlerde kuyruk oldukları unutulmamıştır.

Topluma devleti kötüleyen, devlet işletmeciliğinin faydasızlığını telkin eden, nihayet ŞEHİR AĞALARININ çıkarlarına yöneltilmiş bir yazının manşetindeki «KEMALİZM» kelimesinde bir «esbab-ı muhaffefe» kurnazlığı görmekte elbette haklıyız. Bu samimiyetin ya ötesi ya da berisidir ama, hiçbir zaman kendisi değildir.

Sağduyu, ATATÜRK heykeli merdivenlerine iltica ederek, bir milletin kaderini ilân gelirlerine ipotek edenlerin daima karşısında olacaktır.

İsmet Ömer Küntay

Dilekçe

Vergiler İtiraz Komisyonu Başkanlığına

Edremit

İtiraz eden: Tamirci terzi Kâzım Binbir (Tuzcu Murat mahallesi Bayramyeri caddesi No.15).

Karşı taraf: Edremit Vergi Dairesi

İtiraz edilen: 257 lira vergi ve 160 lira T.B

Olay: Edremit'in Bayramyeri semtinde çoğunluğu fakir insanların söküklerini diken, yırtıklarını yamayan, eskilerini tersyüz yapan tamirci terziyim. *En büyüğü sekiz yaşında* üç çocuk babası olan bana üç gün evvel 170 sayılı karne ile 3600 lira yıllık kazanç sağladığım takdir olunarak 257 lira vergi ödemekliğim tebliğ olundu. Mezkûr takdir ve tahakkuk yersiz ve kanunsuzdur çünkü: Anyasamızın 41 nci maddesi aynen şöyledir: (İktisadi ve sosyal hayat adalete, tam çalışma esasına ve herkese insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir.» Komisyonun takdiri % 100 doğru olsa dahi üç çocukla Edremit gibi hayatın pahalı olduğu bir kasabada 3600 lira ile bir sene müddetle insan haysiyetine yaraşır bir seviyede yaşadıktan sonra vergi de verebileceğim iddiasına dayanan takdir gülünçtür. Bu itibarla her ne suretle olursa olsun bana vergi salınması anayasaya aykırıdır. En az günde on saat viran dükkânı bekliyerek kazanabildiğimle ölmiyecek kadar gıda alıyoruz. Çok zaman Arapsaçı, acı filiz gibi isim taktığımız otları yiyoruz, giydiğimiz yamadır. Sosyal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinde benim kadar kazananlara vergi salınması kanunsuzdur, kaldırılması iktiza eder.

Bu vergiyi takdir eden komisyon veya tarh edenler ayda brüt 250 lira ücretle beni çalıştıracak bir müessese biliyorlarsa bu işi minnetle kabul etmiye hazırım. İnsan haysiyetine yaraşır hayat seviyemizi dükkânımızda ve evimizde de görerek salınan vergiyi kaldırmasını komisyonunuzdan istirham ederim.

Atatürk'ün defteri

«Y Ö N» dergisinde yayınlanan Atatürk'ün not defteri başlığı altındaki yazıyı okudum: Bende böyle bir not defteri vardır. Koyu vişne renkli maruken kaplı küçük bir not defteridir. Bu defter, aşağı yukarı 65 kadar yapraklıdır. Ancak üç yaprağında kurşun kalemle yazılmış Atatürk'ün notları vardır. Bu notlar, Cumhuriyetin ilânına, ilk Başvekil olarak İsmet Paşa'yı seçtiğine, İstanbulda muhalefet yapan birkaç gazetenin adlarının tesbitine ve Sayın Rauf beyin Vatan ve Tevhit gazetelerine beyanatına, Lâtife hanımın ve kendisinin geçirdiği rahatsızlıklara ait olup dergide yazıldığı gibi Atatürk'ün birçok tasavvurları, plânları ve düşüncelerine ait bir tek söz bile yoktur.

Geçen yıl Milli Kütüphane müdürü Sayın Adnan Ötüken'i ziyaret ettim. Kendilerine bu defterden bahsettim. Mikro filiminin alınması imkânını sordum. Muvafakat buyurdular. Düşüncem, bu mikro filimlerden birer tanesini Milli Kütüphaneye ve İnkilâp Müzesine, aslını da Ankaradaki Büyük Millet Meclisi Müzesine vermekti. Bu düşüncemi beraberce Müzeyi gezdiğimiz arkadaşlar yanında müzenin kurucusu ve müdürü rahmetli Kemâl beye de söylemiştim. Bu defteri bilhassa Atatürk'ün hüviyeti üzerinde eser yazmak gibi çok ağır ve şerefli bir gayret gösteren yazar arkadaşlardan birine emaneten vermiştim. O bana geri verdi. Bir aralık bu defterdeki notlara istinaden bir gazetemizde de yazı çıktı. Bu defterden faydalanmak istiyen arkadaşlara defteri vermekten çekinmedim. Ancak ev nakli sırasında, binlerce ciltlik kitaplarım ve dosyalarım arasında bu ve bunun gibi şahsi hatıralar da vardı. Adnan beyle temastan sonra kendisine verilmek üzere defteri aradım. Cumhuriyet gazetesi muhabiri Sait Terzioğlu arkadaşımızın da isteği üzerine bu aramaya sıkıca devam ettim. Teessürle kaydedeyim ki henüz bulamadım. Bir tahminim de bu defterin bir arkadaşta unutulmuş olmasıdır. Kıymetli derginiz vasıtasıyla böyle bir arakadaşta ise, defteri bana geri vermesini veya mikro filimleri almak üzere doğruca Sayın Adnan Ötüken'e ve aslını da Büyük Millet Meclisi Müzesine teslim etmesini rica ederim.

Saygılarımla..
Şükrü Sökmensüer

ÇAGRI

YÖN çeşitli çevrelerden gelen sabotajlarla karşı karşıya bulunmaktadır. YÖN, azimli okuyucu kütlesinin desteği ile, onu batırmak isteyenlerin emellerini iboşa çıkarmayı ve güçlükleri yenmeyi bilecektir. Mücadeleyi kolaylaştırmak ve gazeteyi daha mükemmel bir hale getirmek için, YÖN okuyucularına abone olmayı ve tanıdıklarını abone yazılmaya teşvike çağırıyor.

YÖN'e abone olunuz ve tanıdıklarınızı YÖN'e abone ediniz.

YÖN, bu maksatla,

«UCUZ ABONE SERVİSİ»

kurmuştur. Yıllık abone 40, 6 aylık abone 20 liradır

Abone için müracaat adresi:
P.K. 512 — İstanbul

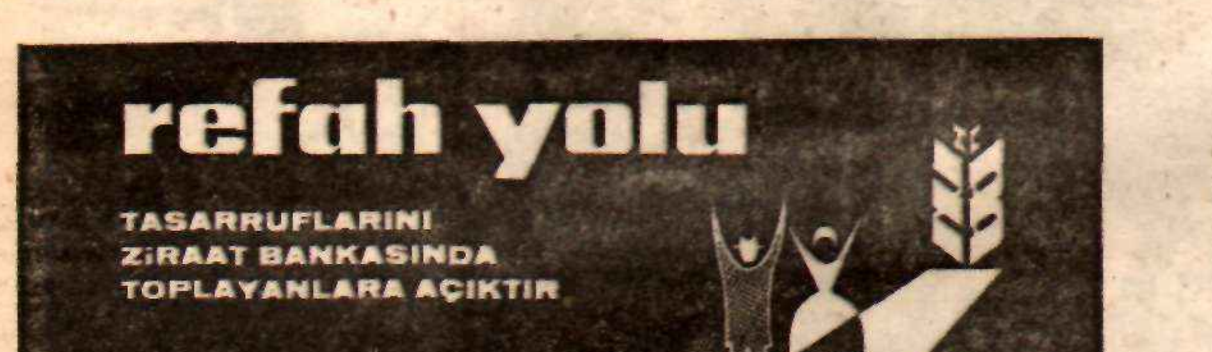

Basın A — 2406/007

SUYU ARAYAN ADAM
Yazan:
Şevket Süreyya AYDEMİR
ÖZ YAYINLARI
Sok. 44 No: 6
Bahçelievler ANKARA
YÖN — 886

YÖN
HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ
İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu
(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu. Posta kutusu: 512 — İstanbul. Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone târifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel târifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

Uyanış saâti

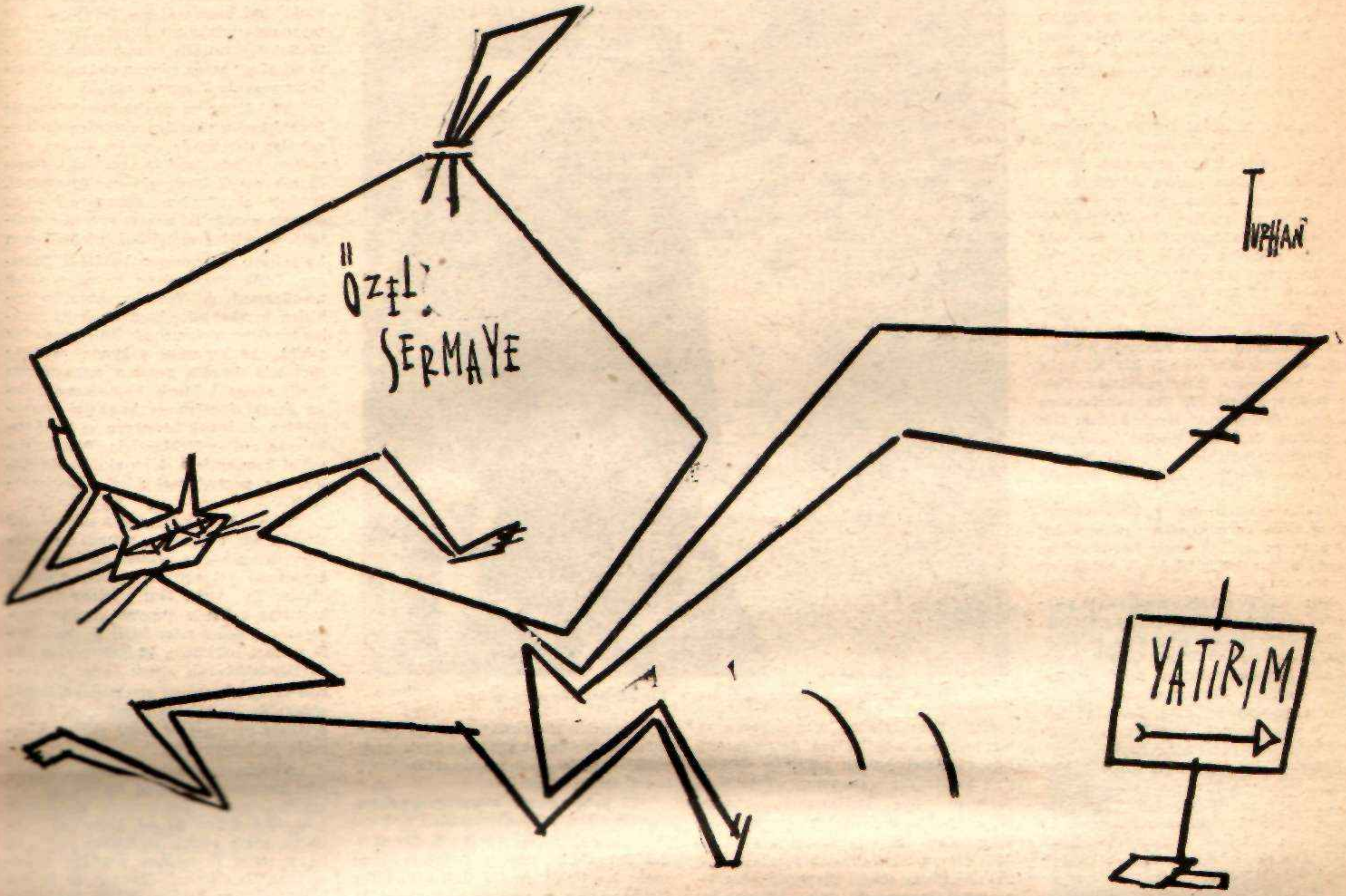

Karanlık

Bütün iyimser sözlere rağmen, Türkiye'nin iktisadî, siyasî ve sosyal tablosu henüz karanlıktır. Büyük dâvalara el atmaları beklenenler, hâlâ küçük çekişmelerin düğümleriyle meşgul. Parlâmento, insanı deli edecek bir miyoplukla, tam bir sistem ve felsefe yoksunluğu içinde bocalayıp durmaktadır. Memleketin perişan manzarası karşısında sabırsızlananları çileden çıkarmak için ne mümkünse yapılıyor.

Ufukta bazı gelişme görülmeseydi, bazı kıpırdanmalar, uyanışlar sezilmeseydi, bu karanlık tablo karşısında iyice kötümserliğe kapılmak, bütün umudu kıyamet günlerine bırakmak mümkündü. Ama, geleceği bu derece ışıksız saymamak için bir sebep var ortada. Dâvalara temel çözümler getiren sosyalist düşünce, bir siyasî hareket hâline *gelmek üzeredir.*

Uyku

Bu noktaya erişmek kolay olmadı. Hayatlarını emekleriyle kazananlar, yediklerini günlük didinmelerinden çıkaranlar, istismar yollarına sapmadan alınteri ve göznuruyla çalışanlar, uzun vâdeli menfaatlerinin hangi siyasî kadroyla ifade edildiğini anlamakta güçlük çektiler. Oylar, niçin ve nasıl olduğu bilinmeden, rastgele partilere akıp gitti. Çalışanlar çalışmalarını, düşünenler düşüncelerini başkalarının ekmeğine yağ sürmek için harcadılar. İktidarlar değişti, partiler kuruldu, partiler dağıldı, partiler birleşti, partiler meydana geldi; ama, alınteri ve göznuruyla çalışanların kaderi değişmedi.

Millî kurtuluş hareketinin fırtınaları dindikten sonra, *muhafazakârlık* Türkiye'nin üzerine geldi, çöreklendi. Hangi ad, hangi bayrak, hangi slogan altında olursa olsun, Türkiye'nin «muhafazakâr parti» si, yıllar yılı, iktidardadır. Değişen, meclis gruplarının sayısı ve sırasından ibaret. «Muhafazakâr parti» bugün de iktidarda. Dört meclis grubu, gerekince, temel muhafazakâr tutum etrafında birleşebilmektedir. Bu bakımdan hattâ «iktidar» ,a «muhalefet» arasındaki *münasebetleri tehlikeye sokan* meseleleri gözden geçirmek kadar öğretici birşey olamaz. Son ayların buhranları temel kavgalardan mı çıktı? İktidardaki gruplar hareketsizlik içinde yüzerken öbürleri hamle *mi istediler? Bir grup ileri* devletçiliğe gitmeğe niyet etti de ortalık ondan mı karıştı? Koalisyon, temel politika görüşlerinde ayrılıklar olduğu için mi tehlikeler geçirdi? Bu konularda hükûmet, hattâ parlâmento istikrarı *öylesine tam, öylesine* sağlam ki... Siyasî çekişmelerin ipi, Türkiye'de, temel tutumlara değil, hâlâ ufacık konulara, meselâ Kayseri hapishanesinin kapı tokmağına bağlı.

Alınteri ve göznuruyla çalışanlar, şimdiye kadar, bu siyasî kanallardan seslerini duyurmağa uğraştılar. Mesele, bu partilerin listeleri yoluyla Parlâmentoya bir iki temsilci sokabilmekten ibaret olsaydı, eskiden bunun azçok sağlandığını söylemek mümkündü. Ama, nisbî temsildeki haşin adaylık kavgaları, listelerin en rahat sıralarını hep «muhafazakâr parti» nin adamlarıyla doldurdu; alt sıralara iliştirilenler «dar kapı» dan geçemediler. Bugünkü Parlâmento, işçisiz, köylüsüz ve sistemsizdir.

Rüya

Çalışan ve günlük ekmeği için didinen kütlelere hak sağlamanın veya edinilmiş hakları savunmanın yolu mutlaka siyasî hareketten *geçmez» diyenler çıkacaktır elbette.* Belki bazı işçiler, paylarına düşen dilimi arttırabilmenin tek yolunu sendikacılıkta bulacaklar. Bazı öğretmenler, doktrin hareketlerinden uzak durup, kurdukları derneklerin meslek dertleriyle uğraşmasını yeter sayacaklardır. Bazı memurlar, tek ümitlerini maaş artışlarına bağlıyacaklardır. Bir kısım gençlik, sadece kültür toplantıları ve meydan mitingleri yoluyla sesini duyurduğuna inanacaktır. *Köylü, başkaları için sandığa oy* atmakla siyaset işini bitirdiğini, seçtiği ağanın Ankara'da kendisini gözeteceğini sanacaktır.

Siyasî hareketleri koltuk değişmelerinden *ibaret sayanlar ve belli bir doktrin* etrafında birleşip uzun vâdeli menfaatlerini bu doktrinin başarısında aramayanlar, günlük hayatlarını günlük uğraşmalarla düzeltebilmenin rüyası içindediler.

Işık

Yediklerini hergünkü didinmelerinden çıkaranlar, sosyalist düzeni yerleştirmek için birleşmek ve harekete geçmek zorundadırlar. Menfaatleri ve kurtuluş yolları bundadır. Sosyalizmi siyasî hareket yoluyla iktidara getirmedikçe, sendikacılık ve dernekçilik yoluyla elde edilenler fazla birşey ifade etmiyecektir. Uğraşmaların en başarılı olduğu hâllerde bile, yapılan şey, «muhafakâr parti» mensupları ile aradaki açıklığı olduğu gibi tutabilmekten ibarettir. Sendika ve grev yoluyla ücretini arttıran işçi, sistemi değiştirmedikçe, bu artışın, yükseltilen fiyatlar, suni himayeler ve başka yollarla, eninde sonunda yine kendisinden çıkarılacağını bilmelidir. Menfaati, sadece ücret arttırmakta değil, hızını kendi özlemlerinden alan, kendisine hem değer, hem de refah veren bir sistemi getirebilmektedir.

İşin bir de başka yönü var. Türkiye'de, çalışanlarla birlikte, herkesin menfaati istihsal seviyesinin yükseltilmesinde ve hızlı kalkınmada. Ama, bu hızlı kalkınmanın, kütleleri ezmeden, sosyal adaletsizlik yaratmadan başarılması şart. Çalışanlar, hızlı kalkınmanın sosyalizmden başka yollarla da olabileceğini söyliyenlerin hikâyelerine aldanmamalıdırlar. Türkiye'nin şartları içinde, ileri bir devletçilik anlayışına dayanmayan hızlı kalkınma, ancak, kütlelerin sıkıntısı pahasına «her mahallede bir milyoner» yaratmakla mümkündür. Çalışanlar, böylesine kalkınanlarla aynı çatı altında toplanamaz.

Uyanış

Sosyalist düşüncenin büyük bir siyasî hareket hâline gelmesi, bu noktadan sonra da kolay olmıyacak. Başlangıçta, teşkilâtlanma güçlükleri, ayrılmalar, bölünmeler sık sık görülebilir; sıkıntılar, yenilgiler çok kimsenin cesaretini kırabilir. Ama, dünyada hiçbir sosyalist hareket kolay doğmadı. Bütün dâva, birlik ve yılmazlık noktasında toplanıyor. Hareket, ilk günlerden itibaren, dağılmamış, bölünmemiş bir kuvvet olarak doğabilmelidir. Türkiye'de, sosyalizmi bir hareket hâline getirmek isteyenlerin amacı, mutlaka tek bir kuvvet hâlinde birleşmek olmalıdır.

İkinci önemli nokta, toplumun bütün kesimlerinde aynı şuurun uyanabilmesi. Yalnız beden işçisine değil, okuyana, düşünene, çalışan herkese, memura, çiftçiye, fikir iççisine kendileri için tek çıkar yolun sosyalizm olduğunu anlatmak, onları aynı hareket içinde toplamak gerek. «Muhafazakâr parti», ancak bütün çalışanların elbirliğiyle yenilebilir.

Mümtaz Soysal

REJİM

Sun'i teneffüs

Başbakan İnönü, geçen hafta, dört defa, Hava Kuvvetleri Komutanı Tansel ile görüştü. Geceleri Ankara sokaklarında görülen askerî devriyelerin sayısı arttı. Koalisyonun iki lideri olan İnönü ve Gümüşpala arasındaki söz düellosu şiddetlendi. Hava gerginleşti. Ankaralılar; «Ne oluyoruz?» diye birbirlerine soruyor ve beklemiye başladılar. Kayseri affı lâfının tazelenmesi, havayı birdenbire değiştirmişti.

Gerginlik, 22 Şubat korkusu geçer geçmez, bir kısım politikacıların normal davranışlarına dönmelerinin sonucudur. 22 Şubat öncesi oyunları, yeniden sahnededir.

Bu durum, rejimin ancak ordu korkusuna dayanarak ayakta durabildiğini, bir defa daha ortaya koymaktadır. Korkulan kuvvetler sahneden çekilsin, 27 Mayıs öncesi devre geri gelecektir.

Şimdi, 1,5 ayı aşan, anlaşılması güç bir rötarla, Meclise 22 Şubat affı getirilecektir. 22 Şubat günü kaçacak delik arayan bazı politikacılar, affın aleyhinde bulunmaya ve bunu Kayseri affı için bir vesile olarak kullanmaya hazırlanmaktadır. Devlet Başkanı Gürsel ile, fikir mutabakatına vardığını söyliyen A.P. Genel Başkanı Gümüşpala'nın da, Parti içindeki huzursuzluğu gidermek endişesiyle, Kayseri affına iltifat etmesi, durumun ciddiyetini arttırmaktadır.

Vatan sathında artan gerginlik ve toplumun zinde kuvvetlerinden yükselen homurtular, bu politika donkişotlarını frenlemezse, buhran bütün şiddetiyle patlak verecektir.

Her halûkârda, sun'i teneffüslerle yaşatılmak istenen koalisyon, iflâs etmiştir. CHP. Genel Başkanı için, iflâsı kabullenmek, açıkça AP., YTP. ve CKMP. mutedillerine dayanarak hükûmet etmek ve kabineyi buna göre değiştirmek en mâkul yol olrak gözükmektedir. Fakat Başbakan İnönü'nün asıl dayanağı, sosyal ve ekonomik alanda, bir an önce cesur hamlelere girişebilmesini istiyen toplumun zinde kuvvetleridir. İnönü, bu kuvvetler sayesinde, bugün iktidardadır. Ve ancak bu kuvvetler sayesinde rejimi yaşatabilecektir. Fakat bu kuvvetlerin desteğinin devam edebilmesi için, dış yardım almak ümidine ve kâğıt üzerinde bir kalkınma plânının hazırlanmasına dayanan bugünkü yönsüz gidişten ve uyuşukluktan kurtulmak lâzımdır. Cesur reformlara girişimedikçe, bol dış yardım sağlansa ve kâğıt üzerinde mükemmel bir plân yapılsa bile, durum düzelmiyecek ve rejim, susuz kalan bir nebat gibi kuruyup gidecektir.

Hava Kuvvetleri Kumandanı İrfan Tansel, Başbakanlığa geliyor

KOALİSYON

İpler koparken

İnönü, bakanlarından, şimdiye kadar yaptıkları işlerin listesini istedi. Listelerde, bakanlıkların Hükûmet politikasının yürütülmesiyle ilgili icraatı ile Milletvekilleri ve Senatörlerin arzuları üzerine yapılan işler ayrı ayrı yer alacaktı. Listeler, çabucak tamamlandı.

Listeler, incelenince, Hükûmetin etrafta söylendiği kadar partizanca bir davranışa sahip olmadığı ortaya çıktı. Başbakan arzusuna nail olmuş, dâvasını ispat etmişti. Nitekim İnönü daha sonra şöyle dedi: «Gümüşpala bana bakanlarımın partizanca hareket ettiklerini, bilhassa AP li vatandaşların haklarını yediklerini söyledi. Misal istedim, tohumluk buğdayların dağıtılışında şikâyet etti, idari makamlardaki tasarruflardan bahsetti, banka kredilerinden söz açtı. İlk anda ona verdiğim cevapta, söylediği şikâyetlerin tahakkukuna yol açan makamların başında AP li bakanların bulunduğu oldu. Tarım Bakanı AP liydi, İçişleri Bakanı AP liydi ve nihayet Ticaret Bakanı AP liydi. AP li bakanların da AP lilere karşı partizanca hareketine imkân yoktur.»

İnönü, Gümüşpala'ya verdiği bu ilk cevaptan sonra da daha etraflı bir cevap hazırlayabilmek için bakanlarını seferber etmişti. Bakanlıkların icraatına ait listelerin hazırlanışı, bununla ilgiliydi

İnönü, gerekli cevapları hazırlatıyordu, ama kızgınlığı da geçeceğe benzemiyordu. Hem öylesine benzemiyordu ki, bir konuşmasında bu son derecede tedbirli ve idareli bilinen politikacı Gümüşpala hakkındaki hissiyatını, «Paşa Paşa dedikse...» diye açıklamaktan kendini alamadı. İnönüyü çileden çıkaran Gümüşpala'nın, Köy yollarının yapımı ile ilgili bir yönetmeliği «Anayasaya aykırılık» ile itham etmesi olmuştu. Onbir tane AP li Bakanın da imzası bulunan bir yönetmeliği «Anayasaya aykırı» olmakla itham eden Lider, sanki Koalisyonun iki kanadından birinin değil de, muhalefet partilerinden birinin, hem de, insafsız hücûmlarla hükûmeti zayıflatmaya çalışan muhalefet partilerinden birinin lideriydi.

Nitekim İnönü, bu garip hücum ve buna eklenen bir takım manevralar karşısında, «Ben zaten başından söylemiştim, bu iş böyle olmaz. Koalisyon kabinesi kurulurken, koalisyonu kuran partilerin liderleri bu koalisyon hükûmetinde vazife almalıdırlar. Almazlarsa sonradan bir takım ihtilâflar çıkar, Lider dışarda kaldı mı, kendisinden daha alt kademedeki bakanlarının icraatını yermeye kalkar, nitekim de böyle olmuştur» diyordu. İnönü, kendisini bir kere daha haklı çıkaran bir görüş karşısında hem kızıyor hem seviniyordu. Gene bir konuşmasında, «Gümüşpaladan şikâyetçiyim» demekten kendisini alamadı.

Gümüşpala bir değil bir çok noktada hükûmete karşıydı. Böylesine bir durumda ise koalisyon yürümezdi. Gümüşpalanın yaptıklarını gerçek muhalefet partileri liderleri yapmıyorlardı. İnönü bunu açıkça belirtmekte mahzur görmüyor, «koalisyon ciddî şekilde buhran geçiriyor» diyordu.

Soldan geri çark!

İnönü koalisyon buhran geçiriyor derken, bir açık kapı bırakmaktan da geri kalmıyordu. Koalisyonun buhran geçirdiğini söylüyor, bundan AP liderini sorumlu tutuyor, ama kabinesindeki AP li bakanları da kendinden yana tutmak, hatta AP grupunda sayıları pek kabarık da olmasa bir kısım Senatör ve Milletvekillerini Gümüşpala'dan ayrı tutmaya çalışıyordu. «Ben kabinemdeki AP li bakanlarımla son derece iyi geçiniyorum, parti mülâhazalariyle bunların bir tekinin bile değiştirilmesine razı değilim» diyordu. Koltuklarının altlarından kayacağını sezen bakanlar ise İnönü'nün bu sözleri karşısında ona daha sıkı sarılmaktan kendilerini alamıyorlardı.

22 Şubat gecesi kâbusunu unutamamış bir takım AP milletvekilleri ve Senatörleri için de durum AP li bakanlarınkinden daha farklı değildi. Onlar da, biraz yanlış bir teşhis sonucu, İnönünün daha fazla kızdırılması sonunda koalisyonun dağılmasından ve yeni bir buhranın çıkmasından korkuyorlardı. Korktukları için de Koalisyonun yaşamasından yana oluyorlardı. Bu hava, geride kalan günler içinde Gümüşpalaya açıkça hissetirildi. AP li bakanlar ise aralarında toplanmışlar, «hep beraber geldik hep beraber gideriz» diye karar almışlardı. Mütereddit ve kaypak bir politikacı olarak şöhret yapan Pala Paşa, durumun umduğundan da kötüye gittiğini, hissedince bir parça geriledi. Maddeleri arasında en ufak bir fikir birliği bulunmayan dört maddelik bir bildiri ile bazı hususları açıkladı. Bildirinin ilk maddesi, bir takım Anti Palacı gazetelerin parti içinde anlaşmazlıklar olduğu yolundaki yayınlarını yalanlıyor, ikincisi, garip bir şekilde teşkil edilen yeni Genel İdare Kurulunun Çarşamba günü toplanacağını açıklıyordu. Bildirinin en önemli ve Paşalar arasındaki ihtilâfa parmak basan maddesi üçüncü maddeydi ve bu madde ile Gümüşpala, Partisi adına Koalisyon konusundaki görüşü dile getiriyordu. Madde aynen şöyleydi: «Protokola riayet edildiği müddetçe AP nin koalisyonu bütün kuvveti ile destekliyeceğini açıklamayı lüzumlu görmekteyiz.»

İnönü, Protokola riayet edildiği yolunda AP li bakanların da şahadetiyle deliller topladığına göre, Gümüşpala için koalisyonu bozmak kolay olmıyacaktır. Protokola riayet edilmediğini isbat, Gümüşpala ve arkadaşları için, zor bir iştir.

İki yüzlü kılıç: Af

Gümüşpala, 22 Şubat öncesi ve sonrasında partiden yapılan bir takım ihraçlardan sonra, teşkilâta hesap vermek günü geldiğinde hayli zorluk çekmişti. Disiplinli ve tertipli bir teşekkülden çok, rasgele toplanmış bir kalabalık halinde bulunan AP grupu ise bir türlü yola gelmek bilmiyor, her kafadan ayrı bir ses çıkıyordu. Hele ve hele Meclis tatılından sonra şikâyetler öylesine ayyuka çıktı ki, Pala Paşa ortalığı yatıştırmak için, akropatik hareketlere girişmek zorunda kaldı. Önce parti içi huzursuzluklara bir son vermek gerekiyordu. Bunun için de partideki müfritler ile mutedilleri bir çuvala tıkmak gerekirdi. Her iki tarafın da üzerinde ittifak ettikleri tek husus vardı; Kayseridekilerin bir an önce salıverilmesi. Bir kere bu mesele ortaya atıldı mı, bunun gürültüsü diğer bütün gürültüleri bastıracağında, Gümüşpala bir rahat nefes alabilirdi. Ortada hazır bir de 22 Şubatçıların affı konusu vardı. Öyleyse iki af bir arada çıkar, meselenin önemli bir yanı da kapanmış olurdu.

Teşkilâttan ve bazı milletvekilleri ile Senatörlerden yükselen seslerden de kuvvet alan Gümüşpala önce bu konuyu parmağına doladı. Şimdiye kadar af konusunda çok şey dinlemiş, çok şey öğrenmişti. Derhal el altından çalışmaya başladı. Gürsele yaptığı iki ziyaret sırasında muhtelif memleket meseleleri görüşülürken bu konuyu da açmaktan kendisini alamamış, üstelik konuşmaların sonunda azıcık umutlanmıştı da. Nitekim, koyduğu teşhisten hareket ederek, geçen hafta yapılan bir Grup toplantısında üstü kapalı bir şekilde af konusuna dokundu ve bir süre için de olsa, grupları mensuplarını kendi ağzına baktırdı. Konuşmasının daha önceki fasıllarında kendisini protesto eden, dinlemek istemeyen ve hattâ yuhalayan azılı müfritler bile, Gümüşpalanın af konusundaki sözlerini dikkatle dinlemişler, sevmedikleri lideri alkışlamışlardı.

Ne var ki, Gümüşpalanın af kozu, AP Gruplarında değilse de basında ve zinde kuvvetler nezdinde ufaktan bir kıyametin kopmasına yol açtı. 22 Şubatı unutmuş olanlar ile bunu blöf sayanlar akılları başlarına gelip de durumu yeniden kavrayıncaya kadar sular hayli bulandı. Hele ve hele İnönünün, 22 Şubatçıların affı ile Kayseridekilerin affını asla birbirlerine karıştırılmaması gerektiği yolundaki sözleri de bu kulaklara gidinceye kadar, ortalıkta çoktan yeni Junta lâfları dolaşmağa başlamıştı bile.

Nitekim gazeteciler, kendileri ile yüz yüze konuşmatan müthiş korkan AP Genel Başkanına, Genel İdare Kurulunun yeni üyelerinden Kemal Bağcıoğlu vasıtasiyle yazılı olarak sordukları bir soru ile meseleyi deşmekten kendilerini alamadılar. Gazeteciler, «Münhasıran 22 Şubat harekâtına katılan emekli subayların affı teklifini AP lideri olarak imzalayacak mısınız?» diye soruyorlardı. Daha önceden Gümüşpalanın, tek başına böyle bir teklifi imzalamıyacağı ve desteklemiyeceği söylentileri çıkmıştı. GÜMÜŞPALA, yazılı soruya gene yazılı bir cevap verdi ama bu soruya hiç bir ışık getirmeyen, «idare-i maslahatçı» bir cevaptı. AP Lideri, henüz bize resmen intikal etmiş bir şey yoktur, ederse Genel İdare Kurulunda görüşür bir karar veririz» diyordu. Sorunun sorulduğu gün yayınladığı bildirisinde ise Gümüşpala, Grupta yaptığı konuşmada Gürsel ile konuşmalarında vardığı fikir mutabakatı konusunun bazı gazetelerce yanlış tefsir edildiğini belirtmeye de ayrıca bir madde ayırmıştı.

Konuşma dozajını tesbitte her gün ayrı bir zorluk çeken AP Liderinin af konusundaki tehlikeli silâhı kullanmaktaki beceriksizliğ, öyle görünmektedir ki, önümüzdeki günlerde, Parlâmentoda yeni bir takım anlaşmazlıkların açığa çıkmasına yol açacaktır.

Tavizi ver, kurtul

Gümüşpala, partisi içindeki huzursuzlukların had safhaya girdiği şu son zamanlarda, başka bir taktiğe daha baş vurdu. Saim Sarıgöllü, Şinasi Osma gibi bazı akıl hocalarının da itmesiyle, Genel İdare Kurulunda değişiklikler yaptı.

Taktik basittir. Bir takım Genel İdare Kurulu üyeleri, Rauf Kıray, Saki Zorlu v.s. parti içi ihraçlarda yıpranmışlar ve teşkilâtça damgalanmışlardı. Bunların kurul dışında bırakılması, müfritler cenahını nisbeten feraha çıkarır, tenkitleri önlerdi. Akif İyidoğan ile Nihat Su ise iyiden iyiye «İnönünün adamları» damgasını yemişlerdi. Bunlar da saf dışı bırakılır, Gümüşpala'nın son zamanlarda pek benimsediği Koalisyon içindeki muhalefet liderliği havası kuvvetlendirildi. Hele bunların yerlerine, tarafları tatmin ede-

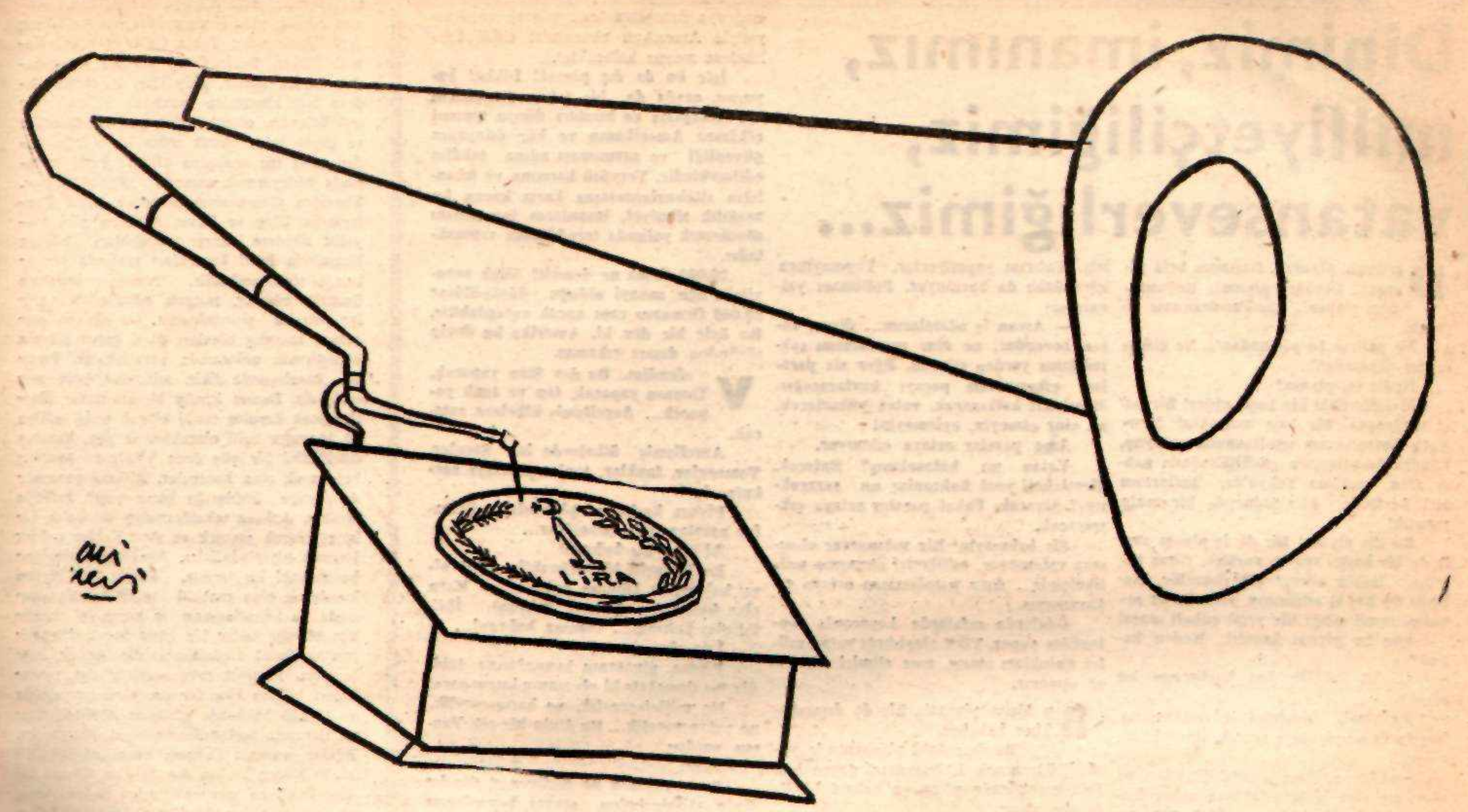

YAZISIZ

cek bir kaç isim konursa, teşkilâtın Genel başkanı şahsına müteveccih hucumları hayli yumuşar, ilerde yapılacak Genel Kongreye kadar da havada bir yumuşama olurdu.

•

Bu kaygılar içinde, AP nin dokuz kişilik kurucular heyeti bir toplantı yaptı. 25 kişilik Genel İdare Kurulunun istifasını kabul edip, Genel İdare Kurulunu yeni baştan kurdu. Ancak bu formaliteyi öylesine yaptı ki, ertesi sabah, Genel İdare Kurulundan istifa ettiğini öğrenen üyelerden Rauf Kıray, gazetecilere, «*vallahi benim haberim yok ama demek ki* istifa etmişiz» dedi. Kurucular Meclisi, 25 kişilik Genel İdare Kuruluna 11 yeni tayin yaptı. Bunlar öylesine tayinlerdi ki, *İsayı da Musayı da tatmine matuftu.* Fethi Tevetoğlu, Halûk Nurbakki, Turhan Kapanlı, İzzet Birand gibiler müfrit grupa susu payı olarak içeri alındılar! Bu arada, *gazetecilerin gözünden kaçan bir başka* oyun da ayrıca oynandı, 25 kişilik Genel İdare Kuruluna sadece 24 tayin yapıldı. Bir üyelik boş bırakıldı. Bunun kerameti ancak *iki* üç gün sonra ortaya çıktı. YTP nin müstafi milletvekili, müfrit Ertuğrul Akçanın Gümüşpala ile yaptığı başbaşa bir konuşma, boş bırakılan bu üyeliğin YTP den AP ye gelecek Akça ve taraftarları için ayrıldığını gösterdi. Ne var ki, Gümüşpala Akça arasındaki ilk temasta pazarlık tam olarak sonuçlanmadığından, durum açıklanmadı.

Ragıp Gümüşpala

Kurucular Meclisinin, teşkilâta şirin gözükmek endişesiyle yaptığı değişiklik ise, teşkilâtı ne memnun etti, ne bedbin. Bir takım milletvekilleri Gümüşpala revizyonuna ad taktılar: Uyutma operasyonu.

Gerçekten de Genel İdare Kurulunda yapılan değişiklik, bir yatıştırma politikasının tezahüründen başka birşey değildi ve akıl hocalarının tesiri ile Gümüşpala tarafından yapılmıştı ama, sonuç her şeye rağmen pek umulduğu gibi olmadı ve zaten Lidere karşı itimatsız olanları daha çok itimatsızlığa sürükledi.

Kurucular, Genel İdare Kurulunu tazelemek konusunda ilk anda hayli tereddüt göstermişlerdi. Tüzüklerinin ve Cemiyetler Kanununun dışında bir iş yapmak istemiyorlardı. Bunun için de gece yarısında da olsa Yargıtayın bazı üyeleri ile İçişleri Bakanlığının Cemiyetler masasından bazı insanların görüşünü almadan yapamadılar. Aldıkları cevaplar genel olarak müsbet olunca da, sür'atle değişikliğe gittiler.

Genel İdare kurulundaki bu değişiklikle birlikte, AP nin Meclis grupları da şöyle bir yerlerinden oynadı. Olayın gerisinde yatanları bilenler vardı, bilmeyenler vardı. Bilenler bilmeyenlere anlatacak yerde, endişeleri körüklemeyi uygun buldular. Bunun üzerine de Gümüşpala Grupta bir yaylım ateşine maruz kaldı. Meselâ Süreyya Endik, Gümüşpalanın beynine rağmen AP nin bir beyni olmadığını söyleyerek, partiden istifa etti. Ne var ki bu istifa, sadece yarım saat süre ile yürürlükte kaldı ve sonra *Endik üç arkadaşının kolları arasında salona döndü.* Buna karşılık hepsi de birbirinden değişik sebeplerle iki milletvekili ve bir Senatör Ap den istifa ettiklerini *belirttiler. Bunlardan Celil Cevherlioğlu,* AP nin tehlikeli bir oyun içinde olduğunu söylüyor, politikası belli olmayan bir partide duramam diyordu. Menderes devri basın dâvalarının bu şöhretli simasının CHP ye geçmek maksadiyle, bu çıkışı yaptığı söyleniyordu. Mehmet Başaran adlı milletvekili ile Reşat Özarda'nın istifaları da, kendilerinin Genel İdare Kuruluna alınmaması tepkisiydi.

Genel İdare Kurulunun yeni isimlerle ilânından sonra ortaya bir başka mesele çıktı. Kendilerine oldukça taviz verilmiş olan müfritler, hele Genel İdare Kuruluna girdikten sonra ortaya birden bir takım tekliflerle çıktılar. Gümüşpalaya yaptıkları ziyarette Tevetoğlu, İzzet Birand, Turhan Kapanlı falan, Genel Sekreterin mutlaka değişmesi zaruretine işaret ettiler. Ama mesele sadece Genel Sekreterin değişmesi ile de kapanmazdı. Asıl mesele partiden ihraç edilmiş olanların yeniden partiye alınmalarıydı, kabinedeki bazı bakanlar değişmeliydi, daha da önemlisi, Genel Kongreye hemen gitmek lâzımdı. Tüzükte de bir değişiklik yapmak gerekiyordu. Sonra CHP ye karşı da daha belirli bir tavır takınılmalıydı.

Elini vermiş iken kolunu da kaptıran Gümüşpala, bu talepler karşısında bir an duraladı. Daha ilk özel temaslarda bu *kadar çok şey isteyen Genel İdare Kurulu* üyeleri, ya resmen masanın başında oldukları zaman neler isteyeceklerdi? İşte bu endişedir ki, geçen hafta çarşamba *günü kurulan genel idare kurulunun toplantısını* tam bir hafta sonraya bırakmak zaruretini ortaya koydu. Bu arada Gümüşpalanın emektar yaveri ve partinin *Genel Sekreteri Şinasi Osma son derece* üzgün, titrinin gideceğini anlamış, «Benim Genel Sekreter olup olmamam önemli değil. Paşa ile benim aramı açmaya çalışıyorlar, *ama ben Genel Sekreterlikter* olmasam da Paşam ile beraberim» diyordu. Osma'nın karşısına, Cevdet Perin ve Fethi Tevetoğlu çıkmışlardı.

Gümüşpala, elini verdiklerine, kolunu da kaptırmanın acısı içinde, Tüzüğün bir takım maddelerinin değiştirileceği vaadinde bulundu. AP. *tüzüğünün son* maddesinin son fıkrası, Kuruculara Genel Kogre toplanıncaya kadar olmak kaydıyla Tüzükte bir kere değişiklik yapmak imkânını veriyordu. Kurucular bu imkân çerçevesinde tüzükte bazı değişiklikler yapacaklar, ihraçlarda son derece büyük bir kolaylık sağlayan «Ç» fıkrasını değiştireceklerdi, tek meclis *grupuna göre ayarlanmış olan parti tüzüğünde* ayrıca, Cumhuriyet Senatosu Meclis Grubu da göz önünde bulundurularak yeni bir değişiklikler yapılacaktı. Sonra bir de *il ve ilçe kongrelerinin daha seri toplanmasını* sağlayacak hükümler getirilecekti. Gümüşpala bu konuda müfritlere söz vermekte zorluk çıkardı. Tüzük tâdilâtı Mayıs ba*şına kadar tamamlanacaktı. Genel Kongre* için de derhal faaliyete geçilecek, en geç yaz ortasında Genel Kongre toplanacaktı. Ama bunun kararını, Genel İdare Kurulu alacak, *tarihi tesbit edecekti. Bu da ilk formalite* ve seçim toplantısını takip eden günlerde yapılabilirdi. Genel Sekreterin değişmesine gelince, Gümüşpala bu konuda kesin konuşmaktan kaçındı.

Gümüşpalanın üstünde durduğu ikinci nokta da, daha önceden ihraç edilmiş olanların yeniden partiye alınması konusu oldu. Bu işi kongreden önce yapmak mümkün değildi. Bu kendi prestijine vurulmuş bir darbe olurdu. Ama Genel Kongreden sonra bu «arkadaşlar» —tabir Gümüşpalanındır—, yeniden partiye alınırlar, kayıtları tazelenirdi.

Ekrem Alican

Şimdi ne olacak?

G*ümüşpalanın, durumunu kurtarmak* için giriştiği cüretli canbazlıklara rağmen, A.P. kazanı kaynamaktadır. Canbazlıklar, aksine, parti *idaresini ele geçirmeye azimli görünen ırkçı* azınlığın ümitlerini arttırmıştır. Bir ara, yeni bir parti kurmaktan başka çıkar yol görmiyen ırkçı azınlığın ümitleri ölçüsünde *gayretleri çoğalmıştır. Gümüşpala, bu mücadeleden* Genel Başkanlığı da kaybederek çıkabilir. Parti, İnönüyü destekliyenler ve desteklemiyenler olmak üzere, açıkça ikiye *bölünebilir. Fakat* şu anda, A.P. den çok, koalisyonun durumu önemlidir. Kabinedeki A.P. li bakanlar, fiilen partiden kopmuşlar ve Gümüşpalaya karşı cephe almışlardır. Gümüşpala da bakanlarından şikâyetçidir. İktidar Partisi A.P., sanki muhalefetteymiş gibi, bakanlıkları kontrol maksadiyle 21 kişilik bir gölge kabine kurmuştur!

Bütün bunlar, bizim koalisyona has acayipliklerdir. Normal olarak, Hükûmetin düşmesi lâzımdır. Bununla beraber, Başbakan İnönünün, C.H.P. ye ve C.H.P. dışındaki üç partinin mûtedillerine dayanarak, durumu kurtarması beklenebilir. Fakat önemli olan, son dakikada buhranların önlenmesi değil, hükûmetçe sosyal adaleti ve hızlı kalkınmayı sağlıyacak bir politikanın ortaya konulmasıdır. Böyle bir politika mevcut değildir. Sosyal ve iktisadî alanda ayni görüşleri ve ayni çıkarları savunan insanların, partilerin içinde ve partiler arasında giriştikleri mânasız, fakat şiddetli çe-

Dinimiz, imanımız, milliyetçiliğimiz, vatanseverliğimiz...

Derdimiz piyasa!.. Başımıza belâ piyasa!.. Devâmız piyasa!.. Boğuntumuz piyasa!.. Cankurtaranımız piyasa!..

Ne gelirse bu piyasadan!.. Ne giderse bu piyasadan!..

Nedir bu piyasa?

Masallardaki bin başlı ejder! Bir başı mağrupta, bir başı maşrıkta! New-York borsalarının uğultusunda soluyup, Londra borsalarının gürültülerinde nabzı atan, ayakları Tokyo'da, kollarının biri Berlinde biri Sidneyde bir acaip yaratık!

Bu dış piyasa! Bir de iç piyasa var. O da bir başka acayip yaratık. Biraz üfleseniz tesbih böceği gibi büzülür. Aslında üç beş iş adamının üstünde at oynatıp, remil attığı bir yeşil çuhalı masa!

İşte bu piyasa kapalı!.. Neden kapalı?

Çünkü ihtilâllerden hoşlanmaz bu piyasa.

Ve şimdi hükûmet adamlarımızın baş derdi bu piyasayı açmak. Önünde diz çöküp:

— Etme eyleme piyasa! diyorlar, ne olur, ne olur biraz açıl! Bak asker kışlasına girdi. Ortlıkta ne tüfek var, ne barut! Ne Tomson var, ne Sten!

Piyasa inanmıyor, yavaş yavaş burnunun ucunu uzatıyor:

— Acaba?

Çok akıllı politikacılarımız açıklıyorlar:

— Piyasa açılacak ki işler düzelsin... diyorlar, iş adamı parasını ortaya dökecek ki buhranların sonu gelsin. Vatan tehlikede? Neden tehlikede çünkü piyasa kapalı. Piyasa kapalı olunca biz ne halt edelim?

Ne yazık ki iş adamları kös dinlemiş. Yatırım yapmıyorlar. Yapmayınca işler daha da bozuluyor. Politikacı yalvarıyor:

— Aman iş adamlarım... diyor, vatan borcudur, ne olur paralarınızı sakladığınız yerden çıkarın. Eğer siz paraları çıkarırsanız paçayı kurtaracağız. Memleket kalkınacak, vatan yükselecek, ne olur etmeyin, eylemeyin!

Ama paralar ortaya çıkmıyor.

Vatan mı batacakmış? Batacak. Memleketi yeni buhranlar mı saracakmış? Saracak. Fakat paralar ortaya çıkmıyacak.

Siz bakmayın! Biz vatansever olmasına vatansever, milliyetçi olmasına milliyetçiyiz... Ama paralarımızı ortaya çıkaramayız.

Odalarda sofalarda heyecanlı toplantılar yapar, YÖN aleyhinde vatan millet nutukları atarız, ama elimizi cebimize atmayız.

Bu bizim piyasa!.. Bir de dışarıdakine bakalım.

Bu dışardaki piyasanın iç yüzünü öğrenmek istiyorsanız, geçen haftaki gazetelerde çıkan şu haberi birlikte okuyalım:

Birleşik Amerikada yayınlanan bir özel rapora göre bir çok Amerikan firması silâhsızlanmayı istememekte ve Cenevrede görülen silâhsızlanma görüşmelerinden sonuç alınmamasını arzu etmektedirler. Raporda 20.000'e yakın Amerikan firmasının yurdun güvenliği ve hür dünyanın savunması için her yıl sarfedilen silâhlanma masraflarından istifade etti ve bu ekonominin Amerikan iktisadiyatında çok önemli rolü olduğu açıklanmaktadır. Buna göre Cenevrede alınacak her karar doğrudan doğruya firmalara tesir edecek ve dolayısiyle Amerikan ekonomisi ciddi tehlikelere maruz kalacaktır.

İşte bu da dış piyasa! Dikkat buyurun, orada da bir takım firmaların kâr hesapları ve hırsları dünya umumi efkârına Amerikanın ve hür dünyanın güvenliği ve savunması adına takdim edilmektedir. Yeryüzü barışına ve insanlığın silâhsızlanmasına karşı koyan bu aşağılık zihniyet, insanların inançlarını sömürmek yolunda tereddütsüz sapmaktadır.

20.000 firma ne demek? Silâh sanayiinin ağır sanayi olduğu düşünülürse 20.000 firmanın çapı ancak anlaşılabilir. Bu öyle bir dev ki, Amerika bu devin sözünden dışarı çıkamaz.

Ve efendim.. Bu dev Sten yapacak, Tomson yapacak, top ve tank yapacak... Azgelişmiş ülkelere satacak.

Azgelişmiş ülkelerde ise Stenler, Tomsonlar, tanklar, toplar piyasayı korkutacak.

Piyasa korkunca piyasadaki firmalar paralarını kaçıracaklar...

Al sana bir buhran!

Bu iki uçlu bir değnektir. Silâh olsa buhran!... Olmasa buhran!... Harp olsa buhran!... Olmasa buhran!... İhtilâl olsa buhran!... Olmasa buhran!...

İşte size piyasa!

Piyasa, piyasanın kanunlarına tabidir. Bu demektir ki piyasanın imanı para!

Ne milletseverlik, ne barışseverlik, ne vatanseverlik... Bu dinin bir tek Tanrısı vardır:

Para!

Buna rağmen ne görüyoruz! Biz bu dinin sâliklerinden servet beyanlarını beklerken onlar bize vatan ve millet nutukları atmağa kalkmazlar mı!...

Haydi efendim... Ticaret ticarettir. Her malın fiyat etiketi üstünde olmalı. Ama çok iyi tanıdığımız bu malların üstündeki vatanseverlik etiketi, naylon faturanın ihtikârından çok daha büyük kazık oluyor bu fakir memleketin halkına!...

İlhan Selçuk

kişmeler, iş, ekmek ve toprak bekliyen milletin ümitsizliğini arttırarak sürüp gidiyor.

VERGİLER

Zenginlere tâviz

Maliye Bakanı, Pazar günü yaptığı bir konuşmayla, gelir vergisinde yapılacak değişikliklerin ana hatlarını açıkladı. Değişiklikler, ziraatçiler ve yüksek gelirli mükellefler için son derece avantajlıdır. Ziraatte, mükellef sayısı yarı yarıya azaltılmakta ve vergi miktarı indirilmektedir. Ticaret erbabı için ise, zararların 3 yıl yerine 5 yılda mahsubu, amortismanlarda oldukça geniş serbesti tanınması, bilânçolarda varlıkların yeniden değerlendirilmesi, yatırım harcamalarının bir kısmının gelir vergisinden muaf tutulması gibi hükümler sayesinde, yeni vergi kaçırma yolları açılmaktadır. Daha önemlisi, bu tedbirlerle çok az vergi ödiyen ve ciddi yatırımlardan kaçıran özel sektöre, devlet gelirleri devredilmektedir. Böylece, gelirlerinin azlığından şikâyet eden devlet gelirleri, hiç değilse kısa vâdede daha da azalacaktır.

Şefik İnan

Gelir Vergisi Tâdil Tasarısının ikinci özelliği; yüksek gelir dilimlerine uygulanan vergi nisbetleri çok büyük ölçüde indirildiği halde, ufak gelirlerin vergi nisbetinin azaltılmasında çok hasis davranılmış olmasıdır. Meselâ ortalama vergi nisbeti 75 liralık gelirde yüzde 7, 150 bin liralık gelirde yüzde 11 nisbetinde inmektedir. Buna karşılık, 10 bin lira yıllık gelirde azalma yüzde 1, 5 bin liralık yıllık gelirde ise yüzde 0,7 dir! Başka bir deyişle, yeni nisbetler , dolayısıyla, yılda 150 bin lira kazanan mükellefin vergisi 17 bin lira azaltılırken, 5 bin lira kazanan vatandaşın vergisi, ancak 35 lira indirilmiştir! Zenginler lehine yapılan bu ölçüsüzlük, en az geçim indirimi arttırılarak, bir dereceye kadar giderilebilirdi. Fakat dar gelirlilerin de savunmasından «en az geçim indirimini bir misli arttırdığımız zaman vergi hâsılâtından, asgarî bir hesapla, 165 milyon lira kaybetmekteyiz» gerekçesiyle vazgeçilmiştir. Bu durumda, Millî Birlik Hükûmetince çıkarılan 193 sayılı Kanunda öngörülen enaz geçim indiriminin kademeli şekilde arttırılması hükmünün akıbetinden de şüphe etmek lâzımdır. Bu hükme göre, hâlen 1620 lira geçim indiriminden faydalanan mükellef 1963 ve 1964 te 2520 lira, 1965 te 4320 lira indirimden kazanacaktır. Ücretliler için, ayrıca, bu yıl 540, 1963 yılı sonundan itibaren ise 1080 lira götürü gider indiriminden faydalanacaktır. Böylece, 1965 yılında, ayda 450 lira kazanan ücretli vatandaş bir vergi ödemiyecektir. Fakat tanınmış olan bu hakkın da zamanı gelince, geri alınmasından korkulur. Zira vergi tâdilatında hâkim olan zihniyet zenginin dediğini yapmak, fakiri ise unutmaktır. En az geçim indiriminin mânasını anlatmak için verilen ukâlaca izahat, bu zihniyeti ortaya koymaktadır: «En az geçim indiriminin mânası memleketimizde biraz da yanlış anlaşılmaktadır. Bu bir ferdin veya ailenin yaşaması için gerekli miktarı ifade etmez. Bu nihayet bir vergi istisnasıdır ve fiziyolojik bakımdan idamei hayat için zarurî olan asgari maişete tekabül eder.» Bizde bu miktar hâlen ayda 135 liradır.

Geçim indirimi, elbette bir vergi istisnasıdır, ama düşük gelirlerin vergi yükü altında ezilmemesi gâyesini güder. Nitekim Maliye Bakanının, gelir vergilerinin ortalama nisbetleri için verdiği tabloda, durum apaçık görülmektedir. Tabloya göre, yıllık 12500 lira gelir, Fransada ve İngilterede hiç vergi ödememektedir. Almanyada vergi nisbeti yüzde 0,3 tür. Halbuki memleketimizde son tâdile göre, bu gelir yüzde 15 nisbetinde vergi ödiyecektir. Diğer taraftan, İngilterede 625 bin lira gelirin ortalama vergi nisbeti yüzde 72 iken, bizde yüzde 50 dir!

Kısaca, gelir verigisi tâdili zenginlerin vergi yükünü hafifletmek maksadıyla yapılmaktadır. Fakirler, hemen hemen tamamiyle ihmal edilmiştir. Bu durum, iktidara vergini vermektedir. Maliye Bakanının, Vergi Reform Komisyonu tarafından ücretliler için istenen özel indirimi dahi gerçekleştirmekten kaçınması, bu konuda tereddüde yer bırakmamaktadır.

SOSYALİZM

Hareket doğuyor

Geride bıraktığımız haftanın son günlerinde Ankara'daki Türk-İş Konfederasyonunun bir salonda cereyan eden görüşmeler Türkiye'de sosyalist bir siyasî hareketin doğuşu bakımından büyük önem taşıyordu. Toplantı Türkiye Çalışanlar Partisi'nin program ve tüzüğü kesin şekle sokmak amacıyla tertiplenmişti. Hazırlanan program ve tüzük ve taslakları oldukça kalabalık bir kurul tarafından gözden geçirildi.

Türkiye Çalışanlar Partisi'nin kuruluşunda öncülüğü işçi liderleri yapmaktadır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu başkanı Seyfi Demirsoy, Askerî İşyerleri Sendikaları genel başkanı Ethem Ezgü, Teksiz'den Celâl Beyaz aynı sendikanın genel sekreteri eski Kurucu Meclis üyesi Kerim Akyüz, yine Kurucu Meclis'te bulunmuş İşçi liderlerinden Tekin Çullu gazeteci Kemal Sülker, Bekir Çiftçi öncüler arasındadır. Ancak işçiler, giriştikleri hareketin sadece işçi zümresine münhasır kalacak bir teşkilâtlanma olarak kalmasını istememekte ve gayet haklı olarak mümkün olduğu kadar geniş bir «çalışan» kütleyi Parti saflarında birleştirmek amacını gütmektedirler. Şimdiden Cumhuriyet Senatosu üyesi Burhanettin Uluç ve Cevat Açıkalın gibi sosyalist fikirlere karşı yakınlıkları bilinen kimselerin Parti kurucuları arasında yer alacağı söylenmektedir. Ancak, harekete öncülük edenler, rastgele adlarla kurucular listesini şişirmektense, bu dâvaya gerçekten inanmış olanları parti çatısı altında birleştirmek noktasında kararlıdırlar. Partinin kuruluşunda fikir, adamdan önce gelmektedir. Bunun içindir ki, kurucular listesi, ancak kuruluş tarihi olarak tesbit edilen 19 Mayıs'ta belli olacaktır. O gün, kuruluş dilekçesini bir gün önce Vilâyete sunmuş bulunacak olan kurucular, Ankara çevresinde partiye katılmağa karar veren işçilerle birlikte, Ankara sokaklarından kalabalık bir heyet olarak geçmek ve Anıt-Kabire çelenk koymak niyetindedirler. Aynı hareketin, daha sonraki bir tarihte, illerde hep birden kurulacak olan mahallî teşkilâtlanma sırasında da tekrarlanması ve kuruluşa mümkün olduğu kadar bir kütle hareketi mahiyeti verilmesi düşünülmektedir. Ancak, başlangıçta, Partinin savunacağı görüşe yakınlıkları bilinen kimseler de, parti programı ve tüzüğü hakkında görüşleri alınmak üzere, danışma toplantılarına çağırılmışlardır. Bunlar arasında Çalışma Enstitüsü Müdürü Melih Koçer, Doğan Avcıoğlu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından Sadun Aren, Muammer Aksoy, Türkkaya Ataöv ve Mümtaz Soysal da bulunmaktadır.

İşçi Partisi

Ankara'daki bu çalışmalar olurken, İstanbul'da daha önce kurulmuş bulunan Türkiye İşçi Partisi'nin teşkilâtlanma toplantıları da devam etmektedir. Eski bünyesiyle büyük bir hareket doğuramamış olan parti, şimdi daha derlitoplu bir düzen kurabilmeğe çalışıyor. Partinin eskiden, yirmi küsür kişilik olan Merkez İcra Heyeti, yedi kişiye indirilmiştir. İcra Heyetinin yeni üyeleri, Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler, Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı İbrahim Güzelce, Türk-İş Birinci Bölge temsilcilerinden Şaban Yıldız, Müskirat ve Gıda İşçileri Federasyonu Başkanı İbrahim Denizcier, Avukat Orhan Arsal, Olcayto İlter ve Mehmet Ali Aybar, haftada bir iki toplantı yaparak, program ve tüzüğü gözden geçirmektedirler. Partinin başkanlığı, Mehmet Ali Aybar'ın, Genel Sekreterliği de Avukat Olcayto İlter'in üstündedir. Yakında, partiye taraftar bazı işçi teşekküllerinin bulunduğu Adana bölgesine gidilmesi, orada mahallî teşkilât için daha yakından çalışmalara girişilmesi muhtemeldir.

Ancak, İşçi Partisi idarecileri, teşkilâtlarının zayıf noktasını da çok iyi bilmektedirler. Parti, başlangıçtan itibaren, sadece bir işçi hareketi olarak doğmuş, öbür kütlelere hitap edemediği için, fazla gelişmek imkânını bulamamıştır. Ankara'da hazırlıkları yapılan Çalışanlar Partisi, ilk günlerden itibaren başka bir tutum içindedir ve başka zümrelere de hitap edebilmenin yollarını araştırmaktadır. Sadece işçi kütleleri bakımından da, Ankara'daki kurucuların imkânları daha geniş benziyor. Konfederasyon yoluyla ve Seyfi Demirsoy'un Türkiye'nin her tarafında saygı gören ismi sayesinde, ilk safhadaki teşkilâtlanmanın, bir hayli hızlı gitmesi muhtemeldir. Bu şartlar altında, normal olan, İstanbul ve Ankara'daki her iki hareketin de birleşmesi ve kuvvetli tek bir cereyan halinde ortaya çıkmasıdır. İstanbul'daki kurucular, bu durumu takdir ettikleri için, birleşme hareketine büyük önem vermektedirler. Nitekim, Çalışma Meclisi sırasında, Ankara'ya gelen Avni Erakalın, İbrahim Çetkin, Rahmi Eşsizhan, Mevlût Acımaz, Cemalettin Kanak ve Muzaffer Daysal gibi üyeler, yakınlaşma konusunda ilk temasları yapmışlardır. O zamanlar giderilemiyen bazı meselelerin şimdi giderilmesi ve yeni teşebbüsler sonunda, Türkiye'de sosyalist hareketin büyük bir hamle olarak doğması muhtemeldir. Çok değerli kimseleri bünyesinde topladığı halde, bir türlü gelişme imkânı bulamıyan talihsiz Türkiye Sosyalist Partisinin de katılmasiyle ortaya çıkacak olan böyle dinç bir teşkilâtın, şimdiye kadarki eksiklikleri yenmesi mümkündür.

Gürsel'in şikâyeti

Cumhurbaşkanı Gürsel, geçen hafta kendisini ziyarete gelen kalabalık bir kadın grubuna uzun uzun dert yandı. Ziyaretçi grubu, «Üniversiteli Kadınlar» derneğinin üyeleriydi. Gürsel, memleket meselelerini bütün çıplaklığıyla öğrenmek istediğini, fakat etrafındakilerin ve beraber çalıştığı kimselerin dertleri tam olarak kendisine aksettirmediklerini, herşeyi güllük gülistanlık göstermek istediklerini söyledi.

CEMAL GÜRSEL

Ankarada bu şikâyetleri, yüksek seviyede bir anlaşmazlığın belirtileri olarak karşılayanların sayısı bir hayli kalabalık.

Alârm!

Türkeş ticareti yapan bir derginin son sayısında, bu ticaretin nereye kadar uzanmak istediğini gösteren yazılar var. [illegible] bir yazıda, [illegible] kadrolarından emin olacaktır.» [illegible] sözleri ve davranışları arasındaki tezat belirtilmek isteniyor. Başka bir yazıda, Harp Okulu öğrencilerinin hislerini istismara çalışıyor. Hele Ekvator'la ilgili bir yazıda yer alan şu yorum son derece ilgi çekici: «Bu hareket ... merkezden çok uzakta çok küçük çapta başlayan bir askerî hareketin bile yüksek başarı şansı taşıyabileceğini isbat eden taze bir örnektir.»

Türkeş ve Turancıların nereye gitmek istedikleri çok iyi anlaşılıyor değil mi?

Ağalar

Aydının ileri fikirli genç milletvekili Şükrü Koç, geçenlerde C.H.P. grubunun en sert konuşmasını yaptı. Bir köylü çocuğu olan ve Köy Enstitülerinde yetişen Koç, **«C.H.P. yi kurtarıcı tedbirler lâzım. Kütlelerin partisi olmaktan uzaklaşıyoruz. Kadirli meselesi ortada. Genel Başkanımız bile, (Ağa yok) dedi. Seçimlerde bir kaş ağa için kütleyi fedâ etti. Halkçı bir partinin başkanı böyle konuşmamalıydı»** tezini savundu. *Bu sözleri* dikkatle dinliyen Genel Başkan İnönü, cevap vermek lüzumunu duymadı.

Koç bundan sonra, iktisadî devlet teşebbüslerinin başına, özel teşebbüs şampiyonluğunu yapan ve ben sanayicilerin bakanıyım diyen Çelikbaşın getirilmesini tenkit etti. Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu'nun, etliye tuzluya karışmayan renksiz eğitim politikası üzerinde durarak «Bakanlık Tevfik İleri'nin elindedir. Bizim Bakan ise oturuyor» dedi.

Koç, ciddi tedbirlerin alınmasını istiyordu. Ciddî bir toprak reformu ilk plânda ele alınmalıydı. «C.H.P. bunu yapmadıkça halkın partisi olamazdı.»

Koç'un konuşması, grupta protestolarla karşılaştı. Bununla beraber, *C.H.P. grubu içinde,* az sayıda da olsa, devrimci ve ne istediğini, nereye gittiğini bilen *bir kadro gelişmektedir. Bu* kimseler, C.H.P. nin tâvizcilikten vazgeçip, parti ilkelerine dört elle sarılmasını, onun «devletçi, halkçı ve devrimci» olmasını istemektedir.

Partinin fikirsizliği ve yönsüzlüğü, C.H.P. içinde ve dışında gittikçe artan tenkitlere yol açmaktadır. Ecevit, Güneş ve Koç'tan sonra, Cihat Baban da Ulus'ta yazdığı bir yazıda «partilerin fikirsizliğini» tenkit etmekte, fikre olan ihtiyacı belirtmektedir. *Cumhuriyet Başyazarı* Nadir Nadi ise «Paşaya ne oldu» başlıklı yazısında «En büyüğümüzden dinlediğimiz tavsiye, kendimize yeni bir baş bulmak!

Ey sayın büyük! Sen bu memlekette her zaman baş mı idin ki şimdi bize bir yenisini *sağlık veriyorsun?* Partili arkadaşlarına (baş) tan söz edeceğine partine hayat veren devrim ilkelerine *dört elle sarılsan,* bütün gücünle onları dimdik ayakta tutmaya gayret etsen daha doğru olmaz mı idi?» diyerek bu tenkitleri paylaşıyor. Nadir Nadi «Yönsüz Partiler Rejimi» adlı yazısında da fikir sahibi, belli ilkelerin savunucusu partilere olan ihtiyacı belirtmektedir. Bu ihtiyaç C.H.P. idarecileri tarafından henüz duyulmamaktadır. Y.T.P. Genel Başkanı Ekrem Alican ise, bu ihtiyacı duymuş, partinin yönünü tesbit için komisyonlar kurmuştur. Mutedil, fakat ileri fikirlere sahip dürüst bir politikacı olan Alican, bu işi yapmakta biraz geç kalmışa benziyor. Karmakarışık ve tâviz bir parti olarak kurulan Y.T.P. nin bir yöne kavuşturulması çok güç. Alican, nihayet İnönü gibi tarihî bir şahsiyet değil. *Partisi içinde İnönünün* nüfuzunun, onda birine erişmekten uzak.

HİLMİ İNCESULU

Ecevit ve işçiler

Sosyal adalet, grev, işçi hakları gibi sözlerden umacı gibi ürken C.H.P.liler, sosyal fikirli Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ile mücadeleye hazırlanıyor. Bu mücadelenin yeni örneklerinden birini, YÖN çıktığındanberi huzuru kaçan Mehmet Hazer verdi. Hazer, Ecevit'i «İşçilerle pazarlık yapıp, grev kanunu hazırlanıyor. Yeni bir işçi sınıfı mı çıkaracağız karşımıza? Mesele önce grupta konuşulmalıdır, işçilerle değil» diyerek tenkide çalıştı.

Grev korkusunun yarattığı bu tenkitleri cevaplandırmak Çalışma Bakanı için güç olmadı. Grev hakkı, Anayasada yer almıştı. Parti programında, seçim beyannamesinde vardı. Bunun 10 yıl partice mücadelesi yapılmıştı. *İşte Ecevit, böyle bir* kanun tasarısını patron ve işçilerin de görüşlerini gözönünde tutarak hazırlamıştı. Yani sadece vazifesini yapmıştı.

BÜLENT ECEVİT

Fakat bunu partinin şeklen Atatürkçü koyu muhafazakârlarına anlatmak kolay olmayacaktır.

İşçiler ise, Ecevit'in etrafını alan Çalışma Bakanlığının bürokratlarından şikâyetçi. Ecevit'in bürokrasi çemberini yarmasını istiyorlar.

Angarya ve baraj!

Gümüşpala, yol *yapımına* köylülerin de gönüllü olarak katılmasını, koalisyonu yıkacak bir mesele hâline *getirirken Konya'nın* Sille bucağına bağlı Dağköy'ler halkı, imece suretiyle baraj yapmaya hazırlanıyor. Baraj, 3 bin dönüm araziyi sulayacak. Köylülerin söylediği sözleri, Gümüşpalanın ve sayısı bir hayli kabarık olan demagogların ibretle okuması lâzım. Köylüler «İçinde bulunduğumuz kıtlıktan ancak köye bir baraj yaptırarak kurtulacağımızı anladık» diyorlar ve çalışmaktan korkmuyorlar.

Esasen bu işte hükûmetin, *özellikle Bayındırlık Bakanının* hatası, meseleyi halktan gelen bir talep olarak takdim etme yoluna gitmemek oldu.

İşsizler Başbakanlıkta

Haftanın başında, Anadolu'dan gelmiş *100 kadar işsiz,* son çâre olarak Başbakanlıkta toplandılar. Başbakan İnönüyle konuşmak, bir işe sahip olmak istiyorlardı. Fakat İnönüyü göremediler. İnönü, ön kapıda bekliyen işçilere yakalanmamak için, yankapıdan çıktı.

Keskin sirke

CKMP'li Nurettin Ardıçoğlu, Tedbirler Kanunu ortaya çıktığı zaman, Kurucu Meclis'teki Anayasa Komisyonu üyelerinin hep bir ağızdan «Elcevap: caizdir» demiş olmalarına pek kızmış. «Kanun Anayasaya aykırıdır, diyenlerin veya mânalı mânalı susanların üstüne pek yakında bütün Meclisce çullanacağız; eski Kurucu Meclis üyesiymiş falan diye kimsenin gözünün yaşına bakmıyacağız» şeklinde tehditler savuruyor.

Toprak Reformu

Yakında Meclise getirileceği söylenen Toprak Reformu kanunu tasarısı, ağalara el uzatamıyacağa benziyor. Bir defa, ağalara bırakılan toprak miktarı çok yüksek. Sonra ağalar, arazilerini çoktan bölmeye başlamış bulunuyorlar. Daha ziraî gelir vergisi lâfı çıkınca ağalar, vergiden kaçmak için arazilerini yakınları arasında şeklen bölmeye başlamışlardı. Cumhuriyet'in Adana muhabiri ise, son durum hakkında şu haberi veriyor: **«Adana ovasının geniş bir kısmına sahip bulunan Karataş ilçesinde, tapu dairesine müracaat sayısının birdenbire artmış olması dikkati çekmiştir. Müracaat sahiplerinin çoğunluğunu, çocuklarına veya eşlerine arazî bağışlayanlar teşkil etmektedir. Tarım Bakanı Cavit Oral'ın bölgemizdeki tetkiklerinden sonra hâsıl olan bu durumun, toprak reformu tasarısı ile ilgili bulunduğu belirtilmektedir.»** Haberde şaşılacak bir taraf yok. Ağalara dokunmadan, ağalar eliyle yürütülen bir reformdan daha fazlası beklenemez. Bugünkü Hükûmetle, ciddî bir toprak reformunun yapılamıyacağını bilmeliyiz. Yalnız, dörtbaşı mâmur bir toprak reformunun hasretini çeken mütehassıslar da, istemiyerek toprak ağalarına âlet oluyorlar. «Ziraî reform fikri ve toprak reformu, sadece toprak dağıtmaktan ibaret değildir» sloganları, toprak ağalarının, uzmanların ağızlarından kaptıkları sözlerdir.

Reform, elbette toprak dağıtmaktan ibaret değildir. Fakat bugün en önemli mesele, toprak adaletsizliğinin önlenmesi ve *ağalık sisteminin tasfiyesidir.* İstihsalde, ufak tefek düşüşler bile olsa, herşeyden önce, hızla ve geniş çapta toprak dağıtımına gidilmelidir. Dağıtım işi, iktisadî tedbirlerle desteklenmelidir. Fakat sosyal ve siyasî mülâhazalara, en az iktisadî endişeler kadar önem verilmelidir.

Edirnede topraksızlıktan kıvranan genç köylü çocuklarının tesirinden kurtulamıyan Senatör Tahsin Banguoğlu «Önce toprak dağıtımı» diyerek bu tezin şampiyonluğunu yapıyor ve uzmanların bilmiyerek toprak ağalarına âlet olmasını önlemeye çalışıyor.

TAHSİN BANGUOĞLU

69 Subay

Bir çoğu, ne ikramiye, ne de emeklilik hakkı alamıyacak olan 22 Şubat emeklileri için, subayların Ziraat Bankasında bir yardım hesabı açmaları, güzel bir dayanışma örneği oldu. Subay olayından sonra da böyle bir dayanışma örneği verilmişti. Fakat son derece normal karşılanması gereken ve Türk

İLHAMİ SANCAR

Ordusuna çok yakışan bu dayanışma kampanyası, bazı politikacıları kuşkulandırdı. Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar, C.H.P. grubunda «bunun normal bir şey olduğunu, esasen Bakanlıkça yapacak bir şey bulunmadığını» söyledi. Savunma Bakanı *bu vesileyle, 22 Şubat* emeklilerine, sivil savunma hizmetlerinde vazife verileceğini açıkladı.

Avukatlık ücreti

İşçilerin haklarını, kanunî yollardan, mahkemelerden ve hakem kurullarından geçirerek elde etmeğe çalışmaları her zaman kolay olmıyor. İhtilâf işçi aleyhine sonuçlanırsa ödenmesi gereken avukatlık ücretini karşılayamamak korkusu, bir çok işçiyi mahkemelere baş vurmaktan alıkoyan bir nokta.

Sümerbank'ın Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesinde çalışan işçiler, 1960 Şubatında yeni bir zamma kavuşmuşlardı. Ama, bu zamlarla ilgili olarak Genel Müdür Mehmet Akın imzasıyle gelen yazıda *«1958 yılında* asgarî ücret tesbiti veya iş ihtilâfı dolayısıyla zam almış olan işçilere o tarih*lerden önceki ücretlerine* göre zam yapılmış olacaktır» deniyordu. Genel Müdür, bu açık *gözlülüğü sayesinde, 1958 yılının* Mayısında ve Kasımında işçilerin binbir güçlükle elde ettikleri ücret artışlarını sıfıra indiriyor; hakem kurulunun kararına meydan okuyordu. Öyle ki, kimsenin kolay akıl erdiremediği hesaplar sonunda, işçiler Sümerbank'a, günde 3 kuruş borçlu bile çıktılar. Ama Mehmet Akın «babayla evlât arasında üç kuruşun lâfı mı olur» dedi ve üç kuruşu «bağışladı». Ama bu arada, işçilerin 6 milyon lira tutan zamları yanıyordu. İşçiler, iş mahkemesine müracaat ettiler. Ama, oradan lehlerine çıkan karar Yargıtay'da iki kere bozuldu; her nedense, işçiler kendilerine pek haklı görünen dâvayı kaybettiler. Şimdi, 2800 işçi 300.000 lira tutan avukat ücretini ve mahkeme masraflarını ödemek durumundadırlar.

İşçiler, Müessese ile mücadelelerini bırakmamışlardır. Şimdi, başka bir talebin peşindedirler; *ama o 300.000 liralık borç,* bu defa işçileri yeni taleplerinden vazgeçirmek için tazyik vasıtası olarak kullanılıyor. Müessese, işçiler mahkeme kapılarında fazla gözükecek olurlarsa, eski ihtilâftan doğan bu alacağını hemen almak ve işçi başına 100 liradan fazla para ödetmek tehdidinde bulunuyor.

Türkiye'de devletçilik, kötü uygulayıcıların elinde, halkın ve çalışanların aleyhine işleyen bir sistem haline gelmemelidir. Müesseselerin başında bulunanların en fazla dikkat etmeleri gereken noktalardan biri de bu.

MEHMET CAN KONUŞUYOR

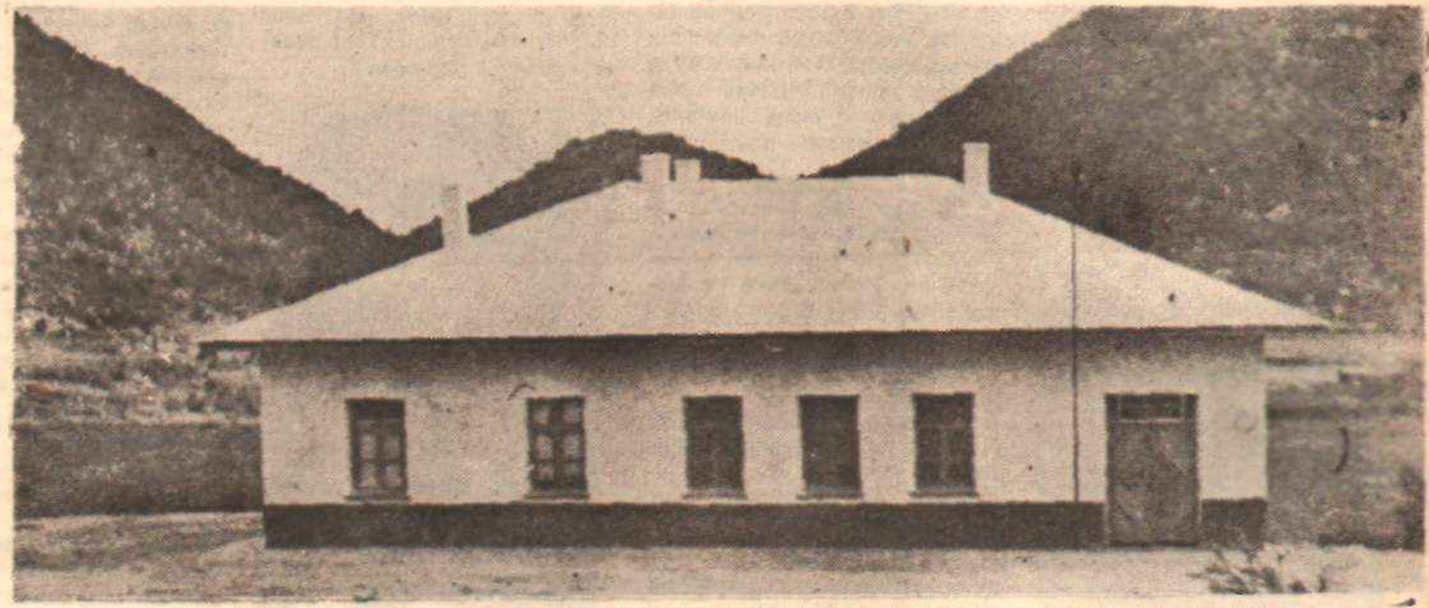

Kadirli Kaymakamı Mehmet Can ile köylülerin elele vererek yaptı kları Yeşil Yayla (Mezi) köyü okulu

Mehmet Can, Çarşamba günü, Ankaradan ayrılarak, Tuzlucaya gidiyor. Eski Kadirli Kaymakamı, hayat dolu bir adam. Her cümlesini bir kahkahayla ve köylülerden duyduğu bir nükteyle tamamlıyor.

Mehmet Can, bize şunları anlattı:

«Benim için memleketin her köşesi birdir. Memlekete her yerde hizmet edilebilir. Önemli olan Devlet otoritesini zedeleyici zihniyetin devam edip etmemesidir. Böyle bir zihniyetin mevcut olmadığı ne kadar iddia edilirse edilsin, buna vatandaş aslâ inanmamaktadır. Bu zihniyetin temsilcileri olan kimseler, resmi muamelelere bizden çok önce vâkıf olmaktadır ve bunu çekinmeden yapabilmektedir. Bundan maksatları açıktır, bu yolla vatandaş üzerinde bir baskı havası yaratıp, devlet otoritesini kırmak ve kendi otoritelerini kurmak istiyorlar.»

Eski Kadirli Kaymakamı, burada biran durdu ve bir kahkaha atarak, sözlerini tamamladı: «Ağalar çok kuvvetli. Tasavvur ettiğinizden daha çok kuvvetli. Tabii şimdilik kudretli...»

«Halk ağaları istemiyor. Ağalardan çoktan yaka silkmiş. Fakat halk ağalara karşı duracak durumda değil. Partiler ağaların ellerinde, ağalar kendi aralarında çekişiyorlar. Halk, yaşamak için bu ağalara sığınmak zorunda. Halk ağalara karşı koyan bir idare adamını görünce, ona dört elle sarılıyor.»

Genç Kaymakama, halkın sevgisini kazanmak için ne yaptığını sorduk. Cevabı kısaca şu: «Halkın güvenini kazanmak lâzım. Bu güven, boş lâfla kazanılmaz. Köylü çocuğu olduğum, köyde davar güderek yetiştiğim için bunu çok iyi biliyordum. Bu sebeple ilk işim, ağaların halk ile hükûmet arasındaki aracılığını kaldırmak oldu. Halk, hükûmetin kendi hükûmeti olduğunu anladı. Hükûmete ısındı. Tabii ki, memurların halka iyi muamele etmesi, işlerini çabuk çıkartması ve idare âmirlerinin sözünde durması şart. Halk, verilen sözün tutulmasına çok önem veriyor. Bundan başka, iki partinin ağalarının elinde bulunan suların bir kısmının kurtarılması, Belediye arkının açılması ve ağaların elindeki Hazine toprakları meselesinin ele alınması, halkı, idareye bağladı. Köylü vatandaş, (hükûmetin ağalara müdanâsı yok. Kaymakam ağalarla uğraşıyor) dedi ve hükûmete ısındı. Halk, ağalarla uğraşan, onun hakkını koruyan idarenin işini kolaylaştırmayı bir izzetinefis meselesi yaptı, elindeki vasıtaları ve parayı Kadirlinin kalkınması için seve seve verdi. Halk inanınca çok şeyler yapıyor.»

Kısa zamanda, çok az parayla çok fazla iş yapmanın sırrı bu olsa gerek. Mehmet Can, bir kısım politikacıların, «angarya ihya ediliyor» diye kıyameti koparttıkları şu günlerde, halkın nasıl seve seve çalıştığını bir örnekle anlatıyor: «İşte Mezi, şimdiki adıyla Yeşil Yayla köyü. Köy kasabadan 33 kilometre uzaktaydı ve yolu yoktu. Yol yapıldıktan sonra bile, otomobille köye ancak 1,5 saatte gidilebiliyor. Kasabadan 33 kilometre ötede, yolsuz bir köy, dünyadan kopmuş demektir. Mezi köyü halkı, okul istiyordu. Fakat okul yapmak için, önce yol yapmak lâzımdı. Gerekli malzemeyi taşıyabilmek bakımından bu şarttı. Bir hayvana atlıyarak köye gittim. Köy halkına, istedikleri okulu yapacağımızı, fakat okuldan önce yolu yapmak gerektiğini ve bunun da ancak onların yardımıyla gerçekleştirilebileceğini anlattım. Mezili'lere şöyle dedim:

(Sizin bir kuzunuzu her yıl çakal yer mi?) Hep bir ağızdan (yer) dediler. Ben de davar güttüm. Bilirim. Çakal affetmez. Çoban yarım saat uyursa, kuzu gider. (Bir kuzuyu çakal yiyeceğine, mektep yesin) dedim. Köylüler. (Mektep, beş kuzumuzu yesin) cevabını verdiler.

Sözlerime devam ettim: (Askerlikte, kafanız almadığı için, cahil olduğunuz için, en çok dayağı sizler yiyorsunuz. İki yılda en azından 50 şer liralık dayak yiyorsunuz) köylüler, askerde yedikleri dayakları, parayla hesaplarlar. İçlerinde, 500 liralık dayak yediklerini bile söyliyenler çıktı. Köylü, çocuklarının okumasını, böylece dayaktan kurtulmasını istiyordu. Bu sebeple, her birine kaç çocukları olduğunu sordum. Sonra (Çocuk sayısına göre, dayakları paraya çevirelim) dedim. Dayaklar paraya çevrildi. Köylülerin her biri severek, o kadar fazla borçlandı ki... (O halde arkadaşlar, yolunuzu ve okulunuzu hep beraber yapacağız) dedim. Köylü (Hep beraber yapacağız) cevabını verdi.

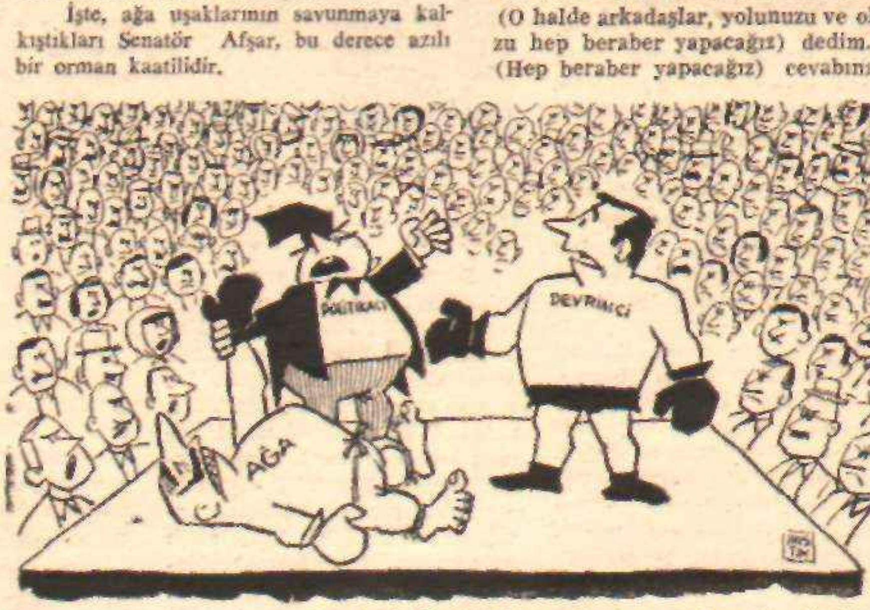

Devrimci Kadirli Kaymakamını ağalar sür dürdüler
HÜKMEN GALİP

Ağalar susuyor, Uşaklar konuşuyor

Kadirli ağalarından cevap bekliyorduk. Fakat ağalar susuyorlar. Susuyorlar, çünkü söyliyebilecekleri bir şey yok. Bizim ise pek çok.

Ağalar, dut yemiş bülbül gibi susarken, Yeni İstanbul Gazetesine göre, «Çukurova Okulları Yetiştirme Derneği Başkanı» bir bildiri yayınlıyarak, ağaların savunmasını üzerine almış. Yeni İstanbul'daki haber, aynen şudur:

Ankara, 7 (Yeni İstanbul) — Zaman zaman maksatlı yayınlariyle Üniversite gençliğinin nefretini kazanan Yön Mecmuası, bugün gençler tarafından protesto edilmiştir. Bununla ilgili olarak, Çukurova Okulları Yetiştirme Derneği Başkanı sert bir tebliğ neşretmiştir.

Yayınlanan tebliğde, meşru yollarla para ve mülk sahibi olmuş vatandaş ve sermaye sahiplerimizi kötülüyen zihniyet takbih edilmekte ve bu yazılara kapı açan Yön Mecmuası şiddetle tenkid edilmektedir. Yöncülerin sosyalizm perdesi altında yanlış ideolojilere hizmet ettikleri ve istedikleri rejimin asla bu memlekete yerleşmiyeceği belirtilmekte ve:

«Burası Türkiye, insanları da Müslüman Türklerdir. Biz de onların imanlı, itikatlı çocuklarıyız. Mel'un zihniyetlerin her zaman karşısındayız. (Kadirli ağaları nasıl sömürüyorlar) başlıklı yazıda, kıymetli büyüklerimize hakaret edilmekte, mevcut olmayan bir sıfatla tavsif edilmektedirler. Bu yazının bir yerinde, (Ağaları T. B. M. M.) denilmektedir. Kıymetli büyüklerim her şeyden önce halkın sevgisine mazhar olmuş, gönül rızası ile verilen reylerle T. B. M. M. seçilmiş yüksek seciyeli, hakkın müdafii ve haksızlığın düşmanı şerefli insanlardır. Ağalık ve gerekse mezalimlik sıfatlarından kıymetli büyüklerimizi şiddetle tenzih eder ve yazıyı halk efkârı umumiyesi huzurunda protesto ederiz. Demokrasi taraftarı yüksek tahsil gençliği olarak, her zaman büyüklerimizle bir ve beraberiz. Yöncüler, yukarıda zikrettiğimiz hususları bilmiyorlarsa (biz Çukurova Yüksek Tahsil Gençliği olarak) kendilerine çok kolay öğretebiliriz.»

Yeni İstanbul ile bildirimin, korkak ve acemi bir arzuhalci üslûbuyla gazetemize yöneltikleri aşağılık isnatlara, şimdiye kadar yaptığımız üzere, gülüp geçeceğiz. Fakat, Kadirli ağalarını «Yüksek seciyeli, halkın müdafii, haksızlığın düşmanı kıymetli büyüklerimiz» diye göstermeye çalışan ağa uşaklarına, öğreteceğimiz çok şey var. Vesikalara dayanarak yapacağımız yayınlarla, uşakların kıymetli büyüklerinin maskelerini düşüreceğiz.

İlk olarak, seciyeli denen Senatör Galip Afşar ağanın maskesini kaldırıyoruz.

Senatör Afşar, 27 mayıstan önce, Adana D.P. il idare kurulu başkanı idi. Şimdiki Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu'nun yakın arkadaşıdır. Afşar, İncesulu, Başbakanlık Müsteşarı iken, onun vasıtasiyle kaymakam Mehmet Can'ı vazifesinden uzaklaştırmak için, ilk harekete geçen adamdır. Mehmet Can'ın, çeltik mevsiminden önce, Kadirli'den ayrılmasında baş rolü oynayan, İçişleri Bakanı Topaloğlu'nun akrabası Tevfik Coşkun ile birlikte Afşar'dır. Hâlen Mehmet Can'ın çeltik mevsiminden önce ayrılışının ilk meyveleri toplanmış, Hürriyet Gazetesinin de bildirdiği üzere, çeltik komisyonuna ağaların adamları seçilmiştir. Meselenin bu tarafını şimdilik bırakalım.

Senatör Galip Afşar, Yüksek Orman Mühendisidir. Fakat bu orman mühendisi, orman katilidir. Kanunun yasak etmesine rağmen, keçilerin serbestçe ormanlara girmesini sağlıyarak, ormanları yok ettiren vicdansız politikacı odur.

Orman Kanununun 19 uncu maddesi, «Ormanlara her cins hayvan sokulması yasaktır» der. Fakat bu orman düşmanı, orman mühendisi, devrin Başbakanı Menderes'e başvurarak, kanunun bu maddesinin uygulanmasını önlemiştir.

Senatör Galip Afşar

Menderes, İl Başkanı Galip Ağa'nın müracaatı üzerine, orman teşkilâtına gönderilen gizli bir emirle, 19 uncu maddenin uygulanmasını bütün yurtta durdurmuştur. Böylece, keçilere ormanı tahrip hürriyeti multak olarak tanınmıştır. 1957 baharında resmen başlıyan bu keçi saltanatı, 1960 sonuna kadar sürmüştür.

İşte, ağa uşaklarının savunmaya kalkıştıkları Senatör Afşar, bu derece azılı bir orman kaatilidir.

Kemâlizm ortâ mâlı değildir!.

> *Efendiler dikkat! Atatürk'ün mirası orta malı değildir. Kemalizm ise, bir eskici dükkânından kiralanan, kırk kalıba uydurulmuş bir eski elbise gibi, her boya, her boyaya uysun diye çekilip çekiştirilecek bir sahipsiz mal olamaz!*

Şevket S. Aydemir

Bu iş başka türlü bitemez. Taraflar birbirleriyle açıkça, silâh elde bir ölüm - dirim kavgasına girişmeye mecburdurlar. Ama ortada yaş da yanacakmış! Ne ehemmiyeti var? *Huzura, sükûne, nizama başka türlü kavuşamayız..»*

Bu cümleler, İstanbulda yeni yayınlanmaya başlayan «Barış Dünyası» dergisinin ilk sayısının, ilk makalesinin, en başından alınmıştır. Aynı makalenin *son cümlesi de:*

«— Yurtta sulh, cihanda sulh!»..

Derginin öncüsü ve teşkilâtçısı Ahmet Hamdi Başara göre yukarıdaki ilk sözler, bugün politikamızda ön plânda rol almış olan, aynı zamanda fikir hayatımızda *da yeri bulunan birinin samimî kanaatıdır.* Bu zata göre bahis konusu olan ölüm - dirim kavgası, solcularla sağcılar arasında olacaktır. Eski dostum Başar'ın makalesine girerken ilk ifadesi budur. Son sözlerin ise, rahmetli Atatürk'e ait olduğunu tabiî bilirsiniz. İşte Başar, *ilk makalesinde ve yeni* derginin fikir plânını tarif ederken, bu iki ekstremi öne sürerek, şu kanlı bıçaklı ölüm - kalım savaşına sürüklenmektense, bir tarafa kavgayı, diğer uca da sulh ve salâhı koyarak, meseleleri ikisinin ortasında halletmek yolunu göstermektedir.

Yani öyle olacaktır ki, ne sözleri başa alınan siyaset ve fikir adamımızın göze aldığı silâh elde ölüm - dirim kavgasına gidilecek, ne de bütün günlük politikacıların elinde, Atatürk'ün, artık sözün gelişi hâline getirilen o güzel vecizesindeki, tatlı sulh rüyasına da dalmayarak meselelerimiz ikisinin ortasında *çözülecek, izlenecektir..*

İşte Barış Dünyasında A.H. Başarın dâvası budur. Ama şu da var ki Barış Dünyası, gene bu dergiden öğrendiğimize göre, heveskâr bir yazarın kendi işi ve gelişi güzel bir dergi değildir. Bu dergi, bir *zümrenin, kendilerine özel teşebbüs erbabı denilen* bir iş ve sermaye toplumunun görüşlerini, haklarını, dâvalarını savunan bir mücadele organıdır. Gene ilk sayısındaki ilânına göre bu dergi, memleketin dört bucağında:

— Tüccar, *sanayici*, bankacı *v.s.*

— Serbest meslek erbabı, avukat, doktor, mühendis v.s.

— Her mesleğe mensup aydın,

tarafından büyük ilgi ile takip edilmektedir. Zaten gene bu ilk numaraya alınan Ticaret ve Sanayi Odası mektupları, derginin fikirlerini daha çıkmadan *benimsemişlerdir. Hulâsa dergi, gene çerçeveler için*de ilân ettiği gibi «İnananların» dergisidir ve Karl Marks'ın «Bütün dünya işçileri birleşiniz!» şiarına benzeyen bir de şiar ilân etmiştir: «İnananlar birleşiniz!». Onun için de «bütün dâva adamlarını aynı *iman ve ideal yolunda birleşmiş görmek, onları mad*di kaygulardan, ihtiraslardan, fâni emellerden uzak, bir fikrin etrafında sımsıkı, tek vücut gibi birleşmiş görmek» istemektedir.

İşte bu dergi ile A.H. Başar, tacirleri, sanayicileri, *bankacıları, avukatları, doktorları v.s. yi, her* türlü maddî emellerden, fâni kaygulardan uzak bir fikir etrafında birleştirecektir. Şimdi iş kalıyor, bütün bu maddî adamların, her türlü maddî endişelerden uzak bir imân ve ideal etrafında birleşecekleri «iman ve ideali» *bulmaya!* Bu *iman* ve ideal ise bulunmuştur!

Bu mukaddes gayenin ve idealin ne olduğunu anlamak için işin biraz evveliyatına bakmak lâzım. Çünkü «Barış Dünyası» A.H. Başarın vaktiyle çıkarıp *sonra kapanan dergisinin ismidir. Ama, şimdi bu* dergi özel bir misyonla intişar meydanına atılmaktadır. Bu misyon ise, gene A.H. Başarın, 18 Ocak 1962 de, iman ve ideal cephesinin müstakbel mücahitlerine gönderdiği ve «Barış Dünyası»ndaki mektupla*ra nazaran Ticaret ve Sanayi Odalarının çok beğen*dikleri bildiride açıkça ifade edilmiştir. Çünkü A.H. Başar'ın bu bildiri mektubunda aynen şu satırlar da vardır:

«Yeni çıkan «YÖN» gazetesi bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride kalkınmanın, ancak devlet yatırımı ve işletmeciliği ile ve sosyalist bir rejim tatbiki *suretiyle başarılabileceği* savunulmaktadır. Bu teşebbüs karşısında, aksi tezi müdafaa edenlerin de kendi görüşlerini, aynı şekilde umumiefkâra açıklamaları bir vazife hâlini almıştır.»

O halde Ahmet Hamdi Başarın, tüccarları, fabri*katörleri, bankacıları v.s. yi* «her türlü maddî kaygulardan, dünya gailelerinden, fâni ihtiraslardan uzak» olarak etrafında toplayacağı «İman ve İdeal» işte bu, YÖN gazetesi karşısında cephe almaktır:

«İnananlar birleşiniz!»

«dâveti, *tüccarı, sanayiciyi, bankacıları v.s. yi* YÖN'e karşı birleştirmek içindir. Bu sayın vatandaşlar YÖN'e karşı birleşince her türlü maddî kaygulardan ve fâni emellerden uzak birer mücahit, birer idealist olacaklardır. Neticede «Barış Dünyası» da, ge*ne olarak yazıldığı gibi* «*Şimdiye kadar çıkan hiç bir* mecmuanın yapmadığı işi yaparak, memleketin idaresi mesuliyetini ele almış bütün insanlara yollanacak» bu insanlar da YÖN'e karşı, her türlü maddî endişeden uzak iman ve idealleri görerek, okuyarak, *memleketi kurtuluş yolunda idealistçe idare edecek*lerdir.»

Eh, bundan da faydalı birşey elbette yoktur. Tüccarlarla, bankacıların ve fabrikatörlerin, her türlü fânî ve maddî menfaat kaygularından uzak bir *iman ve ideal savaşıyle YÖN perişan olup* yerlere serilince de memlekette bu yazının başına naklettiğimiz siyaset ve fikir adamımızın göze aldığı kavgalara yer kalmayacak, hattâ «yurtta sulh, cihanda sulh» içinde bütün idealist ve inanmış tüccarlar huzura kavuşacaklardır!

Ama bütün bunlar nasıl olacak mı diyeceksiniz? Gayet basit: Ahmet Hamdi Başar'ın, YÖN'e karşı herkesi cihada davet eden 18 Ocak 1962 tarihli mektubuna ilişik bir de bildiri var. Bu bildiride maddeler sıralanmış. Yani insanı maddî kaygulardan ve fâni ihtiraslardan uzaklaştırıp inanan bir idealist hâline getiren ve böylece de YÖN cereyanını yerlere serecek olan bütün mucizeli tılsımların listesi..

Meselâ Atatürk demokratik devletçilikten mi *bahsetmiş? Tamam. Onu inkâr eden kim? Ama iman*lı idealistlerin küçük bir tefsiri var:

— Özel teşebbüs ve sermaye rejimini, devlet yardımı ile kurmak! Nasıl, maddî kaygulardan uzak idealist iş adamlarının ve Ticaret Odalarının buluşunu beğendiniz mi? Hem bu formül, her türlü fâni ihtiraslardan tecerrüd ederek bulunmuştur! Yani devlete halk vergi ödeyecek. Millî kaynaklardan devlete intikal eden gelirler birleşecek. Sonra devlet, memur*larının yüzde 15 kanunî zam hakkını da* tecil eder şekilde bu gelirlerini toplayıp, özel teşebbüsü, yani şu bildiğimiz özel teşebbüsü koruyacak!

Pekiyi ama diyeceksiniz ki:

— Bu bir garip rejim. Buna bir isim bulmak *lâzım?*

İsim bulunmuştur. Bütün inananlar, idealistler, maddî menfaatlardan tecerrüd eden tüccarlar, bankacılar, fabrikatörler v.s.... yahut da onların adına ve onların mektuplarla desteklediği zatlar bir araya gelmiş, bu birden tanıyamadığınız çocuğun ismini koymuşlardır: Kemalizm!

Evet, belki bu çocuğu tanıyamadınız. Belki adını yadırgadınız. Ama konulan isim bu: Ne liberalizm, ne sosyalizm, yalnız Kemalizm! Hattâ bu büyük hakikatı ifade eden yazının başında Mustafa Kemalin bir de resmi var...

Ama *efendiler! Biraz dikkat. Atatürk'ün mirası* orta malı değildir. Kemalizm ise, bir eskici dükkânından kiralanan, kırk kalıba uydurulmuş bir elbise gibi, her boya, her boyaya uysun diye çekilip çekiştirilecek bir sahipsiz mal olamaz.

Sizin aradığınız, istediğiniz ve savunduğunuz şeylerin, ne ideoloji, ne Atatürk, ne Kemalizmle hiç bir ilgisi yoktur. Yolunuzun da, dünya gailesinden, maddî duygulardan, fâni ihtiraslarda tecerrüt etmiş iman ve ideal insanlarının yolları ile hiçbir ilgisi yok. Bütün bunları ağızda çiğnemek lüzumsuz. Özel teşebbüsün menfaatlarını korumak adına ileri atılan, aralarında toplanan, teşkilâtlanan, basın alanında ga*zeteler, dergiler kurmak için tertibat alan bir züm*renin organı olarak pekâlâ savaşınızı yapabilirsiniz. Bu tertip ve teşebbüslerin ise günümüzde, ne duyulmayan, bilinmeyen tarafı, ne de yadırganacak, hoş görülmeyecek bir cephesi vardır. Zaten ekonomik ve *sosyal dâvalarda en verimli yol, memleketin kanun*ları içinde dâvaların ve cephelerin belirmesi değil mi?

Nitekim biz ortalığı, ne en başta sözlerini derginizden naklettiğimiz siyaset ve fikir adamı gibi *kan - kırmızı görüyoruz. Ne de yurtta sulh, cihanda* sulh vecizesinin bugün günlük işlere maledilmiş renksizliği ile Türkiyenin ve dünyanın, bir toz pembe hayâl âlemi olduğuna kaniiz. Karma bir ekonomi nizamında çözülmesi gereken büyük siyasî, iktisadî *ve sosyal düğümlerimiz var. Onların çözülmesi yo*lunda sizinki gibi sihirli tılsımlarımız da yok. Ama, millî hayatımızı kapsayacak bir Türk devletçiliği, ihtilâlci olmayan, istiklâlci olan ve millî özelliklerimizin gerilikten ve taassuptan başka her iyi vasfına *saygı gösteren bir* **Türk Sosyalizmi**, *dayanağımız* ve inancımızdır.

Gelecek sayıda
Eğlenceli Bir Devletçilik
Yazan: Şevket Süreyya Aydemir

[illegible] taksim edildi ve 1,5 ayda yapıldı. Politikacılar, *halkı tembelliğe alıştırıyorlar.* Halk kendi için çalışmaktan korkmaz.»

«Okulun, kum ihtiyacı da ayni şekilde karşılandı. *Herkesin hissesine 20 teneke* kum düşüyordu. Kumu çok uzaktan tepeye getirmek lâzımdı. Köylülerin eşekten başka hayvanı yoktu. *Her eşek, bir* günde ancak bir teneke kum taşıyordu. Köylüler, 20 şer teneke kumu, 20 günde [illegible] taşıdılar. *Kireç ocağını yaktılar.* [illegible] kireç satılarak, kereste ve diğer [illegible] parasını sağladı. Okul, böylece 17 bin liraya çıkmış oldu. Köylünün katılması sağlanmadığı takdirde, o tip okul 70 bin liraya çıkıyor. Böylece, Kadirlinin 34 köyündeki ihtiyacı, [illegible] bin lira ile karşılandı. Okullar [illegible] devlet eliyle yapılsaydı, 3-4 milyon lira lâzımdı.»

«Bir kısım insanlar, halkın seve seve katıldığı bu çalışmaya angarya diyorlar. Yakında, vergileri de birer birer kaldıracaklar. Devlet, nasıl hizmet edecek? Halkın ihtiyaçları nasıl karşılanacak? Halkın kendi için kendi isteğiyle çalışmasına karşı [illegible] mi?" Aklım almıyor.»

Mehmet Can'a son olarak, toprak meselesini sordum. Halk toprak istiyor, topraksızlıktan kıvranıyor. Fakat Hazine topraklarının çoğu ağaların elinde. Mehmet Can, bu konuda şöyle diyor: «Hazine arazisi ağaların elinde. Fakat idare adamları, bu meselede fazla bir şey yapamıyor. İş Mahkemelerde. Mahkemeler çok ağır işliyor. Toprak verilen Doğulu bir göçmen bana şöyle dedi: *(Bizim dosya futbol topu gibi. O hâkim ona verir, öbürü ötekine* pas verir. Dosya, elden ele dolaşır gider. Fakat iş yürümez. Ağalardan hâkimler de *çekiniyor.) Gerçekten, toprak dâvaları* çok yavaş işliyor ve bir çok halde Hazinenin ve fakir çiftçinin aleyhine işliyor. Devlet *toprağına sahip olamıyor*, toprağını fakir çiftçilere veremiyor. Hazine, yalancı şahit tutmaz ki.. Halbuki, bu işin yalancı şahitleri var. *Şahitlerin fiatı 50 ile 150* lira arasında değişiyor. Şahitlerin vazifesi, onun çok uzun zamandan beri ele geçiren kimse tarafından *işlenildiğini söylemek.* Böylece, rüşvet veremiyen Hazine, toprağını ağalara kaptırıyor. Hazine topraklarına sahiplenerek zenginliyen Hârunîyeden İbrahim Kâhya bana şöyle dedi: (Toprakların değerleneceğini biliyordum. Ama mahkeme uzuyordu. *Hâkime yanaşmak* mükün değildi. Şahitlere para yedirmekten başka yol yoktu).

Bu işe bir çare bulmak, toprak adaletini sağlamak lâzım. *Demokrasinin* işlemesi için de bu şart. Halk, mutavassıt ağaların siyasî ve iktisadî nüfuzundan kurtarılmadıkça, demokrasi bir şekil olarak kalabilir. Kalkınma ve demokrasinin temel *meselesi bu.*

VATAN
1
Milyon
liralık
hediye
dağıtıyor
YÖN — 008

Saffet Arıkan

Hasan Ali Yücel

İ. Hakkı Tonguç

Köy Enstitüleri nasıl yıkıldı?...

YÖN, Köy Enstitülerinin nasıl yıkıldığını, o çağı yaşamış olan ilgililerle, bunlardan aramızdan ayrılmış olanlarının yakınlarıyla konuşarak vesika ve kitapları inceleyerek, araştırdı. Bu çalışma sonunda yıkılışın bir çok kimselerce bilinmeyen ibret verici tarafları olduğu ortaya çıktı. Aşağıda, bu konuda tesbit ettiklerimizin özetini bulacaksınız.

Yıkıcı gruplar

Köy Enstitülerinin nasıl yıkıldığını açıklamayı gerekli buluyoruz. Tarihimiz, ulus olarak yaptıklarımızı yine kendi ellerimizle nasıl yıktığımızın sayısız örnekleriyle doludur. Bu kötü gelenekten kurtulabilmemiz için ulusal eserlerimizin nasıl kimseler tarafından ve ne gibi amaçlarla yok edilmeye çalışıldığını bilmek gerekir. Ayrıca, Köy Enstitülerine karşı olanlar bugün son savunma olarak Köy Enstitülerinin yıkılmadığını, sadece bazı «islahat» yapıldığını öne sürmektedirler. Aşağıdaki olayları okuyanlar Köy Enstitülerinden geriye ne kaldığını ve yapılan «ıslahat» ın aslında ne olduğunu göreceklerdir.

Yıkılışı şu üç grup hazırlamıştır:

1) Irkçılar: Irkçıların totaliter eğitim inançlarının Köy Enstitülerindeki demokratik ilkelerle bağdaşmasına imkân yoktu. Kemalizme karşı olan ırkçıların, Kemalizmin eğitime uygulanması diye *özetliyebileceğimiz Köy Enstitüleri* hareketine karşı olacakları ortadaydı. Bu grup, Devlet içerisinde sesini duyurabilmek fırsatını 1946 dan sonra bulmuştur.

2) Temsilcileri CHP içerisinde de kurtuluş savaşındanberi bulunan ve «Anadolucu» lar diyebileceğimiz bazı kimseler bu grubu teşkil ederler. Bunlar, «gelenekçi olmalarıyla Kemalizmin devrimciliğine, romantiklikleri ile Kemalizmin aydınlıkçılığına ve rasyonalizmine düşmandırlar» (1). 1946 yıllarında bu grubu CHP'nin içinde partiyi canlandıracakları umuduyla ileri kademelere getirilmiş «memleket çocuğu gençler» den bazıları temsil ediyordu. Bunlara göre Anadoluyu kalkındırmak için gerekli olan şey «idealizm» di. İdealist aydınlar köylere gidecekler ve köylüyü uyaracaklardı. Köy Enstitüsüne temel olan görüş ise, köyün dışarıdan «uyarılması» değil, kendi elemanları ile içinden «canlandırılması» idi. İlk görüş, üstün bir aydınlar yönetimini gerektiriyordu. İkinci görüş ise halk egemenliğinin gerçekleşmesi ve demokrasi çabasının t.. kendisi idi. Halka inanmayan birinci görüş, halkçılık ilkesine zıttı.

Anadolucuların siyasal güçleri ağalardan, eşraftan geliyordu. Aslında bu cereyanın esası, Kemalizmin ortaçağ düzenini bozması tehlikesine karşı, gerçekçiliği ve maddeciliği küçümseyen bir «idealizm» in lâf ebeliği içerisinde, eski düzeni yenileşmeden korumak, devrimci imiş gibi görünüp devrimi oyalamak ve direnmekten ibaretti. Bu grubun eğitim görüşü güdümlü ve totaliterdi. Üstün bir aydınlar sınıfının uygun gördüğü uyarılmaya razı olacak insanlar yetiştirmek, amacı idi. Bunlar, düşünce özgürlüğü, hümanizm, hoşgörü gibi kavramların karşısına «ulusal disiplin», «devlet otoritesi», «sınıfsız toplum» yaratacak bir eğitim isteği ile çıkıyorlardı. Onlarca, eğitim dâvası, gençliğe yeterince «milliyet ideali» aşılamaktan ibaretti. Hattâ, bu yolda gestapovari gizli teşkilâtlar kurulmasını bile eğitim dışı bir iş saymıyorlardı. Onlara göre, «gençlerin arasında her türlü tenkit ve fikir hareketlerinin önüne geçilmesi de son derece lüzumlu ve faydalı» idi. «Fikir hürriyeti ve kanaat serbestisi bir safsatadan ibaret» ti (2).

3) Bu gruba girenlere «kırgınlar ve doyurulamamışlar» diyebiliriz. Bunlar ihtirasları büyük, imkânları küçük kişilerdi. Onlar için Köy Enstitüleri, herşeyden önce bu yolda kaçırdıkları büyük bir fırsattı. Köy Enstitülerini kuranların önemli bir eğitim hareketi yaptıkları ortaya çıkıncaya kadar onlarla dosttular. Sonra, parsayı başkasına kaptırmış olmanın hırsı ile döndüler. Doğulu, doymamışlığını, özlenilen rolü oynayan kimselere en çirkin yollardan insafsızcasına saldırmakla açığa vurur. Batıda zıt düşünce cereyanları ile yıkılanı doğuda kin ve nefret yıkar.

Köy Enstitülerini savunanlar yıllardanberi bu gruba girenlerin kişiliklerinden söz açmaktan dikkatle kaçınmışlardır. Bunun sebebi tam bir fikir mücadelesi yapmak isteği idi. Sonuç, yirmi yıl önceki karalama kampanyasının hortlaması olmuştur. Çünkü bu grubtakilerin düşüncelere saygısı yoktur. Kişiliklerini kamu önüne sermedikçe çamur saçmaktan vazgeçmiyeceklerini göstermişlerdir.

Prototipler...

Bu gruba girenler çoktur. Biz prototip olarak, iki kişiyi alacağız: Reşat Şemsettin Sirer ve Emin Soysal. Bu iki zatın Köy Enstitülerinin yıkılmasında çok önemli rolleri vardır. Tarihin, onlara *Köy Enstitülerinin* yıkıcıları *diyeceği* muhakkaktır.

Köy Enstitülerinin kuruluşunda emeği geçenlerden eski İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç'un uzun yıllar şahsi dostu olan R. Ş. Sirer, çok eskidenberi *dikkate değer karakter özellikleri* gösteren bir kişidir. Evhamlı, alıngan, herşeyden şüphe eden, çok sinirli Sirer, devamlı bir küçüklük kompleksi içindedir. Bu kompleks bazen dürtü derecesini bulur. Meselâ, arkadaşları ile otururken, birden yerinden fırlar, ortadan kaybolur. Arandığı zaman «birşeyler yapmak», «kendini göstermek» dürtüsü ile evin kuyusuna inmiş yahut civardaki sarp bir kaleye tırmanmış olduğu görülür. Heyamolalarla kuyudan çıkarılır veya kaleden indirilir! Anadolucu eğitim görüşüne inancı, *Hitler* Almanyasında görevli bulunduğu yıllarda büsbütün kuvvetlenmiştir. Eğitim seferberliğinde önemli bir rol sahibi olamaması, onu hem Köy Enstitülerine hem de eski dostuna düşman etmiştir. İleride Köy Enstitüleri, onun kendisini göstereceği bir kuyu yahut bir kale yerine geçecektir.

Emin Soysal ise Köy Enstitülerinin kuruluşuna başlangıçtan itibaren katılmış bir kişidir. Kızılçullu Köy Enstitüsünün Müdürlüğünü yapmıştır. Çalışkan, zeki, kurnazdır. Fakat geçimsiz ve muhteristir. Köy Enstitülerini kuran adam olmak sevdasındadır. Bu derece geniş bir işin şu veya bu kişi ile değil, geniş bir ekip çalışmasıyla başarılacağını anlamamıştır. En baştakilerin bile yetindikleri ekibin mütevazi bir köşesi ona ye
memektedir. Kendisini göstermek i
Bakanlığı hiçe sayan atılışlar yapar. B
lı *olduğu İlköğretim Genel* Müdürl
adam azlığından kıvranılan bu ça
bütün kusurlarına rağmen ondan yar
lanmak için çabalar. Fakat birgün M
dürü bulunduğu Enstitüyü teftişe ge
Bakanlık Müfettişlerini kapı dışarı
maya kalkınca, tutulamaz hale gelir. B
kan, kendisini başka bir göreve nakled
O, Köy Enstitüleri teşkilâtı içinde b
lunduğu sıralarda sistemi yanlış anla
tır. Ona göre amaç, öğrencilere b
idealler aşılıyarak güdümlü bir eğ
sistemi uygulamaktır. Okulda kendin
başka otorite tanımak istemez. Bu
için de Kızılçullu, onun zamanında
Köy Enstitüsü olamamıştır; klâsik
okul olarak kalmıştır .

Yıkılışın başlıca aktörleri bunlar
Yıkma çabaları başlangıçta Köy E
titülerini tamamen ortadan kaldır
amacını gütmüyordu. Amaç, görülen «
taları» ortadan kaldırmaktı. Ortada b
şarılmış bir işin şerefini kapmak fı
tı vardı. Bunu yapmak umudu orta
kalkıncaya kadar mücadele bu pa
altında yürütüldü. Ancak bundan s
radır ki Köy Enstitülerine kıyasıya v
ruldu.

Emin Soysal'ın kitabı

Hataları kimler ortadan ka
racaktı? Tabiî bunları gör
ler! O halde hatalar bul
ve açıklamak gerekti. Emin Soysal bir

İNÖNÜ
Yapan ve yıkılmasına seyirci kala

tap yayınladı (3). Emin Soysal'ın orta
ayrılmadan önce «hocası» Genel Mü
yazmış olduğu kırka yakın özel mek
taki düşünceleri ile yayınladığı kitap
düşünceleri karşılaştırılınca ortaya
ret verici bir tablo çıkmaktadır. Kita
önemli bir kısmı eski «hoca» nın işe
ramaz bir adam olduğunu ispat et
ayrılmıştır. Kitaba göre, «Hakkı To
Genel Müdürlüğe geçtiği zaman sa
elişleri (mukavvadan apartman, pl
linden tavşan, kırmızı kağıttan horoz
yapma işi) öğretmenliğinden kalma
pratik anlayışı ve maharetlerinden b
köy işlerine ait hemen hiç denecek d
cede görüş ve malûmat sahibi değil»
Aynı Emin Soysal, daha önce ise «ho
ya şöyle yazıyordu: «*Açılma* töre
yüksek hatıranızı anarak kutladık.
defe varmak için bütün cehdimizle
lışmaya ahdettiğimiz şu anda değerli
sonsuz rehberliğinize muhtaç olduğ
zu saygılarımla bildiririm».

Kitaba göre Köy Enstitülerinde
planların hepsi yanlıştır, bilim dı
öğrenciler kültürce yetersizdir, si
verimsizdir, tarım ve sanat öğretile
mektedir, meslekte ikilik yaratılmakta
okulların yönetiminde yolsuzluk va
ahlâksızlıklar olmaktadır. Kitap K
Enstitülerine yirmi yıldır atılan ça
ların başlıca kaynağıdır. En geri uns
tarafından yıkılışta kullanılacak sloga
hep Soysal'ın buluşlarıdır. Bugün sö
nenler de!...

Buna karşılık Bakanlık, dürüstlü
rahatlığı içindedir; Soysal'ın kitab
öğretmenlere zorla yayıldığını bildir
tedbir alınmasını isteyen bazı Milli E
tim mensuplarına Genel Müdürlük ş
diyor: «Bu kabil kitaplar daha da çıka
tır. Öğretmenler iyi veya fena her kit

okumak serbestliğine sahiptirler. Mesele onlarda zehirleyici kitapların bulunup bulunmaması değil, buna karşı panzehirlerinin olup olmamasıdır. Hüner, kötü ile iyiyi insanların bizzat seçebilmeleridir. Müfteri, değerleri tükenmiş insanlar herşeyi yaparlar. Kuvvetli bünye, bunlara dayanabilen bünyedir» (4).

1943 teki İkinci Milli Eğitim Şûrası kulisi yıkıcıların çalışmalarına sahne oldu. Köy Enstitüleri hakında bilgisi olmayan birçok üyelere bu kurumların modern eğitbilim kurallarına aykırı ve bir «iptidailiğe dönüş» oldâğu telkin edildi. Bu sırada komite toplantılarında Kemalistler ile Anadolucular çarpışıyordu. Birincilere göre toplumun içinde bulunduğu eğitim ve ahlâk buhranının çaresi lâiklik ve humanizm, ikincilere göre ise özellikle tarih ve edebiyat öğretiminde *güdümlü bir yol tutulmasıydı.*

Fakat bütün bu çalışmalarla yeterince başarı sağlanamıyordu. Devlet, Köy Enstitülerini tutuyordu. O zaman klâsik bir usule başvuruldu: İhbarlar ve jurnaller! Devlet büyüklerine doğru bir ihbar ve jurnal seli yola çıkarıldı. Enstitülerde komünistlik vardı, silâh vardı, şoförlük ve hattâ paraşüt kullanmak öğretiliyordu, Köy Enstitüsü Müdürleri Bakanlıkla *özel bir şifre ile muhabere ediyorlardı.* Bunların ardında gizli amaçlar olmalıydı. Oysaki, komünistlik denilen piyasada serbestçe satılan kitapları öğrencilerin okumalarıydı, silâh, askerlik öğretimi ve savaşın gerektirdiği sivil savunma amacıyla bulunuyordu, şoförlük traktör kullanmak içindi, bazı öğrenciler de yaz tatilinde İnönü paraşüt kampına gitmişlerdi. Özel şifre, kesimlerindeki *köy okulu yapımını denetlemekle görevli* müdürlerin durumu çevrelerindeki idare âmirleriyle çatışmadan merkeze bildirmeleri için gerekliydi.

Bu jurnal selinin etkisiz kaldığı söylenemez.

1946 da demokrasi, oy kaygısını da getirdi. Yıkıcılara gün doğmuştu. Demokrat partinin kısa zamanda kazandığı başarılara karşı çare olarak taviz yolu *tutuldu. 7.8.1946 da devrimci Yücel'in* yerine işleri oy almaya göre ayarlamakla görevli Sirer bakan oldu.

Sirer iş başında

Sirer'in kendine has kişiliği, eğitim ordusunda yüzlercesinin varlığına vehmettiği «kökü dışarda soysuzları» temizlemek gibi kendi kendisine biçtiği ulvi bir görevin rüyası içinde tam doyumunu bulmuştu. Genel Müdüre karşı öne sürdüğü haksız ithamlar müthiş bir kavga ile sonlandı. Sirer, istifa eden eski dostuna «senin ve senin gibilerin çoluk çocuklarınızla beraber belinizi kıracağım» dedi. Karşılık «kılımıza dokunamazsınız», oldu. Kapıda Özel Kalem Müdürü duyduklarından titriyordu.

Yeni Bakan, muhalefetin hiç bir ciddi tenkidine *maruz kalmadı. Demokratlar,* CHP'nin en önemli eserlerinden birisini yıkmak için Sirer'den daha iyi birisinin bulunamıyacağını anlamışlardı. 24.Aralık.1946 günü, bütçe müzakerelerinde Sirer'in yakını bazı milletvekilleri «Türk öğretmeninin çalışmalarını sadece milli şuurun ge *lişmesine hasretmesini*», «Yüksek Köy Enstitüsünün lüzumsuz olduğunu» söylediler (5). Günün yıldızı, milletvekili *seçilmiş olan Emin* Soysal oldu: Yücel ve Tonguç'a o kadar ağır hücumlar yaptı ki milletvekilleri şahsiyata girmemesini istediler. Uzun konuşmasında Köy Enstitülerinin komünistlik ve ahlâksızlık yuvası olduğunu, dinsizliği yaydığını (Soysal eskiden islâmiyetin *Türk karakterini bozduğunu iddia etmişti)* söyledi (1). Bakan istediği ortamı Mecliste yaratmıştı. Bundan sonra da Sirer — Soysal ikilisi Mecliste başarı ile çalıştı. Biri milletvekili olarak istenileni sordu, öteki Bakan olarak cevapladı. Bu soru önergelerinin Sirerle birlikte hazırlandığı söyl

Meclisi ardına alan Sirer «bel kır*ma» işine girişti.* Bütün K.E. de tahkikat açıldı. Bu işte çalışanlar lekelenebilirse amaca ulaşılacağı düşünülmüştü. Ama yapılan bütün baskılara rağmen bu yol başarılı olmadı. Suçlananların cevapları suçlayanları gülünç duruma düşürüyordu. Meselâ eski Genel Müdürün bir öğretmen arkadaşına verdiği İgnazio Silone'nin Fontamara adlı *kitabı* öğretmenin dolabı *kırılarak* alındı, Genel Müdür (köy ve şehir ayrılığı(yaratacak bir kitabı maiyetinde çalışanlara vermekle suçlandı. Sonra bin bir türlü küçük mesele ile uğraşıldı: Şahsen emir vererek Hasanoğlan Köy Enstitüsüne elektrik santralı ve fırın yaptırılmıştı, bilim adamlarının işi aylarca etüd etmeleri gerekmez miydi? Oysaki savaşa girildiği takdirde, M. Eğitim Bakanlığının Hasanoğlan'a nakli *düşünülmüş ve Bakanlığın Seferberlik* Müdürlüğü bu tesislerin acele yaptırılmasını istemişti. Birçok köy enstitüsü Müdürlerine buna benzer bir yığın soru soruldu. Bunların birkaç tanesi şöyleydi: «Öğrencilerin «iş terbiyesi» esaslarına göre ve sola mütemayil bir zihniyetle yetiştirildikleri, Değişen Dünya adlı kitabın okunmasına imkân verildiği, okul vasfı olmayan bir binaya öğrenci konduğu (aslında bir alayı barın*dıran bir kışla idi), bir Müdürün oğlu* ile bir bayan öğretmenin münasebette bulunduğu (çocuk o tarihte on yaşında idi)» (6). Tahkikatların sonunda hiç kimseye ceza verilemedi. O zaman gelmiş geçmiş bazı tertiplerden yararlanıldı. Bir köy enstitüsünde okula düşman ağalar, okula bir adam sokarak gece bayrağı yırttırmışlar, üzerine pislik sürdürmüşlerdi. Bu istismar edildi. Öğrencilerin bu işi yaptığı söylendi. *İnceleme sonunda iş anlaşıldı. Mahkeme* dışardan okula sokulan şahsı buldu ve mahkûm etti. Hasanoğlan Köy Enstitüsünün havadan resmi çekildi ve bir binanın orak-çekice benzediği keşfedildi! Bir köy enstitüsüne de posta ile bilinmedik bir yerden bir paket kitap geliyor, içinden bazı yasak kitaplar çıkıyordu, fakat tam paket açılırken orada ne hikmetse bir milletvekili bitiveriyor, durumu zabıtla tesbit ettiriyor*du.*

Yeni nizam

Hâlâ gericilerin ardına sığındıkları «iki çuval evrak» bu çalışmaların ürünüdür. Gerekli «düzeltmeye» başlamak için yeter neden bulunmuş*tu. Köy Enstitülerinin bütün yönetici*leri değiştirildi, yüzlerce öğretmen nakledildi.

Dışarda da boş durmayanlar vardı. Yücel - Öner dâvasında Öner'in işine yarayabilecek bütün Bakanlık evrakı nasılsa onun eline geçiverdi.

Bu arada **«Yeni nizam» kuruluyordu:** Devrimci köy öğretmeninin bakanlıkla ilgisi kesildi. O, artık köydeki yobaza karşı devletin desteğinden yoksundu. Bakanlık köy öğretmenini haksızlığa baş kaldıran halk aydını kimliğinden çıkarıp, muti bir memur yapmak çabaları içindeydi. 1947 de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı kanunlarla öğretmene toprak verilmesi güçleştiriliyor, bunun yerine maaşlarına 100 lira zam yapılıyor*du. Öğretmenlere dağıtılmış kitaplar,* âletler, hayvanlar ve malzeme de geri alınacaktı. Öğretmen, okuma yazma öğ**retmekten başka bir işe burnunu sok**mayacak bir hâle getiriliyordu.

Okul yapımı için vatandaş emeğinden yararlanmaktan vazgeçildi. 1947'de çıkarılan *5012 sayılı kanunla kadınların* mükellefiyetten çıkarılması buna başlangıç oldu. 1948 deki 5210 sayılı kanunla da Köy Enstitülerinin köy kalkınmasındaki rolü tamamen ortadan kalkıyordu. Köy Enstitüleri Kanunu fi*ilen işlemez hâle getiriliyordu.* Yeni kanun köylünün okul yapımı mükellefiyeyinden kaçmasına imkân veriyordu.

Sirer'i en çok korkutan Yüksek Köy Enstitüsü idi. Bu okul Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek için kurulmuştu. Bunun mezunları çoğalıp bütün Köy Enstitüsü öğretim kadrolarını doldururlarsa, buralarda geri ve güdümlü bir eğitim sistemi uygulamak çok güç olacaktı. Yüksek Köy Enstitüsüne *akla gelen her türlü çamur atıldı. Hattâ* Ankaranın en seçme üniversite öğretim üyelerinin ders ders verdikleri bu kurumun öğretim üyelerinin bilgisiz ve yetersiz olduğu bile söylendi. Gözler bu kadar kararmıştı.

Yüksek Köy Enstitüsü 1947/48 ders *yılında kapatıldı.*

29.4.1947 de Köy Enstitüleri için yeni bir yönetmelik hazırlandı. Buna göre artık öğrenciler okul yönetimine etkin olarak katılamıyacaklardı. Öğrencilerin ders dışı çalışmaları sınırlanıyordu. 9.5.1947 genelgesi ile kız ve erkek öğrenciler birbirinden ayrıldı. 20.5.1947 genelgesi serbest okuma işlerine dairdi. Bundan böyle öğrenciler «seviyelerine uygun» kitaplar okuyacaklardı. *Bundan kastedilen öğrencilerin bilhassa* klâsikleri okumamalarıydı. Bu arada Köy Enstitüleri kitaplıklarında bulunan kitapların büyük bir kısmı (çoğunluğu M. Eğitim Bakanlığının çıkarmış olduğu Dünya Klâsiklerinden tercümeler), Bakanlıktan gönderilen listelere göre yaktırıldı. 1948 de öğretim programı değiştirildi. Aynı şekilde ilkokul programları da «düzeltildi». Yeni programlar şu düşünceye göre ha*zırlanmıştı: Köy eğitimi ile şehir eğiti*mi arasında hiçbir fark yoktur! İş eğitimi ilkeleri de bir yana bırakılıyordu. Hele öğrencinin iş çalışmaları sırasında işe yarayacak bir ürün meydana getirmesi, üretici olması, ahlâka aykırı, eğitim dışı, işçilik, hammallık idi. İşin bir üretim aracı olması komünistliğin tâ kendisi idi.

Bu düşünceler Türk eğitiminin niteliğini Tanzimattan önceye götürüyordu.

1948 İlkbaharında Sirer bakanlıktan ayrıldığı zaman Köy Enstitülerini kurmakta emeği geçenlerin belini kıramamıştı ama, Köy Enstitülerinin belli başlı ilkelerinin birçoğunu ortadan kaldırmış, kalanların da ortadan kaldırılması için gerekli ortamı *hazırlamıştı. Orta*lık çöle dönmüştü.

Yeni Bakan Banguoğlu, Sirer'in Köy Enstitüleri mensuplarına karşı güttüğü personel politikasını değiştirmedi. Bir sonuç alınmayan tahkikatlara cevap vermek bu kimselerin gündelik işleri *arasına girmişti. Nakiller birbirini ko*valıyordu. İktidar demokratlara devredilirken Ankaradaki öğretmenliği de çok görülen eski Genel Müdürün Kayserideki bir okula nakline ait kararname neredeyse çıkmak üzere idi. Yücel'in yazılarını ise kendi partisinin gazetesi basmaktan çekiniyordu. *Köy* Enstitülerinde ve diğer okullarda din derslerine önem verilmesi de bu son C.H.P. Bakanının zamanındadır.

14 Mayıs 1950'de, verilen bütün kellelere rağmen C.H.P. nin kendi kellesini kurtaramamış olduğu görüldü. Kuruluşu ve ideolojisi bakımından Köy Enstitüsüne asıl düşman olması gereken *parti iktidara gelmişti.*

C.H.P. li iki Bakan hiçbir zaman Köy Enstitülerini tamamen ortadan kaldırmak gerektiğini söyleyememişlerdi. Bu okulları kuran partinin mensubu olmak gibi bir yükle ayakları bağlıydı Yeni gelenler bu bakımdan tam bağımsız idiler.

Son darbe

Bakan İleri, 1950 sonbaharında Köy Enstitüleri konusunda Bakanlıkta bir konferans topladı. Verilen karara göre kızlar ayrı iki okula kapatılarak karma eğitime kesinlikle son ve*rildi. Enstitülere şehirliden de öğrenci* alınacaktı. Köy Enstitülerindeki sağlık kolları kapatıldı. Böylece «köye yarar her türlü meslek erbabını yetiştirmek» ilkesinden de dönülmüştü. Öğrenci sayısı azaltıldı. Köylerde okul yapımı işleri zaten durmuştu.

1952 yılında Köy Enstitülerinin adları da değiştirildi, bunlara Öğretmen Okulları dendi. Belki şimdiye kadar yapılan işlerin en isabetlisi de buydu. Çünkü okulların artık Köy Enstitüsüne benzer bir yanları kalmamıştı.

Bir yabancı inceleyiciye göre «1953 Şubatında açılan Beşinci Eğitim Şûrasında Köy Enstitülerinin cenaze merasimi yapıldı. Hikâye bitmişti... Geriye kalan, birkaç bina, eğitimleri sanki bir *rüya imiş gibi gelip geçmiş, köylerine* çekilmiş binlerce enstitü mezunu öğretmenden ibaretti...» (1)

Bütün bu işleri yapabilmek için, İleri, Mecliste, gazetelerde demagoji sanatının bütün ustalıklarını kullanarak, Köy Enstitülerinin Emin Soysal'ın ortaya atmış olduğu çamurların hepsinden yararlanarak, kamu önünde gözden düşürmeye çalışıyordu (7). Eski kurucuları Bakanlık emrine almış, o da tahkikatlardan birşey çıkaramamış, emeklilikleri gelenleri Danıştay kararlarına rağmen emekliye sevketmemek için direnmiş, maaşsız bırakmıştı. Enstitü mezunlarına en ağır sıfatlarla saldırılmış, şahlanan irticaın önüne onları kurbanlık koyun gibi atmıştı. Köyler*deki öğretmenlerin dövülmeleri, öldü*rülmeleri en çok bu çağdadır.

Ama istenilen sonuçun yine alınamadığı hiç beklenmedik bir şekilde kendini gösterdi: Ortada ezile ezile yoğrulmuş 17 bin Köy Enstitüsü mezunu vardı. Bunlar ülkenin kültür, sanat ve düşünce alanında kurucuların beklediklerı başarıyı göstermeye başladılar. Tok sözlü, hakkını aramasını ve almasını bilen yeni kuşak yetişmişti.

Köy Enstitüleri yıkılmıştı ama; ulus, devrimleri gerçekleştirmeye yardımı dokunacak binlerce halk aydını kazan*mıştı. Bunlar yüz yıllardır eksik olanı,* halkın sesini bütün ulusa duyurmaya başlayacaklardı.

---

(1) Türkiyede Köy Enstitüleri, F. Kirby, doktora tezi.

(2) Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye, Halil Fikret Kanat.

(3) İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri, Emin Soysal.

(4) Özel yazı.

(5) TBMM Zabıtları, 23-24 Aralık 1946

(6) K. Enstitüsü Müdürlerinin savunmalarından.

(7) Zafer Gazetesi, 27 Aralık 1952.

YIKANLAR

> Köy Enstitüleri sistemi eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilintiler konusunda, çıkar yolu bulunamıyan bir davanın hiçbir ülkede eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesini sağlayan yeni bir eğitim sistemi idi
>
> F. .KIRBY

Köy Enstitülerinin temeli olan düşünceler

Bir çoklarının sandığı gibi, Köy Enstitüleri sadece köy öğretmeni yetiştirmek için değil, «Köye yarayacak her türlü meslek erbabını» yetiştirmek için kurulmuştu. Amacı, bütün vatandaşları ekonomik anlamda verimli iş yapabilecek meslek sahibi insanlar haline getirmekti. Köy Enstitüleri konusunda Colombia Üniversitesinde doktora tezi yapmış olan Amerikalı F. Kirbay bu noktadan hareket ederek Enstitüleri çok değişik bir görüşle inceliyor ve bu sistemin, Türk eğitimcilerinin demokrasi ülküsüne bağlı ülkelerin toplumsal değişme ve kalkınma nivelâsını bulmuş oldukları sonucuna varıyor.

Aşağıdaki yazı, bu tezin «Köy Enstitülerinin Temeli Olan Fikir ve Deneyler» bölümünden özetlenmiştir.

Tez, yakında İMECE Dergisi tarafından kitap halinde yayınlanacaktır.

Köy Enstitüleri iş başında: Bir sulama kanalı açılıyor...

Köy Enstitüler okullarını kendileri yapıyorlar...

İlk eğitimen deneyinden köy çocuklarının Türkiyenin meseleleri üzerinde söz sahibi olmaya başladıkları bugüne kadar «Köy Enstitüleri» terimiyle ifade ettiğimiz oluş, Enstitüleri kuranların daha 1934 yıllarında formülleştirdikleri eğitimi ıslah ilkelerinin fırsat verildiği ölçüde uygulanmış olmasının sonucudur. Türkiyenin eğitim problemlerinin çözümü olarak köy Enstitüleri fikrinin hiç bir yabancı eğitim düşünürüne borçluluğu yoktur. Köy Enstitüleri ile yapılanlar, çok daha meşhur eğitimcilerin yaptıklarının dayanamıyacağı kadar sert bir imtihandan geçmiştir. Bu başarıların yanında en meşhurların tutunabildikleri çocuk oyuncağı gibi kalır.

Sistemin temel düşüncesini şöyle ifade edebiliriz: «Ferdin üzerine etki yapan eğitimsel ortamı teşkil eden maddî uygarlığın kendisi modern olmadıkça, ne toplum ne de fert modern uygarlığın temsilcisi olamaz». Bu düşünce uluslararası önemdedir. Bu öyle bir noktadır ki, batı uygarlığı ideallerine sadık olarak modernleşmeye çalışan uluslar bunu kavrayamadıkları müddetçe çabalarının başarı kazanma şansı hemen hemen sıfırdır.

Bu düşünceye nasıl varılmıştır?

Enstitüleri kuracak olan eğitkenler, batılı öğretmenlerin uyguladıkları program ve metodları uyguladıkları halde, kendi öğrencilerinin çalışmalarında batılılardaki teknik kalite ve seviyenin elde edilmediğini görmüşlerdir. Çünkü kendi öğrencilerine, batılı öğrencilere izah edilmesi gerekmiyen birçok kavramları, usulleri, maddeleri açıklamak zorunda idiler. Meselâ daha okul çağından önce tuğlayı tanıyan bir çocuğa dik dörtgeni, düzenli bir ev yapımını ve bununla ilgili bütün teknik ve ekonomik problemleri öğretmek daha kolaydır. Öğrencinin, kendisine öğretilen uygarlığın dışında, hattâ buna zıt bir çevre içinde yaşamasıyla elde ettiği bilgi temeli ile işe başlamak zorunda kalınınca, başarı düşüyordu. O halde her maddî uygarlık biriminin (meselâ tuğla) kendine göre bir «eğitimsel değer ağırlığı» vardır. Maddî uygarlık birimi ne ölçüde modern uygarlığı temsil ederse, o ölçüde bir «müspet değer ağırlığı» vardır ve modern hayata uygun bir kişinin yetiştirilmesine o derece müspet bir etki yapar. O halde, çocuğun eğitim çevresinde modern uygarlığın bir bütün olarak rol oynamasını sağlamak, eğitimin görevidir. Batılılar için böyle bir problem yoktur. Çünkü çocuk modern uygarlığın birimleriyle karşılaşmaktadır. Ama Türkiyede, meselâ hiçbir köy evi belirli bir hendesî şekle irca edilemiyecek kadar gayri muntazam olan bu ülkede, bu nokta çok önem kazanır.

Ferdi değiştirmek için toplumu değiştirmek gerektiği düşüncesine varılınca eğitime büyük görevler yüklenmiştir: Eğitim çevrede bulunmayan modern maddî birimleri kendisi yaratmalıdır, çevrenin modern olmayan maddî şartları ile çarpışmalıdır, öğrenciye modern uygarlığın fikrî

Köy kadınlığı ve eğitim...

Anaları yetiştirmek

1960 Haziran ayında, Ankara'nın diri ve keskin ışıklı bir sabahı, Tonguç, Kanadalı bir halk eğitimi uzmanı ve ben Hasanoğlan Köy Enstitüsüne gitmiştik. Kanadalı uzman Tonguç'la orada, güçlü bir eğitim soluğunun yeşerttiği o bozkır toprağı üstünde tanışıp konuşmak istemişti. Tonguç da, ben de ondört yıldır gitmemiştik Hasanoğlan'a. Acı tatlı duygular içindeydik. Kuruluş yıllarının anıları sığırcık sürüleri gibi havalanıyordu gözlerimizin önünden. Tiren yoluyla köy arasındaki yamaçta Tonguç'un soluğu, yeşil ve beyaz dona kalmış gibiydi. Tirende, tabiat da unutmuştu çoktan buralarda bir destan rüzgârı estiğini, tutmaz denen çamların tuttuğunu, gelmez denen suların geldiğini, yanmaz denen ışıkların yandığını.

Eski Enstitümüzün yeni yöneticileri anlayış ve sevgiyle karşıladılar bizi. Niçin, nasıl geldiğimizi sormadılar bile. Hoyrat yeller esebildiği kadar esmiş, hınçlar, kinler kendi kendilerini yemiş, Tonguç'un tertemiz yüreği yeni baştan kucaklayıvermişti Hasanoğlan'ı. Ufukta kara bulutlar yığıla dursun, Tonguç o gün bir kaç saat eski umutlarının hızını bulur ve buldurur gibi oldu. Meğer o gün son bakışlarının pırıltısıymış gözlerindeki. Bir hafta sonra Tonguç yeşerttiği topraklara, uyardığı yüreklere karışıp gidecekti.

İşte o gün Tonguçla Kanadalı uzman arasında ilginç konuşmalar olmuştu. Bir ara Tonguç Türkiye'de halk ve köy eğitiminde en çok kadınlar üzerinde durulması gerektiğini ileri sürdü. Kendi kendisini de eleştirirerek dedi ki: Biz köy okullarında ve Enstitülerde kız öğrencilerin sayısını artırmak için elimizden geleni yapmadık, zorluklar karşısında gevşek davrandık, oysa Anadolu'da anaları yetiştirmenin, babaları yetiştirmeden, uyarmadan daha önemli olduğunu sonraları daha iyi anladım. Köy kadınlarını kazanmakla köy çocuklarının eğitiminde en kestirme yolu tutmuş olurduk. Çünkü köy çocuğunun ilk eğitimini ister istemez ve yapabildiği kadar anası yanar. Baba evde, hattâ köyde değildir çoğu zaman. Çocuk üzerindeki etkisi, yalnız erkek çocuğu üzerindeki etkisi çok geç başlar. Hele sağlık işlerinde seyircidir her zaman.

Böylece Tonguç, köy gerçeğinin bir başka ham teline basmış oluyordu. Yeniden iş başına gelseydi (ah, gelebilseyrecaktı besbelli. Bu kapalı dünyayı handi!) en çok köy kadınlığı üstünde duracaktı besbelli. Bu kapalı dünyayı hangi yoldan, nasıl zorlayabileceğini de düşünmüştü her halde, ama onu söylemesine vakit kalmadı. Belki son yazılarında, mektuplarınd a bir ip ucu bırakmıştır.

Anadolu insanı gerçekten dünyaya ananın eli, gözü ve sözüyle açılır. Duyarlığını, alt bilincini ana besler. O ana ki, çok yerde hâlâ kölelikten kurtulmuş değildir, babadan çok daha az açılmıştır dünyaya. Masalları, türküleri, öğütleri, avutmaları, kışkırtmaları, yakınmaları, hınçları, özlemleriyle o emzirir çocuğun ilk düşüncesini. Baba sözde başıdır ev halkının. Kaldı ki bir çok köylerde erkeklerin, muhtarın, imamın, hattâ bazan ağaların sözlerini ağızlarına tıkayan analar da vardır. Yaşar Kemal'in, Fakir Baykurt'un romanlarında köy gerçeğinin gürbüz bir yanı, diri bir rengi olarak görüyoruz onları. Anadolu'nun ilk ana tanrıçalarının mutsuz kalıntılarını andıran bu kadınlar, yüzyıllardır birikmiş dertlerin, öfkelerin sözcüsü olurlar zaman zaman ve köyde umulmadık yaşama rüzgârı estiriverirler. Ama çok sürmez bu rüzgâr: Bir an yerinden oynattığı köy yine erkeklerin sürdüğü uyuşuk düzene gömülür. Analar, kızlar yeniden, eli tesbihli babaların, dedelerin ardından, çocukları sırtlarında, gözleri önlerinde düzülürler yola.

Benim görebildiğim kadarıyla bizim köy kadınlarımız, genel olarak, erkeklerden daha az uyanık da olsalar, hiç de daha az anlayışlı, yeniliklere daha az yatkın değildir. Erkeklerden daha çok çalışmak, gündelik hayatın ocağını arasız tüttürmek zorunda oldukları için daha gerçekcidirler belki de. Yanlarına zor yaklaşır, güvenlerini zor kazanırsınız, amma açtılar mı tam açarlar yüreklerini, düşüncelerini. Daha az kandırırlar sizi, daha az gizlerler gerçeği.

«Kaltaklar girin içeri...»

Ürgüp köylerinden birinde dolaşıyorduk. Düz damların üstüne kadınlar, kızlar renk renk meyvalar seriyorlardı kurutmak için. Beyaz peri bacalarının ortasında, neredeyse taştan çıkarılıp güneşe serilen bu insan emeği mucizeleri ve onları avuçlayıp kadınlar, kızlar, Göreme bölgesini değerlendirmek için çekmekte olduğumuz renkli bir filme çok uygun göründü bize. Uzaktan, resminizi çekebilir miyiz? diye bağırdık. Bir yaşlı teyze bize gülerek baktı, ne bileyim der gibi omuzlarını silkti. Bir başkası, çek istersen, dedi. İşe koyulduk. Kamera tam bu insan ve tabiat kaynaşmasını sevine sevine içine alacakken acı bir ses allak bullak etti ortalığı: Kaltaklar, girin içeri! Çabuk! Koşun içeri!» Bir anda bütün damların üstündeki kadınlar, kızlar, tüfek sesi duymuş güvercinler gibi dağılıverdiler. Karşı evin penceresinde gözleri dönmüş bir sakallı bütün heybetiyle görünmüş ve bize bakmaktan bile tiksinir gibi karanlığında kaybolmuştu.

Buna benzer çok olaylar görmüşüzdür Anadolu köylerinde ve yollarında. Softalık kadınları sindirmiş, ama inandıramamıştır her dediğine. Bir kurtulsalar, gerçekten erkekle eşit haklara kavuşsalar köyde çok şeylerin, çok daha çabuk gelişebileceğine inanırım ben de. Ama zor, çok zor bir iştir bu; çok savaşlar, çok bilgiler, çok denemeler, erkek kadın çok Tonguçlar ister. Çünkü bunun da arkasında, bütün devrimlere karşı koyan eski ve sinsi Ortaçağımız ve hâlâ sülüklerle dolu bulanık sularımız var. Köy kızlarının hayata karışıp yüksek sesle konuşmaları değil, bir tek sesli gülüşleri bile eski düzeni sürdürmek isteyenleri gocundurur. Köy kadınlığı alınan, satılan, en ağır işlere sürülen bir kol gücüdür çok yerlerde. Onun uyanmasıyla milletimizin kalkınması iki kat hızlanır, ama nice sömürgenlerin küçük çıkarları da allak bullak olur.

Köy Enstitülerinde genç kız ve erkeklerin eşit haklarla bir arada çalışmalarının ne sevinçli ne umutlu bir eğitim havası yarattığını görmemiş olanlar, hayal bile edemezler. Enstitü yöneticileri kız, erkek beraberliğinin şehirlerde rastlanan cinsten aksamaların hiç bir türlüsüyle uğraşmak zorunda kalmamışlar, üstelik bu beraberliğin kendiliğinden bir ahlâk ve çalışma coşkunluğu düzeni sağladığını sevinerek görmüşlerdi her yerde. Bunu anlata anlata bitiremezler ve bütün enstitülerin disiplin tutanakları da bu bakımdan şaşırtıcı, sevindiricidir. Böyle iken Enstitülere bu yüzden atılmadık şamar kalmamış, sonunda gericiler kızlarla erkekleri birbirlerinden ayırıp mutlu bir eğitim gelişmesini hoyratça, insafsızca baltalamışlardır. Bu baltalamaya önayak ya da âlet olanlar, bilerek bilmeyerek, milletimizin çağdaşça, kardeşçe ve özgürce yaşama isteğine karşı durmuşlardır.

S. Eyüboğlu

temellerini aşılamalıdır.

Gerekli teknik ve meslekî bilgiyi vermelidir, Türk - İslâm mirasını romantizme düşmeden değerlendirerek benimsemesini öğretmelidir.

Yeni bir iş bölümü

Bunları uygulayabilmek için Türk eğitimini baştanbaşa değiştirmek gerekiyordu. Bunun için çıkar yol ne idi?

Kurucular, yabancı eğitimcilerin düşüncelerini araştırmaya başladılar. Bilhassa Kerschenteiner'in iş eğitimi ilkesi dikkatlerini çekti. Fakat eğitimin, ekonomik sistem ve devlet teşkilâtı ile olan ilintilerini inceledikçe, onların «iş» kavramı *çok dar anlamlı kaldı: Batıda iş eğitimine* gidilmesinin gerçek sebebi, makine endüstrisine *ihtisaslaşmış* işçi yetiştirmenin bir zaruret haline gelmesiydi. Ama batı toplumlarıyla Osmanlı - Türk toplumu arasında farklar vardı. Türkiyede modern okul eğitimi gören fertler, toplum olmayan bir durumdaydı. Türkiyede modern okul eğitimi gören fertler, toplum ekonomisi içinde *parazit gibi birer ek idiler.* Üretici iş yapanlar, öncelikle köylüler ise bu eğitimden mahrumdular. Bu durumda iş bölümüne doğru gitmeye, toplumun ekonomik sistemini modern uygarlığın şartlarına *uygun hale getirmeye* imkân yoktu. O halde **eğitimin Türkiyedeki amacı, *ekonomik iş yapanlar arasında yeni bir iş* bölümü yaratmak olmalıydı.** Bunların da çok büyük kısmı köylü idi. Şu sonuca varıldı: Köylünün Kemalist rejimin eğitiminin mihrak noktası olması ve kurulacak bütün eğitim sisteminin yönünü tayin edecek başlıca etken olması gerekiyordu. Şehir *toplumu, beklenen eğitim reformunu* yürütemiyecek kadar memleketin ekonomik *hayatıyla olan bağını kaybetmişti.* Bırakınız köyü, şehir Tanzimattanberi kendi toplumunu bile ıslah etmekten ciz olduğunu göstermişti. Ayrıca köy toplumunda modern uygarlıkla şehirden daha kolay uyuşabilir yanlar da vardı: Meselâ üzerinde o kadar gürültü koparılan kadının *toplum hayatı dışında bırakılması* şehirlerin icadıydı. Köydeki kadın, ne toplumsal ne de ekonomik hayatın dışında değildi. Köy toplumu, Türkiyenin modernleşme yolundaki azminin deneneceği el dokunulmamış bir tabiat kaynağı, Kemalist rejimin gerçekleştirmek istediği manevi ve toplumsal evrimin ilham kaynağı idi.

O halde Türkiyede eğitim probleminin iki esası vardı:

1) **Türk köylüsünün ekonomik *işde* farklılaşmasına, meslekleşmesine yol açacak bir eğitim sistemi,**

2) **Bu yolda giderken, daraltıcı hayat şartlarından kurtulacak köylünün tutacağı yolda Türk eğitimcilerinin onları gözlemesi, incelemesi.**

Birinci fikirle, reformu sırf ekonomik veya sırf eğitsel bir iş olarak görenlere *karşı birleştirici bir görüş* ortaya konmuş oluyordu.

İş içinde iş için eğitim

İkinci fikir ise, eğitim bakımından çok önemli idi ve batı eğitiminin geleneksel görüşlerine tabanı tabanına zıttı. *Burada* düşünülen bir *program değil, bir* **oluştu.** Meselâ Amerikayı, ortaçağdan *bağlarını kesememiş Avrupaya* nazaran daha ileri götüren oluş gibi. Toplum, eğitilirken zorlanmıyacak, kendi özelliklerine göre kendi oluşunu yapacaktı. Kendi eğitimleri için uygulanacak metodların ayrıntıları, yetişmekte olan köylü çocuklarının davranışlarına göre tayin edilecekti. *Böyle bir eğitim sistemi,* belli inanç ve doktrinleri halka aşılamak amacını güden batılı eğitim sistemlerinin totaliterciliğinden çok uzaktı ve demokrasi idealine çok uygundu. Eğitimcinin başlangıçta çizdiği sınırlı yollar yerine, bu sistemde, eğitimci, iyi bir gözlemci olarak eğitilecekleri *gözleyecek,* onların iyi ve yararlı eğilimlerini derhal kavrayarak me*todlarını ona göre tayin edecekti.* Böylece her halkın iyi özellikleri, yaratıcılığı ürünlerini verme imkânını bulacak. Eğitimci bunları sadece kanalize edecekti. Bu düşünce ile bugünkü dünya ve bilhassa batı dünyasının gereklerine göre, özgürlük ve demokrasi içerisinde evrimin manivelâsını *yakalamak gibi bir başarıya ulaşılmış*tır. Bu düşüncenin hem sosyolojik, hem pedagojik bakımdan sağlam bir buluş olması, fazla olarak uygulanabilir olduğunun pratikte ispat edilmiş olması, kanaa-

→

---

haftanın portresi

Osman Bölükbaşı

Nimet Arzık

Ben de şimdi çöldeki kabile reisleri gibi hikâyeye dökecem... Hikâye örnek demektir. *Bir örnek bir dünyay. aydınlatır bazen..* Size iki tanesini sunacam bir tane değil...

*Büyük adamların vücutları da, yorgun*luktan, kırgınlıktan, ağrıdan, sızıdan muaf olmuyor... Osman Bölükbaşının da, üstünüze şifalar, başı ağrıyordu. Partisinin Genel Sekreteri, Kırşehir milletvekili ve son kongreye kadar en mutemet adamı Ahmet Bilgine seslendi komut yerme ton*larının keskiniyle:*

— «Ahmet»..

Ahmet Bilgin komut *alma seslerinin* en yatıştırıcısıyla cevap verdi:

— «Efendim Osman beycim»..

— «Git bana bir aspirin al»..

— «Emredersiniz Osman beycim»...

Ve eczacı, otelci, politikacı, partici, imam (her mecliste bir mesçit vardır, ora*da imamlık görevini her zaman üstüne al*mıştır), dindar, beş vakit nazamında Ahmet *Bilgin,* bütün bu ağırlıklı sıfatlardan beklenmiyecek hızla, aspirin avına çıkmıştı. Olay bir yolculukta geçiyordu.

Gene bir yolculuk: Köy köy dolaşılıyor. Her meydan bir nutukla çınlıyor... Öğle vakti... Osman Bölükbaşı huyunca gümbür gümbür konuşuyor. Ahmet Bil*gin de, yamyassı bir dam bulmuş, huyunca* namaz kılıyor... Konuşma bitmiş, lider bakınıyor. Genel Sekreterini göremiyor gözleri...

— «Ahmet bey nerede?» diye soruyor..

Damı işaret ediyorlar.

— «İn aşağı, zamanını buldun...»

— «Osman beycim bir dakka, bir *dakka Osman beycim*»..

«Osman Beycim», yanındakilere emir veriyor:

— «Binin arabalara, onu mu bekliyecez»?..

Yorumlamıyorum. Belki insanın «nazını» yakınları hoş görür. «Naz» hakkında fikrim değişik sadece... Partililerin liderle münasebetleri hakkın.. Kafa tutu*mum da «yabancılık çekiyor»* bu tutuma.. Bir de acaba bizim gazeteci arkadaşlar anlatırken, fanteziye mi kaçtılar hafiften diye düşünüyorum... Öyle olmasını dilerdim... Yalnız, beş altı gazeteci birden tıpatıp ayni fanteziye kaçar mı kaçmaz mı, mesele orda... İnsanın gerçek huyu, kumarda, içkide, seyahatta belli olurmuş; «Osmanbeycim», atalarımız öyle demişler...

Kübik portre

Tanınmış bir ressam hanım geçenlerde, «acaba kabul *eder* mi portresini yapmamı» diye *meraklanıyordu, CKMP'nin liderini* kastedip. Onu seçmesinin sebebini soranları kübik portreye yüzü çok müsait de ondan» diye şaşkınlıklara salıyordu... İlk bakışta kübik portreye müsait görünmüyor yüz, ikinci bakışta, evet... Ayrık ayrık gözler, sütün sütün burun, köşeli köşeli çene... Masif omuzlar, mafsalsız tüm kalıptan çıkmış robot vücudu.. Hanım iyi tartmış *tipi artistik yönden.. Kübik olsa da ol*masa da fizik portresi bu Osman Bölükbaşının... Politik portresine gelinceee, Karacakürt aşiretinin ileri gelenlerinden dostumuzu biraz daha az «kübik» buluyorum ben.

1946'da politikaya atılmıştır. Demokrat Partinin *ilk* ekibindendi. Bu *partiyle* kopuşması aşağı yukarı bir sene sonrası*na rasladı.. Milletvekili maaşlarından ötü*rü... O zamanlar CHP milletvekili maaşlarına zam isteğindeydi... (Evet öyleydi... Bir insan, bir parti ne yollardan geçiyor, ne yollardan gelişiyor, hatırlatılsa inanamaz... İyi ki unutma müessesesi iyi işliyor!...) Celâl Bayar CHP'nin bu isteğine *kolayca «he» demişti... Genç genç millet*vekilleri hop oturuyor hop kalkıyorlardı *haklı olarak* «zam da ne demek» diye. Anlaşamamazlık büyüdü, derinleşti, uçurumlaştı ve 1947 de Kenan Önerin reisliğinde kurulan Millet Partisine Bölükbaşı da katıldı... Sürükleyici Reis Kenan Önerdi, fakat Bölükbaşının da sesi ve ismi duyulmağa başlanmıştı..

1954 senesine kadar başkan *falan* olmadı Bölükbaşı. (Nasıl dayanmış?) Birçok kişiler hattâ Ahmet Tahtakılıç bile *ondan önce başkan olmuşlardı...* (Dayanmasının bir sebebi olabilirdi... Parti tü*züğünde o devrede* bir kayıt vardı. Başkan «senelikti»... Sonra «değişmez» leşti, Osman Bölükbaşıyla... Bu sıfat bu gün de yürürlüktedir... (değişmezlikten bahsediyorum...)

Millet Partisi, o sıradaki Genel Sekreterinin ithamına dayanılarak kapatılmış*tı («bunlar ırkçı, bunlar gerici, bunlar şe*riat istiyorlar»)... Ana muhalefet partisi *CHP*'de bir partinin şrakkadak kapatılmasına ses etmemişti.. Kapatılan partinin yerine CKMP kurulmuştu... Ve senelerce CKMP'yi yalnız Kırşehir temsil etmişti.

Osman Bölükbaşı

Mecliste, 4 milletvekiliyle... Kırşehir listesinin başında tabii Bölükbaşı vardı... Ekseriyetle öbür üçü, oldukça silik kişilerdi ve Bölükbaşıyı gazasında bir hayli yalnız bıraktılar başka partilere atlıya kaya...

Bölükbaşı Partisinin başına ve Menderese karşı görünürde çok cesurâne bir mücadeleye *geçmişti,* kaderin *sevkiyle...* Hasımlarının her suç saydıkları hareketi, onun şöhretini biraz daha fazla yayıyordu... Zaten günlük politikada epey becerikliydi. İstifasını yerinde verir. (Şimdiye kadar, gayri resmileri de sayarsak bu on yedinci istifasıymış...), hapse zama*da girer. Seçmenlerini kendi varlığının* partinin varlığının «sine qua non» şartı olduğuna samimî olarak inandırmıştır... (Buna rağmen son senelerde kendisine karşı baş kaldıranlar artmıştır partisinin sinesinde. Arzusu hilâfına Ahmet Tahtakılıç, Saadet Kaçar CKMP'nin Genel İdare Kuruluna *seçilmişlerdir...* Eh herşeyin bir sonu var... O son gelmesin diye ne ka*dar çabalansa...)*

27 Mayıstan *sonra* Bölükbaşı seçimlere kadar mümkün olduğu kadar yumuşak başlı olmuştur... Mümkün olduğu kadar... Bu tarihten sonra, kurumların, tesislerin, elçiliklerin verdikleri dâvetlerde hâzır ve hattâ nâzır olmağa başladı. Evvelden bu hâzır ve nâzırlık Kasım Gülek'e aitti... Kendi çevresinden çıkmıyan bu adama n'oldu diye şaşanlar oldu, şaşmamak lâ*zımdır. Kendini iktidara* daha *yakın* görüyordu da ondan serpilmişti... Bu gün, daha da çok alışveriştedir insanlarla... Yuvarlak masa, dört köşe masa, sekiz köşe masayı reddeden adam, şimdi masanın şekline göz bile atmadan toplantılara ceketinin eteği uça uça koşmaktadır... Ra*hatlamıştır da ondan.. Durum o şekilde* kıvamlaşıyor ki, birdenbire, Bölükbaşı, İnönünün bile önem verdiği adam haline geliyor... İnönü, ister istemez, Bölükbaşının fikrini alıyor... İsmet Paşayla kendini eşit şartlarda hissetmek, bir insanda, bir politikacıda bir sürü kompleksi, bir sürü tatminsizliği silip süpürür... (Menderes bu duruma kat'iyen ulaşamamıştır) Bu du*rumu ne eskiden CHP'ye karşı,* ne sonradan DP'ye karşı elde edememişti Bölükbaşı... Onun için partisinin bütün iç hayhuylarına rağmen (hayhuysuz parti hangisi ki?...) kişi olarak ferahlamıştır lider...

Kendi kendini görüşü

Zannımca, Türkiyenin en büyük Devlet Adamı olduğu inancındadır. Türkiyenin en büyük hatibi olduğu inancındadır da... İkinci noktada *özüne* beslediği *güven* yerindedir. Memleketin en büyük meydan *hatibidir. Nefesli, sesli, dayanıklı, esprili,* iyi hikâye anlatan bir hatip (Dekolte hikâyecikleri de pek usturuplu anlatır arkadaş arasında...)

Kendi hakkında iki kelimeyle «büyük görüşlüdür»... Her tutumuyla bunu açıklar... Son seçimlerden önce Afyon seyahatinde, *partisi kendisine bir uçak kira*lamıştı.. Ve uçakta olsun, omuzlarda olsun *uçmağa son derece meraklı olan lider için* bu yolculuk «zafer havasıyla mest» bir yolculuk olmuştur... Bir kere gerçekten büyük bir kalabalık karşılamıştır kendisini. Sonra uçaktan jipe kadar omuzlarda taşınmıştır. Ayni jipin arkasında oturan gazetecilere, şehre varıncaya kadar belki *yüz kere dönüp dönüp burnunu trua kar*dan arzederek «görüyorsunuz ya, ne kalabalıktı, benim için gelmişlerdi bütün bu insanlar, görüyorsunuz ya» deyip durmuştur. Yani bir gün tâ tepeye ulaşırsa ajandan işiteceğimiz var... «Yüzbinlerce insan... Çılgınca alkışlar v.s.»

Bizim görüşümüz

Bizim görüşümüz sığ... Derinliğine inemedik Bölükbaşının. Bir zamanlar Sıhhiyeye yakın bir evde otururdu... Bir takım yaldızlı kol*tukların sırt sırta çiğneştiği ve nah bir* parmak yaldızlı fincanlarla kahvenin su*nulduğu bir evde....* Yaldız meraklısıydı ev halkı besbelli... Yüksek matematik tahsil etmiştir Fransada... Bir zamanlar matematik öğretmenliği yapmıştır İstanbulda. Ben herkesin garpta tahsil etmesine taraftar değilim... Garplılaşacak zihniyettekilerin oralara gitmelerini isterim, garp*lılaşmamak bir kusur değil, fakat niye bir* zihniyetin çemberini ömürleri boyunca kıramıyacaklara bu beyhude imkân verilmeli... Öyle kişiler tanırım ki... Yarım düzine doktora yapmışlardır, Londralarda, Amerikalarda, Belçikalarda, sonra gelip imam nikâhıyla evlenip, ellerini ayaklarını öptürmüşlerdir öpme meraklılarına rahat rahat!... Tabii Osman Bölükbaşından bahsetmiyorum!...

Osman Bölükbaşı, bilmem dostlukta *öyle mi, giydiğine son derece sadıktır. Bir* çorabını bile kolay kolay çıkarıp atmaz, haftalarca taşır.. Koyu renk seçtiği elbiselerinin omuzlarına yüce dağlara yağana benzer «ince» kar yağmış gibidir hep. Yemek yemesi tefrika edilecek bir haldir: 10 kişinin yediğini yer, iştahla yemenin bütün *şartlarını yerine getire getire ve «daha başka* yemek var mı» diye sorabilir.

Evlidir. Partisinde olduğu gibi mütehakkim bir aile başkanıdır. Çocuklarından en çok Gülü sever. «Ah bir gül yüzünden insan ne dikenlere katlanıyor» diye lâtife eder, artık diken onun için neyse... Bü*yüklük hastasıdır diyemiyeceğiz,* koskoca lider hiç hasta olur mu, büyüklük sıhhatlısıdır demeliyiz. Kendisini ziyaret eden elçilerle kendisinin ön plânı doldurduğu, elçinin arka plânda kaldığı poz poz resim çektirmesini sever. Çok rahat... istediğini, istediği şekilde söyler.. Büyük sağcı bir partinin büyüüük lideri durumundadır... Başka bilgimiz yok şimdilik...

Karabekirler Günaltaylar ve Düşünseller...

Son 17 Nisan

M. Başaran

Ak saçlı, güleç yüzlü adam taze kazılmış toprağa eğildi. Birden, bir ışık fışkırtısı, bir serinlik yükseldi göğe; Hasanoğlan Köy Enstitüsü suya kavuşmuştu.. Yaşından beklenmiyen çeviklikle yana çekilen adam Türkiyenin II. Cumhurbaşkanıydı; çevresindeki boz urbalı, yağız yüzlü köy delikanlılarına sevgiyle baktı., Açtığı suyu İdris dağından buraya getiren onlardı; yurdun dört bir yanında kurtuluş savaşı heyecanıyle çalışıyor, şaşılacak işler başarıyorlardı. Evet, «Cumhuriyetin eserleri içinde en önemlisi» saydığı Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümüydü bugün. Geçen yıl da buraya gelmişti. Enstitüler her 17 Nisanı bir işle, bir eserle kutluyorlardı. Yurt çapında bir hasat günü olmağa, bir halk bayramı hâlini almağa başlamıştı. 17 Nisan Köy muhtarından valisine değin herkes çalışmasının hesabını veriyor, iş başarma değer ölçüsü sayılıyordu. Yeni bir anlayış yeni bir sağtöre boy atmağa başlamıştı ülkede.

Cumhurbaşkanı, Başbakan Saraçoğlu ve Bakanlar halk oyunlarını seyredecekleri alana yöneldiler. Orada görülenler bütün konukları coşturmuştu. Bir ara hükûmet başkanı kendini tutamadı ve okul müdüründen kendisine de «Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencisi» olma şerefinin verilmesini istedi.

Aynı gün «millet olma, insan olma» dâvasının yürütücüsü büyük İnönü gazete ve radyolarla şu gerçekleri duyuruyordu milletine: İşlikli, öğretmen evli 1756 okul bitirilmişti o yıl. 14981'e ulaşmıştı köy okullarının sayısı, 100 bin öğrenci artışı vardı. «İlköğretim meselesinin bir demagojiye kurban edilmemesi için bütün kuvvetlerimiz» (1) kullanılacaktı. «Köylünün okumuş yazmış, teknik öğretime girmiş, esir hayatından kurtularak toprak sahibi olmus olması herhalde gerçekleştirmeğe azmettiğimiz» meselelerdi.

Evet, 1946 17 Nisanı böyle kutlanmıştı ve bu İnönü'nün Enstitülerde geçen son 17 Nisanıydı.

Tarih okuyor musunuz?

İki ay geçmişti aradan, ama koca bir tarih dönemi olmuştu bu süre. İlk çok partili seçim sonrasıydı. Cumhuriyetten beri karanlık kovuklarda içinde zehir biriktiren bir güç zincirinden boşanmış: politikacı, inanç savunucusu, milliyetçilik tekelcisi olarak ortaya çıkmıştı. Aynı parti iktidardaydı ya hükûmet değişmiş, uğranılan sarsıntıyı dar açılardan yorumlamağa başlamıştı.. «Bizi bu mektepçilik yıktı» deniyordu. Örneğin işte o günlerde

Kâzım Karabekir

Şemsettin Günltay

F. Fikri Düşünsel

siyah araba «resmi konuklar» getiriyordu gene Hasanoğlana. Sabahın saat onunda esrarengiz, hattâ baskın şeklinde bir gelişti bu...

Uygulama okulu yanında duran arabalardan inenler, yeni Meclis Reisi Kâzım Karabekir, Reis Vekilleri, Feridun Fikri, Şemsettin Günaltay, Milletvekili Kemal Cemal ve bazı meraklı vatandaşlardı. Hemen yüksek kısım binası ile uygulama okulu arasındaki düzlükte çalışan öğrencilere yöneldiler. Öğrenciler okulu bitirme işi olarak bir hayvanat bahçesi kurmağa başlamışlardı.

Konukların yüzleri kararık, bakışları soğuk hattâ küçümseyici idi. Bahçe plânı hakkında açıklamalar yapan öğrenciye Kâzım Karabekir:

«Yeter, dedi. Söyle bakalım size tarih okutuyorlar mı?»

«............»

«Ne susuyorsun? Size Türk tarihi okutuyorlar mı, mâzimizi öğretiyorlar mı diyorum?»

«Soruyu biraz acaip buldum efendim de» dedi öğrenci, sonra «Tarih öğretmenimiz Doç. Halil Demircioğludur» diye ekledi.

Reis ve vekilleri anlamlı anlamlı birbirlerine bakıştı, milletvekili öğrenciler arasında kaldı: diğerleri idare binasına gitti.

Öğrencilerin Güzel Sanatlar salonunda toplanmaları istenmişti. Konuklar üst başta, Saffet Arıkanın Enstitüye armağan ettiği kuyruklu piyanonun yanında yer almıştı. Yöneticiler de orada idi. Millî oyunlar seyrediliyor, şarkılar, şiirler dinleniyordu. Bir ara Karabekir öğrencilere döndü:

«Bu oyunlar, türküler çok güzel! Şiirleri beğendim. Ama bir de sınır dışındaki ırkdaşlarımız var, onları düşünüyor musunuz hiç? Meselâ topraklarımızda gözü olan Moskoflar için yazılmış bir şeyleriniz yok mu?

Gerilerden bir öğrenci ayağa kalktı:

«Benim var efendim, ama küfürlü dedi, kız arkadaşlarımın yanında okunmaz.»

«Zararı yok, sararı yok.. Düşmanımıza erkek dişi küfrederiz biz. Oku bakalım!»

Öğrenci sıkıla sıkıla:

«S...n katran kazanına batsın Baltacı» diye başlıyan manzumesini okudu.

Karabekir çok memnun olmuştu :

«Pekiii dedi, Moskofların ezeli plânını hanginiz anlatabilecek bana?»

Bütün öğrenciler ayağa kalktı.

İşaret edilen, ortaya gelerek tarihî bilgisini nakletti.

Feridun Fikrinin eğilip kulağına bir şeyler fısıldaması üzerine Paşanın yüzü tekrar karararak, sert sert:

«Sizin dedi, Hakkı Tonguç için bir marşınız varmış bir de onu söyleyin bakalım!»

Ortalık ıssızlaşıverdi. Kimseler böyle bir marş hatırlamıyordu.

«Canım, içinde «Köylü efendimiz» filân varmış...

«Haa! dedi Müdür, Zıraat Marşı... Çocuklar, başlayın.

«Sürer eker biçeriz güvenip ötesine
Milletin her kazancı milletin kesesine
Toplandık baş çiftçinin Atatürk'ün
sesine

....

Atatürk'ün adı geçer geçmez bir el işaretiyle marş durduruldu nedense ...

Bundan sonra Yüksek Kısım öğrencilerinden Çakar kendi bestelerini çaldı piyanoda. Hele halk havalarından meydana getirilmiş suit dinlenirken Günaltay kendini tutamadı:

«Görüyoruz, yazma, besteleme, çalma kabiliyetleri mükemmel bu çocukların dedi. Ne diye kalkar boyuna frenk yazarlarını okutur, frenk eserlerini oynatırlar bunlara?»

Feridun Fikri:

«Değil mi efendim.. diye sürdürdü: «Madem ki böyle.. Zengin tarihimizin mevzularını yazdırsınlar, besteletsinler... Kurtulalım bu garp hastalığından, millî benliğimize kavuşalım..»

Konuklar, bundan sonra bir de öğretmenlerle görüşeceklerini bildirerek kalktılar.

Tezvirat makinası

Duvarları kilim motifleriyle süslü geniş bir yerdi öğretmenler kantini. Bin kişilik açık hava tiyatrosuna bakan pencereleri önünde uzun bir masa vardı. Konuklar üst basta öğretmenler de iki yanda oturuyordu.

Karabekir kımıldandı, sesinin tonunu daha bir ağırlastırarak konusmağa başladı:

---

timize göre belli başlı bir başarıdır.

Bunun önemini anlamak için şunu hatırlamak yeter: Rusyanın batıya meydan okumaya başlayışından otuz yıl geçtiği halde, batı ne kendisi ne de ittifak yapmaya çalıştığı ülkeler için Köy Enstitülerini kuranların buldukları eğitim ve toplum kalkınması yolu ile kıyaslanabilecek bir görüş yaratamamıştır. Batıda eğitimciler hâlâ, okulda matematik klâsik usullere göre mi, yoksa deneycilik usullerine göre mi okutulmalı tartışmaları içerisindedirler. Geri kalmış ülkeler için, Dewey'in daha 1925 de Türkiye'ye sunduğu rapordaki modası geçmis düşüncelerin Birleşmiş Milletler veya diğer genel ve özel kurumlar vasıtasiyle yeniden ısıtılıp soğutulmasından başka bir şey yapıldığı da yoktur. Bu durumda Türkiyedeki deney insanlık ölçüsünde önem kazanmaktadır.

Meslekî ihtisaslaşma nasıl gerçekleşecekti?

Batılı eğitkenler, bir takım sun'î metodlarla (maselâ psikolojik testlerle) öğrencinin girmesi gereken mesleği tayine çalışıyorlardı. Hayatın kendisinde karşılaşılacak tecrübeleri, öğrenciler için okulda sun'i bir şekilde sağlamak için muhayyelelerini tüketircesine çırpınıyorlar. Kerschenteiner'in kastettiği iş, «oyuncak postahaneler, ersatz bahçeler» yapmaktı. Buna karşılık, Türkiyede köy öğrencileri daha okula gelmeden, gerek eğitsel gerekse ekonomik iş ile yakın temas halinde idiler. Bu üstünlükten faydalanıldı ve, Türk eğitiminin amacı, genç kuşakları gerçek hayatın içinde ve yetişkinlik zamanının sorumluluklarına gerçek hayatın işlerini öğretim aracı olarak kullanmak suretiyle hazırlamaktır, düşüncesine erişildi. Köy Enstitülerinin eğitim ilkesi ortaya çıkmıştı: **«Enstitü öğrencisi iş içinde, iş vasıtasıyla, iş için eğitilir.»** Bu cümle bütün bir iş prensibini ilân ediyor, fakat Kerschensteiner gibi bir mektepçinin aklına gelmiyecek anlamda...

Modern uygarlığın özünü, işin ve ferdî davranışların ihtisaslaşmasında ve rasyonelleşmesinde bulduktan sonra çok önemli bir gözlem yapıldı: **Bir ferdin hayat amaçlarına rasyonel olarak varması için seçeceği iş ve meslek hakkında tecrübe ve bilgisi olması şarttır.** O halde kurulacak eğitim sistemi, genç kuşaklara iş dünyasını açmalı ve ferdin meslek seçimini rasyonel bir şekilde kararlaştırmasını sağlamalıydı. **Eğitim, geniş bir «meslek yol göstericiliği» olmalıydı.** Bu durum iki imkân hazırlıyacaktı: Ekonomik gelişmede eğitimin bir manivelâ hizmeti görmesinin zarurî olduğunu gösteriyordu ve ulusal kalkınma işlerinin yapılmasında iş mükellefiyetine demokratik anlamda imkân veriyordu. **Ulusal bir iş seferberliği ideal eğitimin kendisi oluyordu.** Bu çeşit bir iş seferberliğinde totaliterlik veya ulusu ideolojik tek bir kalıba sokmak korkusu yoktu. Fertler iş içerisinde en demokratik şekilde istedikleri meslekleri deneyerek seçmek ve öğrenmek imkânını bulacaklardı. Bu görüşün eğitimin finansmanı ve ekonomik imkânsızlıklar konusunda ne kadar kolaylık sağlıyacağı ortadadır. Bu düşünce, eğitimin ve meslekleşmenin demokratlaştırılması yolunda hiçbir liberal demokrasinin şimdiye kadar bulamadığı şekilde atılmış bir adımdır.

Köy Enstitülerini kuranlar, eğitimi, beş on yıllık bir okul öğretimi görme işi değil, hayat boyunca süren bir çaba olarak kabul etmekle ve meslekî ve meslek dışı işin rasyonelleştirilmesini progresiv eğitimin ideali (yani ferdin kendini gerçekleştirmesi çabası) saymakla birçok mesleklerle doğrudan doğruya tecrübeyi modern eğitimin özü olarak almakla çok önemli bir adım atmış oluyorlardı. Köylünün köylülüğü, doktorun doktorluğu tesadüflerin veya elverişli veya elverişsiz şartların eseri oluyorsa, eğitim sisteminin görevi bunların hepsini birbirinin ve bütününün işleriyle temasa getirmek olmalıdır. Böylece gerçek ferdî kabiliyetler ortaya çıkacak, hiç kimse, rastgele, kabiliyetlerine ve isteklerine bakılmadan şu veya bu işte çalışmıyacaktır.

Dünyada tek örnek

Bugün aradan otuza yakın yıl geçtiği halde, bu yepyeni görüş daha başka hiç bir yerde ortaya atılmamıştır. Bugün Hindistan bu yüzden İngiliz idaresinin yerinde bıraktığı eğitim sistemini bile olduğu yerde tutundurmakta gün geçtikçe zorluk çekerken, komşusu Çin, güney Amerika, Afrika ve Asya uluslarını biricik çıkar yolun totaliter doktatörlük olduğuna inandırmaya çalışıyor. Demek ki, demokratik ideolojinin biricik dayanağı olarak ortada Köy Enstitüleri görüşü kalıyor. Fakat ne kadar gariptir ki, İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı'sı onu ne anlamış, ne de desteklemiştir. Daha fecii, bu fikrin vatanı olan Türkiye'de bile bugün anlaşılmış olmaktan uzaktır.

Bizim vardığımız sonuç, Köy Enstitüleri sisteminin, eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilintiler konusunda, çıkar yolu bulunmayan bir dâvanın hiçbir ülkede eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesini sağlıyan yepyeni bir eğitim sistemi olduğudur. Karşılaştırmalarımız, kendi şartlarına göre uygulanacak şekilde Köy Enstitüleri yolunun, geri kalmış ülkelerin ezeli davranışlarını halletmek için biricik çıkar yol olduğuna bizi inandırmıştır.

Köy Enstitülüler okullarını kendileri yapıyorlar...

«Arkadaşlar, namuslu ve şerefli birer Türk olarak hepinizin hakikatleri söylemesini istiyorum. Hafifçe öksürdü. «Evet herşey ortaya konmalıdır. Bizden hiçbir şey saklamıyacaksınız. Konuşacaklarımız şerefli milletimizin bekasını, vatanımızın selâmetini alâkadar etmektedir. Biliyorsunuz, memleket sathında tehlikeli müesseseler olduğu söyleniyor *Köy Enstitülerinin*. Belki *bir* mıkdar hain sızmış olabilir buralara. Doğacak büyük tehlike düşünülerek bu mektepler toptan kapatılmak üzeredir. Biz âli meclisin temsilcisi olarak buraya son tahkikatı yapmağa geldik. Demek oluyor ki bu mekteplerin kaderi şu masa başında yapacağımız konuşmalarda edineceğimiz intıbaa bağlı...»

Günaltay'la Feridun Fikri onu başı ile tasdik ediyordu. Nihayet sorulara geçildi. Günaltay:

«Efendim, bu acaip müesseselerde millî hisler inkişaf *ettirilmiyor* talebeye kendi harsımız verilmiyor. kendi tarihimiz tedris olunmuyormuş. Boyuna *Gogollar, Çehovlar* okutuluyormuş. İdareci zevat buna ne buyuruyor?

İlköğretim Şube Müdürü Ferit Oğuz ayağa kalktı:

«Muhterem efendim, acaip buyurulan bu kurumlarda kanun ve yönetmelikler çerçevesi içinde eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Çalışmalar yetkili organlar tarafından denetlenmektedir. Bu okullar Batı kopyası değildir: kendi gerçeklerimizden hareket ederek meydana getirilmiş bize göre kurumlardır. Acaip bulunuşları sanırım buradan gelmektedir. Millî duygu ve tarih kültürünü gerçek anlamıyla ancak buralar verebilmektedir.

***Temsillere gelince: Konservatuarın* değerli öğretmenleri burada da görev almıştır. Oyunlar bakanlık yayınlarından *seçilmekle ve en yetkililerin* kılavuzluğu ile oynanmaktadır.**

Millî duyguların inkişaf ettirilmediği söyleniyormuş.. Yaz demeden, kış demeden, gecesini gündüzüne katarak bu toprakları vatanlaştırmağa çalışan, ona terini, bilgisini katıştıranların millî duygularının geliştirilmediğini, tarih kültürlerinin noksan olduğun söyleyenler acaba bir gün böyle çalışmış, bir tek fidan dikmiş, *böylesine yaratıcı bir aşk* ile bu toprağı sevmişler midir?

Dinlediğiniz halk türküleri mi, tarihimizin *derinliğinden süzülüp* gelen millî oyunlar mı, buram buram vatan kokan kendi besteleri şiirleri mi? Çok rica ederim beyefendi bunların hangisi gayrımillî?»

Şemsettin Günaltay:

— Peki, ya Trabzondaki hâdiseye ne buyuruluyor? Orada talebelerin gayrı millî bir piyes temsil ettiği, hâdise çıktığı yalan mı?

— *Yalan değilse de yanlış efendim.* Ben bakanlık disiplin kurulu üyesiyim. Müfettiş piyesi temsil edilmiş orada.. Kaymakam bunu hükûmet adamlarını küçük düşürücü saymağa kalkışmış ve tam yarısında durdurmak istemiş. seyirci razı olmamış.. Jandarma polis çağırılmış ...Durum incelendi Enstitüce işlenmiş bir hatâ yok ortada. Mülkiye müfettişlerinin raporu kaymakamın aleyhinde...

Karabekir:

— Bir de şu var: Talebeler hep köyden alındığı için *köy, şehir, zengin, fakir* ayrılığı yaratılarak yetiştiriliyorlarmış. En büyük tehlike burada.

Okul Müdürü:

— Bu da yersiz bir endişe efendim. Çünkü enstitülerin amacı mevcut hem de korkunç şekilde mevcut köy - şehir farkını ortadan kaldırmak. Diğer öğretmen okullarında yetişenler bu fark yüzünden köyde çalışmak istemiyor. Köyü köyün içinden aldıklarımızla kımıldatmağa şartlar zorluyor bizi. Dedikodular, endişeler, köyün uyanmasını, *memleket* bütünün refaha kavuşmasını çıkarına aykırı gören kaynaklardan geliyor.

Kâzım Karabekir:

«Amman arkadaşlar birlik.. Asıl hassas davranılacak nokta bu. Köylüsü, şehirlisi, zengini fakiri hep Türk değil mi? Güzel âdetlerimiz, an'anelerimiz, dinimiz yekpâre bir vücut gibi yaşatmağa yeter bizi. Bu esasları ayrılmayalım. Bakın, bir parmağım zayıftır, ama hepsi bir araya gelip yumruk oldu mu kuvvettir, kuvvetli olalım...»

***Feridun Fikri Düşünsel* söze başladı:**

— Ben cemiyetimizin kıymetlerine aykırı taraflar görüyorum yapılanlarda.. Duyuyoruz, *yirmi senelik* başmuallimin başına talebesi getirilmiş. Bu ne iştir efendim? Örfümüze, âdâtımıza uyar mı bu? Gaye ne acaba?

Eğitimbaşı Şeref Tarlan:

— Gaye, köye daha yararlı olmak efendim. Bundan önce de söylendi: Enstitüler yeni bir öğretmen tipi yetiştiriyor. Çevrelerinde her bakımdan örnek olmağa çalışacak bunlar. Devlet kendilerine toprak, araç veriyor, bunlar demirbaş. Eski öğretmen tatilde köyde durmuyor. Bu durumda ömrünü köye vermek için yetiştirileni başöğ*retmen yapmak en mâkul, en tabiî so*nuç.

Bu sözleri dinlememiş gibiydi soruyu soran. İlk aralıkta devam etti:

«Hiyerarşi meselesi var sonra... Müthiş şımarıklıklar duyuyoruz. Tarihimizde görülmüş şey midir hiç. ağzı süt kokan bir ilk mektep muallimi kalksın da ona çatsın. buna şikâyet etsin, kaymakamı sürdürsün? Kalkar yarın isyan çıkarır bunlar. Devlet işlerinde, gerek hukukî, gerekse mülkî işlerde bir hiyerarşi vardır... Neymiş efendim bir müdür bes valiye emir verirmiş. muvaffakıyetlerini ölçer biçermiş.. Noluyoruz, hangi memleketteyiz, nizam mı değişiyor yoksa?

Okul müdürü ayağa kalktı: «Enstitüler, yurdumuzun özelliklerine göre tespit edilmiş 3-5 illik kesimler ortasında kurulmuştur *efendim. Buralar*dan öğrenci alır, yetiştirir oralara öğretmen verir. En ileri eğitim ilkelerini uygularlar. Çalışma tempoları kırtasiyecilik temposuna uymaz. Okul yapımı, toprak ayırma işlerinde geri kalanlar, türlü yönlerden rahatı kaçanlar oluyor. Toplumumuz malûm: Cumhurbaşkanımızın deyişiyle «Ortaçağ hayatı sürüyor. Bilginin girdiği yerde bazı menfaat dikişleri kopuyor. Hakkını arayabilenlerle karşılaşmak çoklarının işine gelmiyor. Geçenlerde I... ilçesinde genç bir öğretmen okul işliği için kaymakama başvuruyor. Boş olduğu halde ilgilenmiyor. «Yarın gel» diyor kaymakam. Öğretmen kaybedecek günü olmadığını, imkânı varsa işin sonuçlandırılmasını isteyecek oluyor. «Eh.. yarın dedik a!» diye kesip atıyor kaymakam. Öğretmen bunun üzerine: «Affedersiniz kaymakam bey Türkiye Cumhuriyeti kanunlarından hangisinde «yarın gel» *vardır? deyiverince kıyamet kopuyor.* Valilerin başarı listeleri de Cumhurbaşkanlığıyla ilgilidir efendim. Enstitü Müdürleri hiçbir şekilde valilere emir vermez.

Kâzım Karabekir:

«İşin bu cephesi çok karışıktır. Bu bakımdan her yanımız yaralıdır. Yapacağımız çok şey var. Soracaklarımız bu kadardı. Teşekkür ederiz. Bu memlekette hemen her hayırlı müessesenin kaderi aşağı yukarı böyle olmuştur. Görüyoruz ki hakikatin dedikodularla alâkası yoktur. Memleketin geleceği için cidden umut bağlanacak yerlermiş Enstitüler. Müsterih ayrılıyoruz.

……

Köy Enstitüleri tarihinde bundan sonrası Reşat Şemsettin... Tevfik İleri icraatlarıdır..

Köy Enstitülerinin Gerçek Anlamı

M. Şükrü Koç

C. H. P. Aydın Milletvekili

Köy Enstitüleri üzerine düşünen, yazan ve konuşanlar, çoğunlukla, bu kurumlarda yetiştirilen öğretmenlerle, bunların eğitim yönünden değerleri ya da zaafı üstünde dururlar. Kimisi «Şehirlerden uzakta, köy içlerinde kurulan bu enstitülerin, uygarlık taşıma ödevi yüklenecek güçte, görgülü, bilgili öğretmen yetiştirmeye elverişli kurumlar olamıyacağı» nı savunur, kimisi de bunun zıddını söyler.. Tartışmalara, işin bu ucundan başlıyanlar, ileri ülkelerde, büyük eğitim kurumlarının, büyük şehirlerin dışında, kırlarda, köylerde kurulmuş olduklarını ya bilmezler, ya da öyle işlerine geldiğinden böyle *söylerler.* Bununla birlikte, eğitimciler arasında, bu konunun böylece konuşulagitmesinde pek büyük kayıp yoktur.

Asıl olan ve bizi düşündürmesi gereken yön burası değildir. Biz, Köy Enstitülerini *ilk ve esas plânda, en mükemmel* öğretmen yetiştirme tedbiri olarak değerlendirme taraflısı değiliz.. Gerçi bu enstitüler *1942 — 1952 arasında 20 bin* ilkokul ve özellikle köye yarıyan cinsten öğretmen yetiştirmiştir. Her yıl eğitim hiz*metlerine 2000 öğretmen verme işi* Köy Enstitüleriyle mümkün olmuştur. Enstitülerden önce, öğretmen okullarından yıl*da 300 — 400 öğretmen yetişirdi. Bu gün* dahi sayıları 70 olan öğretmen okullarındaki öğrenci sayısının % 65 kadarı sadece *21 Köy Enstitüsünde bulunmaktadır.* Hızla, çok sayıda öğretmen yetiştirme zorunluğunun en iyi tedbirlerinden birisi Köy *Enstitüsü uygulaması olmuştur. Bir* kaç bin eğitmen ve sağlık memuru da bu kurumlarda yetişip, yurt hizmetine girmiştir.

O kanıdayız ki, Köy Enstitülerinin, ilerici, devrimci, Atatürkçü aydınlar tarafından dikkatle savunulmasının, buna karşılık, *din esnaflığı, ekonomik ağalık,* sosyal hâkimiyet ve benzeri gerici zümrelerce taassupla itham edilmesinin gerçek sebebi, buralarda yetiştirilen öğretmenlerin sayılarındaki hız değildir.

Başlıca savunucular, bu kurumların, toplumumuzun % 80 ni teşkil eden köylü nüfusun eğitim imkânına kolaylıkla kavuşturacağını, köylere, kısa zamanda öğretmen-eğitmen, ebe ve sağlık memuru gönderilebileceğini, böylelikle ulusun kısa zamanda «çağdaş uygarlık seviyesine» çıkarılacağını belirtirler. Başlıca ithamcılar ve kötüleyiciler, bu kurumlarda yalnız köylü çocuklarının okutulduğunu, bunlara *sınıf şuuru verildiğini,* bunun «*millî* bütünlüğümüzü zedeleyici» bir yol açacağını, en insafsızları ise buraların zararlı ideolojiler ortamı haline sokulduğunu söylerler. Bir kısım İstanbullu ülema ise, ülkenin kalkınması için bütün Türklerin ilkeğitimden geçirilmesi yerine, belirli sayıda, «elit zümre» yetiştirilmesinin gerekli olduğunu öne sürer.

Biz Köy Enstitüleri hareketinin gerçek anlamlarını üç noktada toplamanın daha isabetli olacağı kanısındayız:

1 — Köy Enstitülerinin sosyo — ekonomik bir anlamı olmalıdır.

2 — Köy Enstitülerinin sosyo — politik bir anlamı olmalıdır.

3 — Köy Enstitülerinin pedagojik bir anlamı olmalıdır.

a) Birinci anlamı bu gün, Devlet Plânlama Teşkilâtının yayınladığı araştır*ma sonuçlarının ışığında, daha da belirgin* bir durumda ortaya çıkmaktadır. Türkiyede, millî istihsalin her dalında vasıflı *insan gücüne ne büyük sayıda ihtiyacımız* olduğu gün gibi açıktadır. Yüksek ihtisas ve idareci personelden başka, çok sayıda, *iyi yetişmiş orta meslek erbabının istih*salin artışında, dolayısıyle ekonomik ve sosyal kalkınmamızda oynıyacağı rol *önemlidir. Öğretmen yanında, tarım,* endüstri ve hizmetler ekonomisinin piyonları olan bu meslek erbabının ihtiyaçlar ora*nında yetiştirilmesi işi henüz bir plâna ve* ilkeye bağlanmış değildir. Enstitü hareketi bu plânlamayı yapmakla kalmamış, *gerekli insan gücünü hazırlamaya da* başlamıştı örnek: 10 yılda (1945 ihtiyaçlarına göre) 40 bin öğretmen yetiştirilmesi hedef olarak *alınmış, kurumlar bu rakama göre* teşkilâtlanmıştı.

10 Yılda (1945 ihtiyaçlarına göre) 5 *bin sağlık memuru ve 5 bin ebe yetiştiril*mesi plâna bağlanmış ve işe girişilmiştir.

10 Yılda, (5) bin tarım teknisyeni ye*tiştirilmesi ilkesi plâna bağlanmış* ve hazırlıklara girişilmişti. Bu teşebbüs 1946 seçimleri sonunda beliren siyasî değişmeler *sebebiyle akim kalmıştır.*

10 Yılda 5 bin Köy zanaat erbabı (marangozluk, demircilik, yapıcılık ustası) *yetiştirilecekti.*

Gene 10 yılda 1000 tane tarım kooperatifçisi, nahiye müdürü ve diğer personelin hazırlanması işi plânlanmıştı.

Böylece, o yıllardaki ihtiyaçları karşılayacak sayıda, ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği vasıfta, meslek mensubu köy ekonomisine arz edilecekti.

Hareket, bugün, yeniden derlenip, toparlanarak yürütmeye çalıştığımız plânlı kalkınma fikrinin 20 yıl öncelikle kabul ve uygulaması olarak değerlendirilebilir.

b) Sosyo-Politik Anlam:

Dünya milletleri ekonomik-sosyal kalkınmalarına paralel olarak, hayat felsefelerinde de, devlet idaresi prensiplerinde de «Halka Doğru» gitmektedirler. Ağanın, şeyhin, derebeyinin, profesyonel politika veraseti sisteminin terkedilip, halkın kendi kaderine sahip olması - bunun adına isterseniz demokrasi deyiniz - bir kaçınılmaz akımdır. Halk yığınlarının ekonomik istiklâle kavuşması, ona bir takım *yeni ve alışmadığı durumlar,* görevler yüklüyecektir. Başkası tarafından beslenegelen ve başkası hesabına çalışagelen adam, *kendine-yeter bir* ekonomik unsur olunca, kendisi hakkında düşünmek ve karar vermek zorunda olacaktır. Bu zorunluk, toplumun alt katında bulunan % 80 için önemli ve ciddi bir konudur. Çünkü, yüzyıllardır, bir kaç bin ailelik bir azınlığın siyasî, idarî, hukukî vesayetinde bulunmuş olan bir büyük toplum, ilk defa olarak, söz-sahibi, karar-sahibi, icraat-sahibi haline gelecektir. Kaldı ki, bir kaç bin ailelik idareci azınlık da, yorulmuş, yıpranmış, eskimiş ve bütün va*sıflarını kaybetmiş durumdadır.* Alttan taze, dinç, verimli toprağın üste çıkarılışı, yıpranmışın dinlendirilmek üzere alt-üst edilişi gibi bir ameliyeye ihtiyaç vardı. Yığınların bu yeni duruma intibak ettirilmesi, şüphesiz 7 den 70 ne kadar herkesi içine alan bir Temel-Eğitime ihtiyaç gösterecektir. 4274 sayılı Kanun, halk yığınlarının, kendisi hakkında karar verebilir bir seviyeye çıkarılması ve toplumun dinç, sağlam kuvvetlerinin ortaya konması için çıkarılmış bir devrim kanunu idi.

c) Köy Enstitülerinin en çok işlenmiş olan, pedagojik yönü daha belirgindir. Kısa zamanda millî hudutlarımızı aşan bir üne kavuşmasında, enstitülerin pedagojik anlamı çok etkili olmuştur. Çünkü, enstitüler:

1) Büyük şehirlerin dışında 1000 ner nüfuslu modern birer kuruluş olarak çevrelerinin bir yenilik, uygarlık ve kültürlenme merkezleri olabilmişlerdir.

2) Çeşitli meslek erbabı için toplumun hiç işlenmemiş kaynağına başvurulmuştur. Alınan çocuklar kabiliyet ve gelişme durumlarına göre, öğretmen, sağlık memuru, ebe, ziraatçı, kooperatifçi, zanaat adamı olarak, israf edilmeksizin, işe yarar kamu görevlileri olarak yetiştiriliyordu.

3) İş ilkesi buralardaki eğitimin temel felsefesine dahildi. Yaratıcı tipte, teşebbüs sahibi, kafası ile birlikte eli, kolu ve duyguları da işliyen insan yetistirmenin denenmiş metodu «iş içinde Eğitim» idi. Bu metod sayesinde o zaman 52 milyon lira ile bugünkü değeri milyarları aşan binalar. tarlalar, bahçeler, işletme ve tesisler ortaya konabilmiştir. Yapılan eserler hem öğrenme, eğitilme aracı olmuş, hem de ihtiyaçları karşılayan unsurlar olarak hizmete girmiştir. «Sonuç faydalı ise iyidir. İyi olan faziletlidir,» diyen Batılı felsefesinin en güzel uygulaması - pragmatism- buralarda görülmüştür.

4) İlk ve temiz kaynaktan alınan ham maddeler olarak kabul edilebilen öğrenciler, aynı çatı altında, ayrı hizmetler ve meslekler için yetiştirildikleri halde, «Köyü kalkındırma» ülküsünde ortaktılar Ülkü birliği, metod ve yetişme ayniyeti, onları toplum hizmetinde, beraberce, başarılı olarak çalışma imkânına kavuşturmuştur. Buna psikolojik sebepleri de eklersek, tek kaynaktan yetişmenin verdiği güçbirliği duygusu başarılarına yardım etmiştir. diyebiliriz.

Köy Enstitülerinin eğitsel anlamlarının en belirgin yönleri, şüphesiz, bunlardan ibaret değildir. Söylenenleri tekrarlamak da lâzımdır diye uzatmadık.

Bugün, kapanışları - bazıları enstitülerin sadece ad değiştirdiğini iddia eder - üzerinden 10, açılışları üzerinden 25 yıl geçti. (Gerçekte 1937 de denemeye başlanmıştır.) Ekonomik, sosyal, siyasî ve eğitsel yönleriyle bu kurumların boşlukları ortadadır. Tecrübelerin verdiği bilgilerle yeniden buraya dönmek için sebepler ve zaruretler oldukları gibi durmaktadır. Ama mukavemetçiler daha da artmıştır.

---

(1) İlköğretimde Çalışmalarımız. 17 *Nisan 1946 İsmet İnönü*

Düşmanlık nereden çıktı, nasıl gelişti?

Talip Apaydın

İle, ilçeye uzak bir köyde, topraksız, yaşlı, yoksul bir köylü. Adına Durmuş Dayı derler. Onaltı yıl askerlik yapmış. Kafkasya'da, Yemen'de, Afyon'da savaşmış. Bir deri bir kemik dönmüş köye. Giderken bıraktığı karısını, kızını dönüşte tanıyamamış. Biri büyümüş yetişmiş, öbürü kendisi gibi yaşlanmış. Tarla taban dersen dağılmış, bitmiş.

Anadolu'nun hikâyesi. Anlatması *uzun...*

Sonradan ben doğmuşum. Durmuş Dayı benim babam.

Ortakçıydık.

Beş yaşıma gelince anam öldü. Bir yoksulluk ki dile gelmez...

Babam kolumdan tuttu, çiftliğinde çalıştığımız ağaya götürdü. Adamın bir akrabası mebustu. Soycak zengindiler. Eskişehir'de, Ankara'da hanları apartımanları vardı. Her dedikleri oluyordu. Hiç unutmam;

— Bey, dedi. Çok fakirim, biliyorsun. Bu çocuğa hiç birşey bırakamadım. Bir atalık et, bunu yetim mektebine Sokuver. Okusun da kendini kurtarsın...

Çiftlik ağası bana baktı, düşündü.

— *Behey Durmuş kâhya, dedi.* Enayi misin sen? Bu çocuk okursa yarın sana baba mı der? Giydir ayağına çarığı da çalıştır be. Ekmek kazansın. Şimdi okuyanlar hep hayırsız oluyor Bak yaşlandın, yarın sana kim bakacak?

— Bey, ben nasıl olsa ölmüşüm. İstemem onun yardımını neyi. Tek kendini kurtarsın.

— Yok yok! Aklın yanlış. Götür tarlaya. Okursa o seni de unutur, dinini de unutur, bilmem neyi de ne işler...

Biri oturarak biri ayakta uzun uzun konuştular. Sonuç şu oldu, babam beni tekrar kolumdan tutup tarlaya getirdi. Kendi kendine kızıp söyleniyordu boyuna. O tarihte ağanın iki oğlu Ankara'da okuyorlardı. En çok ona tutuluyordu. «Madem okuyanlar hayısız oluyor, kendi çocuklarını ne diye oku*tursun?» diyordu.*

Sona ben bir rastlantıyla Köy Enstitüsüne girdim. Yeni açılmıştı. İlk yıllar pek bir şeyin farkında değildim. Yaz tatillerinde ağanın çocuklariyle buluşup arkadaşlık ederdik. Onlar okullarını anlatırlardı, ben enstitüdeki çalışmalarımızı anlatırdım. Mandolin çalardım. Ufak tefek tartışmalara girişirdik. Elbiselerimi beğenmezlerdi. Saçımı kestirmemi tenkit ederlerdi. Bir de duvar ördüğümüzü, ağaç diktiğimizi başıma vururlardı. Gücümce savunmağa çalışırdım.

Sonra sonra görüşlerimiz büsbütün ayrılmağa başladı. Hasan Âli Yücel'in komünist olduğunu ilk kez onlardan *duydum. Oysa Milli Eğitim Bakanıydı.* Enstitümüze İnönü ile birlikte gelirdi. Dondum kaldım. Ne diyeceğimi bilemedim. Derken köylülere hem benim hakkımda, hem okuduğum enstitüler *hakkında atıp tutmağa başladılar.* Ağıza alınmaz şeyler söylüyorlardı. Köylülerin kimisi inanmıyordu, kimisi «seni çekemiyor bunlar» der geçiştirirdi. Babam bile bir gün tenhada sıkı bir sorguya çekti.

— Oğlum sizin okulda kızlar da okurmuş öyle mi? Siz onlarla birlikte mi yatarsınız? Hocalarınız ne öğretir size? Urus hocanız var mı?

— Yok baba, yok!

Fakat şaşıyordum. Nasıl oluyor bu. Nereden geliyor? Ne demek?

Hiç bir anlam veremiyordum. *Han*gi katırlarını ürkütmüştüm ben bunların? Ne kötülüğümü görmüşlerdi?

Bir gün köy kahvesinde ağanın oğullarıyle tartıştık. Köylüler tutuşturdular. Onlar da anlamak istiyorlardı şu işin iç yüzünü. Ben durumu kısaca özetledim. «Köylülerim beni tanırlar, dedim. Şunca yıldır okuyorum, her yıl yaz tatillerinde gelip gidiyorum. Ne gibi bir kötü yanımı gördüler? Ahlâksız mıyım? Serkeş miyim? Irz düşmanı mıyım? Kime bir kötülük yaptım? Öyleyse hakkımda söylenenlerin hepsi yalandır. İftiradır. Okuduğum enstitüye gelince, ora açılmasaydı ben okuyamazdım. Babam gibi ortakçı kalırdım. Ama şimdi öğretmen olacağım. Köylülerimin çocuklarını da okutacağım. Kendim gibi yapmağa çalışacağım. Kötülük bunun neresinde?

Köylüler başlarını sallıyorlardı. Kimisi;

— Öyle ya. Doğru söz. Tamam işte, diyordu.

Ağanın küçük oğlu fırladı,

— Kim o «doğru» diyen deyyus? diye bağırdı. Ulan siz ne bilirsiniz? Neden anlarsınız a hödükler? Ulan biz *önce müslümanız, sonra Türküz, milli*yetçiyiz, anladınız mı? «Ben ezelden beri hür yaşadım hür yaşarım! Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım! Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner *taşarım!* Yırtarım dağları, engine sığmaz taşarım!» Yıkarım, yakarım... Bir nutuk, bir nutuk. Kahvenin tahtalarına ayağını vurdukça toz fışkırıyor. *Yumruklarını salladıkça ağzından köpükler* saçılıyor. Kalın bir yapısı da var. Başı iri, yüzü gösterişli. Köylüler gözleri dört açmış dinliyorlar. Demin beni tasdik edenler hep susup sinmişler. Birisi korkusundan yutkunuyor.

Yarım saat filân bağırdı. Sesi kısılınca parmağını bana uzattı. «Çıksın o demin konuşan şahıs, dedi. Cevap isterim ben, cevap, cevap!»

Hiç unutamam, yoksul hısımlarımdan bazısı konuşma diye işaret ediyorlardı. Birisi ceketimin eteğini çekiyordu.

Ayağa kalktım. Sakindim. Gülümsemeğe çalıştım

Tekrar fırladı

— *Gülme bilme ne gibi! Burası* erkek yeridir! Er meydanıdır! Cevap ver, cevaap!

— Şu anda bu arkadaşla konuşulmaz, dedim. Görüyorsunuz korkunç bir hali var. İnsan bu duruma girince düşünemez. Aklını kullanamaz. Konuyu değiştirir. Nitekim bambaşka şeylerden bahsetti. Milliyetçi olduğunu söyledi. Ben de milliyetçiyim. Ben de müslümanım. Ama bunu yerli yersiz bağıra bağıra söylemeğe ne lüzum var?

— Vaar, dedi oradan. Nasıl yok? «Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur! Tuttuğum yol ataların yoludur!..»

— Benim de öyle, diyecek oldum.

— Değiil! dedi. Değiil! Olsaydı söylerdin. İşte görüyorsunuz sevgili köylü kardeşlerim, komşularım. Biz müslümanız, Türküz!. Kahraman bir milletin torunlarıyız! Öyle değil miyiz?

— *Öyleyiz efendi öyleyiz. Tamam...* Baktım hep ondan olmuşlardı. Ne derse tasdik ediyorlardı. Büsbütün coştu. Yumruklarını sallıya sallıya başladı gene;

— Kahrolsun dinimize, milliyetimize dil uzatanlar! Kahrolsun moskof uşakları! Onlara bu vatanda yer yook! Onlar cibilliyetsiz, onlar namussuz! Onlar...

Yerime oturdum. Gülümsüyordum ama fena bozulmuştum. Bizimkiler hep kafaları eğmişlerdi.

*Köylülerin bir efendi tarafları var*dır, iş bu hale gelince sözü değiştiriverirler. Sanki bunlar geçmemiş davranırlar. Birisi öksürdü;

— Bugün hava amma sıcaktı yahu, dedi. Tarladan gelirken başım döndü valla. Yıkılacaktım az kalsın.

— Sıcaktı he, dedi öbürü. Gün dönümü gayri, bugünler sıcak yapar.

Kahveye şöyle bir göz attım. Ağanın küçük oğlu hâlâ yiyecek gibi bana bakıyordu. Kıpırdasam fırlayıp tepeme binecekti. Bir aralık kalkıp gitmeyi düşündüm. Kendime yediremiyordum.

— Komşular! diye seslendim. Şimdi izin verirseniz biraz da ben konuşmak istiyorum. Arkadaşımın siniri geç*sin diye bekledim. Malûm ya sinirli* insan söyleneni iyi anlıyamaz.

— Suus! diye bağırdı. Senin arkadaşın kim lan? Kim senin arkadaşın? Ayağa fırlamıştı. Kavga çıkarmak istiyordu. Köylüler araya girdiler.

— Bırakın gayri canım.

— Kapatın şunu.

— Ama birşey halledilmedi, dedim. Sonuç alınmadı. Beni de dinleyin.

— Yeter.

— Bırak.

— Sus!

Hısımlarım kolumdan çekip dışarı çıkardılar

Ondan sonra da her gün birbirinden kötü dedikodular oldu. Şehirle en çok onların ilişiği vardı. Gazete okuyorlardı. Yücel — Öner mahkemesi başlamıştı. Köylüler her haberi onlardan duyardı. Elbet üçe beş katarak, *değişmiş olarak. Bir gün Hasan Âli Yü*cel'in, Hakkı Tonguç'un ipe çekildiği. Öbür gün Hasanoğlan öğrencilerinin Rusya'ya kaçtığı. Başka bir gün telsiz yakalandığı.

Babamı sormayın. Uyku dünek kalmamıştı adamda. İkide bir yayan yapıldak Hasanoğlan'a gelirdi. Beni sağ salim görünce bir rahat nefes alırdı. O günler o günler...

[illegible]men her yerde böyle gitti işte. Devir o devirdi.

PORTRELER

Bu Enstitü düşmanını tanıyın...

Irkçılığı asla ve asla üzerine kondurmayan ve allerjisini derhal göstererek, «efendim ben ırkçı değilim, ben aşırı milliyetçiyim» diyen bir ırkçımız vardır. *Bu öylesine bir ırkçı ve milliyetçidir ki,* kazara birisi Türk dilinin arılaştırılmasını istese, derhal elindeki malum çamuru sürmeğe kalkışır ve «işte komünist» diye ortaya çıkar. Ama bu *zatı muhterem,* sözüm ona milliyetçiliği ile Robert Kolleјin İngilizce öğrenim yapacak olan yüksek kısmının açılması ve Türkiyede kanunlara rağmen farklı bir eğitim sisteminin tatbikine yol açacak kararnameyi hazırlamaktan ve bunu efendisi Tevfik İlerinin himayesi altında yürütmekten geri kalmaz. Köy Enstitüleri dendi mi saçları dikea diken olan bu sözde milliyetçinin, Türkiyede İngilizce öğretim yapan bir başka yüksek okulun, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinin de açılması karşısında duyduğu iftihar kelimelerle *tasvir edilemez. Durun, daha bitmedi,* vatan, millet, ahlâk, fazilet, namus dendi mi hemen ilk gördüğü sivrice yerin üstüne çıkan ve nutuk çekmeye başlayan bu zatı muhteremin marifetleri bu kadar çabuk biter mi? İşte size ondan bir hikâye daha:

Dostumuz, Talim Terbiye Heyeti üyesi olarak bir ara İngilizce öğrenmeye merak sarar. *Sarar ya. Sarar ve o sırada Amerika*dan dönen ve bir Amerikalı ile evli olan Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünde görevli bir zatın eşinden ders almak ister. Amerikalı kadın, ders vermeyi kabul eder. Milli Eğitim Bakanlığının alt kattaki odalarından birinde İngilizce dersleri başlar. Kadın İngilizce bir kitabı okumakta, sesi ses kayıt makinasına alınmakta ve bizim ahlâkçı, mukaddesatçı Köy Enstitüsü düşmanımız da bu okunan metni tevpten dinleyerek tekrarlamaktadır. Bu birkaç ders böyle devam eder. Ders esnasında odanın pençereleri kapan*makta, etrafta sükûnet temin edilmektedir.* Günün birinde, ingilizce öğrenme meraklısı Talim Terbiye Heyeti üyesi, terbiyeyi falan bir kenara bırakıp, eşine son derece bağlı hocasının üzerine saldırır. Kadın mukavemet gösterir ve çıkıp gider. Olay, Milli Eğitimin başına gelmiş en büyük felâketlerden biri olan Tevfik İleri tarafından binbir güçlükle kapatılır ama, zavallı kadın, bir daha ayağını ne Milli Eğitim Bakanlığına atar, ne de görevli olduğu ICA Plânlama dairesi sekreterliğine.

Kafatası ölçülerine pek meraklı bu *za*tı muhteremin kız kardeşlerinden birisi Milli Eğitimde görevlidir. Ağabeyinin ise bu bakanlıkta önemli bir mevki sahibi olduğuna öylesine inanmaktadır ki, güpe gündüz *kafayı çekip Bakanlığa gelmekten,* nara atmaktan çekinmez. Bir üç beş derken nihayet bir takım insanların canına tak deyip de Ankaradan uzaklaştırılıncaya kadar ortalığa el aman dedirtir.

Haydi biraz daha eskiye gidelim, yıl 1938. Büyük Atatürk ölmüştür. Millet yas içinde. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu *öğrencileri de öyle.* Öğrenciler yemekhanede yemek yemektedirler ama lokmalar boğazlarına dizilmekte, gözler dolu dolu olmaktadır. İşte tam bu sırada bu milliyetçiliği ile pek övünen zatı muhterem, yüzü sevinçten pırıl pırıl parlayarak bardağını havaya kaldırıp, «Şerefine» diye nara atar. Ama ayni anda da kafasına bir sürahiyi yer. Sürahiyi vuran hayattadır ve adı bellidir. Cahit Külebi...

Sadece Külebinin şahitliği yetmiyor mu? O halde devam edelim de Köy Enstitülerinin bu *biaman düşmanı,* ırkçı, turancı, milliyetçi, mukaddesatçı ve ahlâkçı olarak kendi kendini etrafa yutturmaya çalışan bu zatı muhtereme ait daha başka bilgiler de verelim.

Tevfik İlerinin bu sadık bendesi hakkında, kafasında kırılan sürahi hakkında bir tarihte Ulus gazetesinde yayın yapılmıştır. Gazete haberi bir kere de o zamanlar Ankara Konservatuarında Müdür Yardımcısı olan Külebiye teyit ettirmek ister. Ama Külebi, vaktiyle kafasında sü*rahi kırdığı adam için,* o zaman gelen muhabire «hatırlamıyorum» der. Olay kapanır. Bunun üzerine zatı muhterem Konservatuara gitmiş ve Külebiye, «Cahitçiğim, bu iyiliğini hiç unutmayacağım. Beni büyük bir tehlikeden kurtardın. Sana minnettarım» demiştir. Sahit mi? Bu konuşma yapıldığında Profesör Fahir İz de odadadır...

Daha bitmedi. Hani bu önüne gelene, yüreğinden söküp çıkardığı çamuru bulaştırmak isteyen adam vardır ya, gene Yüksek Muallim Mektebinde iken, o sırada İzmirde okuyan kız kardeşine devamlı olarak mektuplar yazar. Kendi fikirlerini ona da aşılamaya çalışır. Ne var ki, İzmirdeki okul idarecileri bu mektupları üzerinde durulmaya değer görürler. İzmirdeki kız kardeş de okul idaresinin mektuplardan şüphelendiğini hissettiğinden İstanbuldaki ağabeyine, kendisine okul adresine mektup göndermemesi için haber gönderir. Gönderir ama eldeki mektuplar, günümüzün sayın senatörü, köy enstitülerinin amansız düşmanı, din, ahlâk ve gelenek müdafii kafatasıcının hakkında, *o günlerde aşırı ve yıkıcı sol propaganda* yaptığı yolunda takibat açılacak kadar yeterlidir.

Kimdir bu karışık adam diye merak mı ediyorsunuz? Hâlâ kim olduğunu bulamadınız mı? Köylü çocuklarının okumasına uyanmasına ve köyün kalkınmasına, vatandaşın insan gibi yaşamasına doğru atılmış adımlardan biri olan Köy Enstitülerinin aleyhinde bulunan, kendisini aşırı milliyetçi, ahlâkçı, mukaddesatçı ve büyük eğitimci olarak yutturan, jurnalcılıkta rekor kıran bu senatörümüzü hâlâ tanımadınız mı sahi?

Ama doğru, tanımamakta haklısınız. Zira ayni konuda kendilerinin reklâmını yapan o kadar çok adam var ve bunlar huy, karakter ve ahlâk bakımından o kadar birbirlerine benziyorlar ki, içlerinden birini ayırt etmek oldukça zor. Ama durun, daha sırası geldikçe hepsinin ef'al*lerini teker teker gözler önüne sereceğiz.* Belki o zaman, aralarındaki ufak tefek nüanslardan bunu ve bunun gibi olanları ayırt edebilir, tanıyabilirsiniz.

SURİYE

Çıkmaz

Halkın özlemini çektiği köklü reformları biran önce gerçekleştirerek Suriye milletini gerçek *bir demokrasi yoluna sokmak* isteyen ve bunun için de halka yakın ve millî çıkarlara uygun ileri hamleleri köstekleyen Suriye Hükûmetini devirmeyi gerekli gören askerî önderlerin darbesi kendi aralarında diğer noktalarla ilgili birlik yokluğu yüzünden tam amacına erişememiş gibi görünmektedir. Askerî önderler Arap Birliği ve Suriye'nin komşularıyla olan münasebetleri gibi konularda görüş birliğine varamadıklarından silâhlı kuvvetleri bölmemek için Suriye'yi arka perdeden yönetmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Komutanlar eski Cumhurbaşkanı Nâzım el-Kudsî'nin eski rejime dönmek için yetkilerini kullanmasını, kendisiyle birlikte Kurucu Meclisin iş başına gelmesini ve Meclisin onaylamasıyla yeni hükûmeti kurmasını istemektedirler. Askerler Kudsî'nin tarafsız kimselerden bir geçici hükûmet kurmasını ve sonra da Arap Birliği konusunda da bir referandum yapılmasını dilemektedirler. Kudsî ise tamamen eski düzene dönülmesini arzulamaktadır. Diğer bir söylentiye göre, Suriye Yüksek Komuta Heyeti eski Cumhurbaşkanlarından Şükrü el-Kuvvetli'ye de yanaşmak istemektedir. Suriyeli komutanlar Kudsî'nin başkanlığında «tarafsız» kimselerden geçici bir hükûmet kurulsa da, eski düzene dönülse de, *Kuvvetli iş başına getirilse de Suriye'nin* yapıcı ve kurtarıcı bir hamleye girişemiyeceğini anlamalıdırlar. Bir defa, Kudsî denenmiş ve belirli bir sınıfı temsil eden bir devlet adamıdır. Onun Suriye'nin gerçeklerine uygun ve iktidarı her zaman elinde oyuncak etmiş zümrenin çıkarlarına karşıt bir hamleye *girişemeyeceği* meydandadır. Kaldı ki son askerî darbe Kudsî'ye ve onun etrafındaki sömürücü zümreye karşı yapılmıştı. Kudsî'nin tamamen eski düzene *dönmekte ısrar etmesi de ilerde* nasıl davranacağını bir daha ortaya koymuştur. Şükrü el-Kuvvetli'nin tutumu da Kudsî'ninkinden farklı olamaz. Halbuki, ordu Suriye'yi demokratikleştirmek için köklü reformlar yapmanın gerekliliğine inanmış görünüyor. Askerler eski hükûmeti çalışanları «emekler»in meyvalarından mahrum etmekle» suçlamış ve «yapıcı sosyalizm» e inandıklarını açıklamışlardı. Gene ortaya çıkan eski yöneticiler ise toprak reformuna karşı, *ağalara taraftar ve işçi* haklarından tedirgin olan Şam ve Haleb'in mâmur mahallelerinin savunucusudurlar.

Suriyedeki askeri hareketin liderlerinden bir kısmı, başarısızlık üzerine sığındıkları İsviçreye ayak basarlarken

CEZAYİR

Referandum

Fransız seçmenleri pazar günü yapılan referandumda büyük çoğunlukla «evet» diyerek, Evian anlaşmalarını tasvip etmiş ve bu anlaşmaların uygulanması için General de Gaulle'e tam yetki vermiş oldular.

Seçmenleri «evet» demeğe çağıran konuşmasında bizzat de Gaulle'ün işaret ettiği gibi, referandumlar Fransa'nın günlük hayatının âdeta bir parçası olmuş bulunuyor. Fakat bir çok aydın ve siyasetçi bu «referandum demokrasisi» ni pek tasvip eder görünmüyor. Normal bir parlamenter düzende referandumların yönetimde rolü olmamak gerekir.

General de Gaulle

Kahire'deki diplomatlar

Cezayir meselesinin çözüm yoluna girmesine en fazla sevinenler belki de geçen hafta referandumdan bir gün önce «kamu menfaati ile ilgili önemli sebepler» der dolayı serbest bırakılan Kahire'deki Fransız diplomatları olsa gerektir.

Casusluk isnadı ile yargılanan bu diplomatların serbest bırakılması hiç şüphe yok ki, Evian anlaşmalarının Arap-Fransız bağları üzerindeki olumlu sonuçlarından *biridir.*

Bin Bella

Yarının sorumlu liderlerinden biri olacağına şüphe olmıyan Ahmet Bin Bella, Fransada tutuklu bulunduğu sırada beraber bulunduğu arkadaşları ile *Arap başkentlerini geziyor.* Kahirede başkan Nâsır ve halk tarafından bir kahraman gibi karşılanan Bin Bella, Bağdatta da Cezayir ihtilâlinin heyecanına yaraşır bir kabul gördü.

İNGİLTERE

Seçimlerde sürpriz

Geçenlerde İngilterede yapılan mahallî seçimlerde muhafazakâr hükûmet oyların önemli bir kısmını kaybetmiştir. Seçmenler bir yandan Macmillan hükûmetine karşı memnuniyetsizliklerini belirtirken öte yandan, otuz yıldır İngiliz siyasî hayatında pek önemli rol oynamayan Liberal Parti adaylarına oy vererek bir sürpriz yapmışlardır. Özellikle, Londra yakınında zengin bir banliyö olan ve muhafazakârları desteklemesiyle tanınmış Orpington semtinde seçimleri Liberallerin, hem de büyük farkla kazanmaları büyük bir sürpriz olmuştur.

İşçi Partisinin durumu

Oyların Liberal Partiye verilmesi *görünüşte,* Muhafazakâr Parti için olduğu gibi İşçi Partisi için de bir kayıptır. Oysa gerçekte Liberal Parti işçi oylarını değil Muhafazakâr Parti oylarını toplamaktadır. Yani İşçi Partisi kuvvetlenmese bile Muhafazakârlar zayıflamış olmaktadır. Nitekim 1945'den bu yana Liberallerin seçimlerde başarı göstermeleri daima işçilerin işine yaramıştır. Son seçimlerde de durum farklı olmamıştır. İşçi partisi lideri Hugh Gaitskell: «Liberaller başarı *kazanmaya devam ederlerse,* bu İşçi Partisinin zaferine engel olmaz, bilâkis zaferi kolaylaştırır» demektedir. On yıldır iktidarda bulunan ve bir hayli yıpranmış olan Muhafazakâr Parti, son mahallî seçimlerin de gösterdiği gibi seçmenlerin sempatisini yavaş yavaş kaybetmektedir.

İngiliz İşçi Partisi müreffeh bir kapitalist ülkede kurulmuş bir partidir. Bu bakımdan parti liderleri hükûmetten köklü reformlar talep etmemektedirler.

Hugh Gaitskell

Avrupadaki sosyalist liderlerin en mutedillerinden olan Gaitskell, Batı ile bağların gerekliliğine inanmakta ve bir İngiliz İşçi Hükûmetinin Amerika Birleşik Devletleri ile daha iyi anlaşabileceğini ifade etmektedir. *Gaitskell dış politikada,* müttefiklerin seçiminde iç siyasî rejimlerin bir rolü olmamasının gerektiğini belirtmekte ve meselâ bir İngiliz İşçi Hükûmetinin sadece sosyalist memleketlerle dostluk bağları kurmasını saçma olarak vasıflandırmaktadır.

«Tanrıya şükür»

İnsanlar Tanrı'yı çeşitli vesilelerle anarlar İngiltere'de büyük bir kimya sanayii şirketi olan I C I (Imperial Chemical Industries) tarafından yutulmak istenen Courtaulds şirketi personeli de bu sefer büyük sermayenin tahakkümünden kendilerini koruduğu için «Tanrı'ya şükürler olsun» dediler.

YÖN'ün 11'nci sayısında bahsedilen bu yutulma teşebbüsü de şimdilik büyük sermayenin mağlûbiyeti ile sonuçlanmış oluyor. Imperial Chemical Industries'in teklif ettiği astronomik meblağlara rağmen, Courtaulds şirketi müdüründen, kapıcısına kadar bu yutulmaya mukavemet etmiş, I C I'nin hissedarlara yaptığı aşırtma teklifler de sendikaların araya girmesi ile sonuç vermemiştir.

Saint-Vedast kilisesinde yapılan âyinde Courtaulds'un şoföründen müdürlerine kadar bütün personeli hazır bulunmuş, önce İncil'den okunan bir pasajı dinlemiş ve daha sonra «Ve şimdi Tanrı'ya şükrediyoruz» ilâhisini söylemişlerdir.

Müdürlerden George Courtaulds törenden sonra *büyük sermayenin tehdidinden* kurtulmuş olmak dolayısiyle kiliseye gitmelerinin normal bir olay olduğunu belirtmiştir.

Bu olay karşısında, Imperial Chemical Industries sermayedarları kudretlerine sonsuz şekilde inanmağa devam ediyorlar mı *acaba?*

A. B. D

Sola darbe

Amerika Birleşik Devletleri, son derece önemli bir karar almış bulunuyor. Buna göre, Federal Mahkemeler seçim bölgelerinin kendilerinin lâyikiyle temsil edilmelerine imkân vermediğini ileri süren seçmenlerin şikâyetlerini karara bağlıyabilecektir.

Hâlen, her eyalette seçim bölgeleri kasabalı seçmenlerin menfaatlerini koruyacak şekilde tesbit edilmektedir. Bu husus Amerikan *siyasi* hayatının bütün kademelerinde etkisini göstermektedir.

Yüksek Mahkemenin bu kararı, şehirlilerin çoğunluğu sağlıyacağı seçim bölgelerinin tesbiti sonucunu verecektir. Zira Amerikada şimdiye kadar ki uygulama, yargı organlarının toplumdaki değişmeleri daima geriden *takip ettiği şeklindedir.* Bunun bazı belirli siyasi sonuçları olacağı açıktır. Özellikle büyük şehirlerde oturanlar daha âdil bir temsile kavuşacakları için Demokrat Parti, Cumhuriyetçi Partinin aleyhine kuvvetlenecek ve iki partideki daha «liberal» unsurları nüfuzu artacaktır.

İTALYA

Yazarlar Kongresi

Mart ayında Floransa'da 300 yazarın katıldığı bir uluslararası kongre toplandı. «Communita Europea degli Scrittori» adlı bu kongrelerin *ilki 1958 yılında Cumhurbaşkanı Gronchi'nin* teşebbüsü ile toplanmıştı. Kongrenin amacı batı ve doğu Avrupa'nın bütün ülkelerinden gelen yazarları bir araya toplayıp soğuk harbe karşı kültürel alanda savaşmaktı.

Bu yılki kongre de bir hayli hararetli olmuştur. Quasimodo Camillo José Cela, Moravia, Marguerite Duras gibi tanınmış yazarlar Floransa'ya gelerek toplantılara *katılmışlardır.* Bugünkü toplumda aydınların rolü, üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Delegelerden çoğu *sansürün tehlikeleri* üzerinde fikir birliğine varmışlardır. Ortak Pazarın sinema, edebiyat ve televizyon alanlarında bir «Sansür *Ortak Pazarı*» yaratmaması temenni edilmiştir.

NASIL ÇILDIRILIR?

Bir Diktatör yetişiyor

Hitler 1920 yılının başlarında «Alman İşçi Partisi» nın propaganda işlerini üzerine aldı. İlk çalışması bir toplantı düzenlemek oldu. 24 Şubat 1920 de yapılacak toplantı için 2000 kişilik ünlü Hofbraeuhaus sergievini seçti. Komitedeki arkadaşları Hitler'in çıldırdığına hükmettiler. Harrer, protesto olmak üzere istifayı bastı, yerini Drexler aldı. Ama Drexler de toplantının başarı kazanacağına *inanmıyordu. Hitler* bu olayı «Mein Kampf» ta uzun uzatıya anlatır ve bu toplantının, «ismi var cismi yok» partiyi, daracık çerçeveden çıkararak halk oyu karşısına çıkardığını söyler.

İster öyle olsun ister böyle, bu toplantının en önemli yönü, *Hitler'in yaptığı konuşma ile* «Alman İşçi Partisi» nin 25 maddelik programını ilk olarak açıklamasıydı. Drexler, Feder ve *Hitler tarafından kaleme alınan* bu program parti 1 Nisan 1920 de «Alman İşçileri Nasyonal Sosyalist Partisi» adını aldığı vakit *resmi program olarak* kabul edildi. 1926 da da Hitler bu programı «taktik icabı», değişmez olarak ilân etti.

Hitler'in programı

Programın ilk maddesi, bütün Almanların bir Büyük Almanya'da birleşmesini istiyordu. Hitler, ileride başbakan olduğu vakit bu maddeyi uygulayacak ve altı milyon Alman'ın yaşadığı Avusturya'yı, üç milyon Alman'ın yaşadığı Südetler'i işgal edecek. İkinci Dünya Savaşını çıkarmak pahasına, Polonya'nın Almanların yaşadığı bölümlerini ele geçirmek istiyecekti.

Programın birçok maddeleri de, feci durumda bulunan işçi sınıfını avlamak amacıyla, sosyalist hattâ komünistlerin parolalarını taşımaktaydı. Meselâ 11 inci maddede, emeğin sonucu olmıyan gelirin ortadan kaldırılacağı, 12 nci maddede kartellerin tasfiye edileceği, 13 üncü maddede büyük sanayiin kazancının devletle paylaşılacağı, 14 üncü maddede toprak spekülâsyonuna son verileceği, 18 inci maddede karaborsacılar, fırsatçılar, ihtikârcılar için ölüm cezasının konulacağı ileri sürülüyordu. «Sağlam bir orta sınıf» yaratmayı amaç edinen 16 ncı maddede büyük mağazalara el konulup düşük fiyatlarla küçük esnafa verileceği bildirilmekteydi Bu maddeler programa hiç şüphesiz, nasyonal sosyalistlerin «sosyalizm» ine inanan Drexler ile Feder'in isteği üzerine konmuştu. Fakat daha sonraları, büyük iş adamları ve toprak sahipleri parti kasasını doldurmağa başladıkları vakit bu ilkeler «can sıkıcı» olmağa başlamıştı. Tabiî bu cömert insanları gücendirmek doğru olmazdı.

Hitler'in ilk mahkûmiyeti

Bu programın hiç olmazsa iki maddesi vardı ki, Hitler başbakan olur olmaz hemen uyguladı. Bunlardan biri — 2 nci madde — Versailles ve Saint-Germain andlaşmalarının feshiyle öbürü — 25 inci madde — «merkezî kuvvetli bir devlet kurulması» yla ilgiliydi.

Hitler yalnızca bu programı açıklamakla kalmadı, parti üzerine dikkati çekmek ve halk kütlelerini *partiye yaklaştırmak için* çalışmaya koyuldu. Bir zamanlar Viyana'dayken gözlemlerine dayanarak ortaya attığı «maddi ve *manevi tedhiş» ten geniş* ölçüde yararlandı. Önce, terhis edilmiş bazı askerleri toplıyarak bunları partinin toplantılarında müdahalelerde *bulunanları susturmakta,* gerekirse dışarı attırmakta kullandı. Sonra «Alman İşçi Partisi» nin adına «nasyonal sosyalist» *kelimelerini ekledi,* böylelikle «National-Sozialistische Deutsche Arbeiter Partei» («N.S.D.A.P.», Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi) *ortaya* çıktı. 1920 yazında da «fedai birlikleri» (Ordnertruppe) meydana getirmek üzere kabadayıları ve serserileri toplamağa başladı ve bunları saatçı ve sabıkalılardan Emil Maurice'-in emrine verdi. Bunlar, Berlin hükûmetince dağıtılmak tehlikesini önlemek üzere, bir süre «Beden eğitimi ve spor Bölümü» adı altında çalıştılar; fakat 5 Ekim 1921 de resmen «Sturmabteilund» (Hücum Kıtaları) adını alarak «S.A.» kısaltmasıyla anılmağa başladılar. Kahverengi üniforma giyen ve eski gönüllülerden meydana getirilen bu birlikler, Erzberger'in öldürülmesi üzerine tevkif edilen ve az önce serbest bırakılan Johann Ulrich Klintzich'in emrine verildiler.

Bu üniformalı serseriler, yalnız Nazilerin yaptıkları toplantılarda düzeni korumakla yetinmeyip, az sonra öbür partilerin toplantılarını baltalamağa da başladılar. 1921 yılında bir gün Hitler bu serserilerin başına geçerek Ballerstedt adındaki Bavyeralı bir federalistin söz aldığı bir toplantıya müdahale etti; Ballerstedt feci şekilde dövüldü. Hitler bu yüzden üç aya mahkûm oldu ki, bu, Hitler-in ilk mahkûmiyetiydi. Hapiste ancak bir ay yatan Hitler çıkışında bir «martir» sayılıyordu ve ünü artmıştı.

Hitler Nürenberg'de

«Führerprinzip»

Hitler yavaş yavaş nazi partisinin iktidarını ele geçiriyordu, fakat buna karşı bir tepki de doğmağa başlamıştı. 1920 yazı başında Hitler, Kuzey Almanya'daki milliyetçilerle temasa geçmek üzere Berlin'e gittiği vakit, Nazi Partisinin öbür üyeleri Hitler'in mutlak idaresine bir son vermek fırsatının çıktığını düşündüler. Bunlar, Güney Almanya'daki aynı çeşitten teşekküllerle, özellikle «Alman *Sosyalist Partisi» ile* anlaşmak istiyorlardı. «Alman Sosyalist Partisi», Hitler'in rakibi ve tanınmış Yahudi düşmanı Julius Streicher tarafından Nüremberg-te kurulmaktaydı. Tehlikeyi haber alan Hitler derhal Münich'e döndü, istifasını verdi. Fakat komite üyeleri, en usta hatiplerinden ve en iyi propagandacılarından vazgeçemiyeceklerini anlamakta gecikmediler. Bundan başka, partinin gelirinin büyük bir kısmını, gerek düzenlediği toplantılarda alınan paralarla, gerekse özel kaynaklardan elde ettiği paralarla sağlıyan Hitler-di. Bundan dolayı, Hitler'in istifası, kendini daha yeni yeni toparlamıya başlıyan güçsüz kuvvetsiz parti için yıkım olurdu. Böylelikle komite Hitler'in istifasını kabul etmedi. Hitler, kendisinin lüzumunu anlayınca, komite üyelerinin kendisine tamamiyle boyun eğmelerini istedi. Şartlar öne sürdü: Diktatör gücüne sahip tek şef olarak tanınması, komitenin feshini, Streicher'inki gibi topluluklarla birlikte entrikalara girişilmekten vazgeçilmesini istedi. Komite üyeleri bu istekleri aşırı buldular. Partinin kurucusu Drexler'in kışkırtmasiyle Hitler aleyhinde bir «ithamname» hazırladılar ve yayımladılar.

Bu ithamnamenin yayımlanması üzerine Hitler, hemen bir hakaret dâvası açmağa koyuldu. Bunun üzerine bizzat Drexler, bir genel toplantıda bu ithamnamelerdeki iddiaları yalanlamağa mecbur kaldı. Bundan sonra da partide yapılan iki toplantıda Hitler şartlarını dikte ettirdi: *Partinin statüsünde, komiteyi ortadan kaldıracak* ve başkana (yani Hitler'e) mutlak iktidarı sağlıyacak bir değişiklik yapıldı. *Drexler, küçük düşmekle birlikte,* partinin fahri başkanlığına getirildi, böylelikle siyasi bir varlık olmaktan çıktı. Hitler de, *önce Nazi Partisinin, daha sonra* da Üçüncü Reich'ın kanunu olan «Şef prensipi» nin (führerprinzip) temelini daha o zaman atmış *oldu.*

«Führer» derhal partinin yeniden teşkilâtlandırılması işine koyuldu. Partinin, o eski dükkân-arkası merkezi bırakıldı, Corneliusstrasse'de daha geniş, daha aydınlık bir yere geçildi. Bu arada, partinin boş kasası dolmağa başladı. Daha bir yıl geçmeden, 1920 Aralığında, o vakit batmakta olan ve borç içinde bulunan «Völkische Beobachter» adındaki, haftada iki kere çıkan Yahudi aleyhtarı gazete satın alındı. Bu gazetenin satın alınması için gerekli 60 bin markın nasıl sağlandığı Hitler'in sıkı sıkıya sakladığı bir sırdı. Bununla birlikte, Eckart ile Roehm'ün bu parayı Alman ordusunda (Reichwehr) hizmet gören ve Roehm'ün üstü olan Nazi Partisi üyesi Tümgeneral Ritter von Ep'ten sağladık-*ları anlaşılmıştır. Paranın,* Alman ordusunun gizli tahsisatından verilmiş olması çok muhtemeldir.

«Völkischer Beobachter» 1923 başında günlük olarak çıkmağa başladı. Böylece Hitler, Almanya'daki bütün siyasi hareketlere gerekli olan bir araca, yani partinin sözcülüğünü yapan bir günlük gazeteye sahip oldu.

Hitler'in yeni arkadaşları

Daha sonraları Hitler'in en yakın arkadaşları olan kimseler bu sıralarda partiye ya girmiş ya da girmek üzere bulunuyorlardı. Meselâ bunlardan Rudolf Hess 1920 de partiye katılmıştı. Mısır'da yerleşmiş bir toptancının oğlu olan Hess 14 yaşında Almanya'ya gelmişti. Savaş sırasında Hitler'le aynı alayda *hizmet görmüş, fakat* tanışmamışlardı. Hess, iki defa yaralandı, piyadeden havacılığa geçti. 1 Mayıs 1919 da Münich'-*teki Sovyet rejimi yıkılırken* Hess de mücadelenin içindeydi. Bacağından yaralandı. Bir yıl sonra bir toplantıda Hitler'i din-*ledi, konuşmasına hayran* oldu, partiye girdi ve az sonra Hitlerin en yakın dostu ve taraftarı oldu, bir ara sekreterliğini de yaptı. *Hess, zekâsı kıtça,* daima en çılgınca, düşünceleri kabule hazır ve bunları yobazlara özgü şeklinde benimseyen bir kimseydi. Hemen hemen, son âna kadar Hitler'in Hess kadar güvendiği, kendisine Hess kadar bağlı bir başka kimse çıkmadı. Üstelik dostları arasında kendi çıkarını düşünmeyen nâdir kişilerdendi.

Nazi Partisinin «entellektüel başkanı», hattâ «filozofu» diye tanınan Alfred Rosenberg de zekâsı kıt biriydi. Rosenberg uyrukluk bakımından olduğu kadar yetişme bakımından da Rus'tu. 1721 den beri Çarlık Rusyasına bağlı olan Reval'de (Estonya) doğmuştu. 1917 de Moskova Üniversitesinden mimarlık diploması almıştı. Bolşevik ihtilâli sırasında Moskova'daydı. hattâ Nazi partisindeki düşmanlarının sözüne bakılırsa o sıralarda bolşeviklere katılmayı da aklından geçirmişti. Bununla birlikte 1918 de Reval'e döndü, oraya gelen Alman ordusuna katıldı, ama Rus olduğu için bu isteği kabul edilmedi. 1918 sonuna doğru Münich'e gitti, oradaki Beyaz Rus mültecileri arasında göze çarpmağa başladı. Eckart'la tanıştı, onun aracılığıyla Hitler'i tanıdı, 1919 sonunda partiye girdi. Bu genç Baltıklının Yahudilere ve bolşeviklere beslediği kin Hitler'in hoşuna gidiyordu. Eckart'-ın ölümünden az önce, 1923 sonlarında Hitler «Völkischer Beobachter» in yazıişleri müdürlüğüne Rosenberg'i getirdi.

Hess gibi Goering de savaştan az sonra Münich'e gelmişti. İktisadi İlimler Fakültesine devam etmek istiyordu. O da Hitler'in konuşmasını dinleyerek etkisinde kalmıştı. Birinci Dünya Savaşında Almanya'nın milli kahramanlarından biri olduğu için — ünlü Richtofen uçak filosunun son komutanıydı, Almanya-*nın en büyük askeri* madalyası olan liyakat madalyasını kazanmıştı — sivil hayata uymak ona herkesten güç geliyordu. Bir aralık Danimarka'da, sonra İsveç'te sivil uçaklarda pilotluk yaptı. Bir gün Kont Eric von Rosen'i uçakla Stockholm yakınındaki malikânesine götürmek görevini aldı. Kont, genç pilotu şatosuna dâvet etti. Goering orada kontesin kızkardeşi Carin von Kantzow'u gördü ve âşık oldu. Ama kadın hem saralıydı hem de evliydi. Bununla birlikte eşinden ayrılarak Goering'e vardı. Zengin kadın, yeni eşiyle birlikte Münich'e yerleşti. 1921 de Nazi Partisine giren Goering, eşi sayesinde partiye cömertçe bağışlarda bulundu, ayrıca Führer'in kişisel masraflarını ödedi. Goering, bu mali yardımdan başka, S.A. ların teşkilâtlandırılmasında Roehm'e yardım etti; 1922 de de S.A. ların başına getirildi.

Bu birinci derecedeki şahısların dışında, daha sönük fakat daha acayip dostlar da yer alıyordu: List alayında Hitler'in çavuşu olan, kaba, haşin fakat teşkilâtçı Max Amann, «Völkischer Beobachter» in idare müdürü olmuştu. Hitler şahsi muhafızı olarak, amatör güreşçi, mesleği kasap çıraklığı olan ve kavgacılığıyla ün salan Ülrich Graf'ı seçmişti. «Resmi» fotoğrafçılığına da topal Heinrich Hoffmann'ı aldı. Bir başka muhafızı da, at cambazı ve bir zamanlar Münich genelevlerinde fedailik yapan Christian Weber'-di. Bu sıralarda Hermann Esser'e de Hitler'in yanında sık sık rastlanırdı. Esser, hitabette Hitler'in rakibi sayılabilecek kadar ustaydı. «Völkischer Beobachter» de Yahudiler aleyhindeki yazılarıyla dikkati çekiyordu. Fakat daha başka özellikleri de vardı: kendisine kadınların baktığını herkes biliyordu. Şantajcılıkta büyük bir ün salmıştı; kendisiyle iyi geçinmiyen arkadaşlarını «ihbar» la tehditten çekinmezdi. Esser, partinin bazı eski üyelerini bile o kadar tıkandırdı ki, bunlar Esser'in partiden uzaklaştırılmasını istediler ama Hitler-in cevabı şu oldu: «Esser'in namussuzun biri olduğunu biliyorum, ama bana faydalı olduğu sürece onu bırakmıyacağım.» Zaten, Hitler'in, hemen bütün yakınlarına karşı tutumu buydu: Katiller, homoseksüeller, kokainmanlar, fahişelerin belâlıları ya da basit serseriler Hitler'in amaçlarına hizmet ettikleri sürece onlara söz yoktu. Meselâ Julius Streicher'i de bu yüzden sonuna kadar destekledi. *Bu eski* öğretmen, korkunç sadist, 1922 yılından gözden düştüğü 1939'a kadar Hitler'in çevresinde yer alan en iğrenç yaratıklardan biriydi. Sefahat düşkünü, zamparalıklarıyla öğünen, metreslerinin kocalarını haraca bağlıyan bu adam, fanatik Yahudi düşmanlığı sayesinde ün ve servet yapmıştı. Streicher'in yayımladığı ve adı duyulduğu vakit insanda tiksinti uyandıran «Der Stürmer» adlı haftalık dergi, Yahudilerle ilgili cinsel cinayetlerle dolup taşıyordu.

İşte, Hitler'in diktatörlüğe yol almağa başladığı ilk yıllar içinde, bir zamanlar dünyaya *Kuther, Kant, Goethe, Schiller,* Bach, Beethoven, Brahms'a vermiş olan ülkede Hitler'in çevresinde toplananlar bu çeşit insan-*lardı.*

Gelecek yazı

DOĞMADAN ÖLEN CUMHURİYET: WEIMAR

"Duru Göl" Masalı

Bizler gerçekten kulağımın üstüne yatmış kişileriz, bir bakıma. İncir çekirdeği doldurmaz, enten püften haberler, o da yalan yanlış, birkaç gün içinde yedi iklim dört bucağı dolaşır da, işe yarar, iyi kötü bir çapı olan, memleket yararına, halk hizmetine, dirilip kalkınmaya veya silkinip uyanmağa müteallik meseleler davullara konulup çalınsa başını çevirip bakan bile olmaz. Bir meraklısı, ilgilisi çıkarsa o da ya alaya alır, ya tekzip eder, bilemediniz, işin ehemmiyetini küçültmeye çalışır.

Okuyucularımıza burada anlatacağımız hikâye, kolay kolay inanılır çeşiten değildir. Hoş, hikâyelere inanmak zorunda da değiliz esasen. Belki inanmayı çocukluk bile sayarız ya, bu hikâye başka hikâye. Anadolunun kuş uçmaz, kervan geçmez köşelerinden birinde meydana gelmiş, noktası noktasına hayata kavuşulup nefes almağa başlamış, sonunda da, pek muhtemel olarak, ölüm solukları koyverdiği görülmüş bir olaylar zincirini anlatıyor.

Efendim, Elâzığ şehrinin Güney-doğu'suna düşen Mastar ve Çelemlik dağ silsilelerinin ortasında ve en yüksek doruklara çok yakın bir yarıntı içinde, çevresi koruluklarla çevrilmiş, lâcivert, duru bir su hazinesi yatar ki adına «Hazar gölü» denir. Şehre 22 kilometre kadar uzaklıktadır ve oldukça çetin bir yoldan ine çıka, düşe kalka civarına varılır. Elâzığın çevresinde ise 24 bin hektarlık susuz bir ova serilidir. Bu ova [illegible] [illegible]

[illegible] bir kere pek tabiî, pek normal bir [illegible]. Hem de bundan [illegible], doksan yıl önce. Bu gölün [illegible] delip suyu ovaya akıtsan mı, karada ölüm yok. Orada toprağı olanlar ve aydın kişiler öne düşmüşler, Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru payitahta heyetler göndermeğe başlamışlar. Kime anlatırsınız? Olacak iş değil, bir kez... Olacak işse bile kimbilir kaç milyon altın lirası, Padişahı, sadrâzamı, vekili, [illegible] derken müracaatlar Elâzığ mutasarrıflığının o zamanlar bağlı bulunduğu Diyarbakır valiliğine gelmiş dayanmış. Aynı direnmeler, aynı [illegible] engeller, [illegible]. Elâzığlı okur - yazar kişi yılar mı? Durur mu? Umudunu keser mi? Nihayet taşı [illegible], gölü ve civarını etüd etmek üzere Almanyadan bir uzmanlar kurulu getirtmenin yolunu bulmuşlar..

Birkaç mühendisten meydana gelen bu kurul raporunu vermiş ve işin mümkün olduğunu bildirmiş. Araya gene yıllar girmiş. Bir başka sadrâzam, bir başka vali, başka gayretli kişiler, yeni etüdler, yeni keşifler.. Sonunda en sonunda, 1947 yılları civarında Hazar gölünün ve su [illegible] tesislerinin son etüdleri de, hattâ keşfi de yapılmış, haritalar tomar halinde, emre müheyya, verilecek ödeneği beklemeğe başlamış. Projeye göre gölün bir kenarından ve yer altından ovanın ucuna kadar tam 4453 metre uzunluğunda tünel açılacak, 150 metre uzunluğunda bir çelik boru (mühendisler buna cebri boru diyorlar) ile sular ovaya akıtılacak. Tabiî, iş o kadar basit değil. Bazı söylentilere göre bizim memleketin değil, Balkanların da değil, Avrupanın en ince, en çetin bir mühendislik eseri olarak ortaya çıkmış. İlk keşiflere göre de aşağı yukarı 15 milyon liraya mal olacak.

1953 yılına doğru eli kazmalı bir işçi ordusu, bacağı külotlu bir yüksek mühendisler kafilesi ve herbiri milyonluk birkaç müteahhit güzel gölün başına varıp çadırlarını kuruyorlar ve tam randımanla işe koyuluyorlar. 1954, 1955, 1956, 1957 yılları bu adamları iş başında buluyor. Bu yılların şafakları bu adamların sırtına doğuyor, akşam gölgeleri bu adamların sırtına iniyor. Arada, bir iş daha çıkarıyor ayrıca. Bir taşla iki kuş vurma kabilinden. O da şu: Gölün öte kıyısında Etibanka ait Ergani bakır tesisleri var. *Zaten Ergani kasabası da oracıkta.* Etibank hükûmete başvuruyor, diyor ki: Efendim, suyun ovaya akıtılması sırasında güçlü bir şüt elde edilecek. Müsaade buyurulursa ben oraya küçük bir hidroelektrik santrali kurayım da enerjiyi fabrikama ulaştırayım. Böylece her yıl ödediğim iki milyon küsur liralık kömürden tasarruf edeyim.. Hay hay diyorlar, kurun santralinizi..

İşin önemine ve büyüklüğüne delil olmak üzere şu bir iki noktayı belirtmek gerek. Örneğin, tünelin göle bitiştiği yerde bir sedde tesisi kurmak lâzım. Açılıp kapanabilecek, suya yol verip suyu kesecek tertibat. Bu tesis kurulurken yer altından bol su çıkmağa başlıyor. Yıllar yılı işçiler sırasına göre dizlerine, gününe göre bellerine, arada bir de boğazlarına kadar su içinde çalışıyorlar, işbaşılar, teknikerler, yüksek mühendisler keza. (Kulağımızın üstüne yatma meselesi ilk belirtilerini burada veriyor: Haberimiz yok! Belki zamanın hükûmetinin, başbakanının da haberi olmamış)... Güç bil ile bu işin üstesinden geliniyor ama birkaç milyon lira da arasıra gömülüyor. Derken tünelin güzergâhında çürük toprak bölgeleri ortaya çıkıyor. Şaka değil: Öyle yerler var ki tünel oyuğu yeryüzünden 220 metre derinlikte. İkide bir toprak çöküyor. Üç kazmada bir, tavan işçilerin başına iniyor. Şehidi, yaralısı oluyor. İşe devam.. İşe devam.. Hesaplara göre üç yılda bitmesi gereken kuruluş dört yılı, beş yılı dolduruyor. Bu arada Etibank santralini kuruyor, memurlarını, kapıcılarını, hat bekçilerini tâyin edip gönderiyor. Aileler konforlu, bahçeli lojmanlara kurulup beklemeğe başlıyorlar. Su gelecek, türbinler dönecek, elektrik akımı başlıyacak diye.. Ne gezer efendim, ne gezer... İşler günden güne sarpa sarıyor. Ama fedakâr mühendislerin himmeti ve çalışkan Türk işçisinin pazu kuvvetiyle işlerin sonu görünüyor. *Bütün* Devlet Su İşleri camiası sevinç içinde. Elâzığ bayram yapıyor. Açılış töreni meraklıları, salt tören heyecaniyle, ellerini oğuşturmadalar! Nihayet o günler de geliyor, daha son hazırlıklar, bazı noksanlar falan bitmeden kurdele de kesiliyor, su salıverilıyor..

İşte dram ondan sonra kopuyor: (Kulağımızın üstüne yattığımızı ispat eden nokta..) Efendim, göl sularının içinde kalsiyum karbonat, sodium karbonat ve daha başka zehirli madeni tuzlar mevcut olduğundan tarla sulamasında kullanılmasına imkân yokmuş! Bre aman! 20 milyon gitmiş, o bir şey değil, koca bir siyasi prestij, koca şehrin umutları ve hayalleri güme gidecek. Hayır, tahlil, tahlil, netice aynı! Ne yapmalı? Arada bağıranlar oluyor: Yahu, bunca etüdler, keşifler, haybuylar. Sonra yıllar, yıllar, yıllar... Şu mübarek gölün suyunu bir yoklıyan çıkmadı mı? Çıkmış efendim, çıkmış. Ortada birkaç tane tahlil raporu var. Fakat kim, yagerlerimiz mi cahil, işin içinde rüşvet müşvet (bu çeşit rivayetler de dönüyor ortalıkta çün, kü...) dalgası mı var, her ne hikmet ve her ne bahtsızlık ise, olmuş işte bir iş! Nidelim? Toplanalım, kurullar kuralım, kurallar düzelim.. Bir çaresine bakalım! Nihayet karar veriliyor ki, dağların arkalarından, tatlı su birikintilerinden, derelerden, kar eriyintilerinden iyi su toplanıp göle akıtılacak; suyun N. biri ve tuzu hafifletilecek; ziraate salih bir hale gelir gelmez ova sulanmağa başlanacak. Ne zaman olur bu iş? Şayet olursa beş yıl ister.. Dramın sonu şu: Galiba bir 20 milyon daha harcanıyor, arka tesislere girişiliyor. E, santral ne olacak? Etibank sızlanıyor. Suyu akıtalım diyorlar, santralin türbinleri dönsün! Arada Elâzığın ihtiyacı için de bir miktar elektrik enerjisi ayrılsın! Ayrılsın ki adamların ağızlarını kapıyalım... Santralden çıkan zehirli suları da bir kanala verip Murat ırmağına aktaralım... Şimdilerde bu işler böylece yürüyor. Zavallı güzel gölcüğün, o güzelim doğa süsünün lâciyert suları da, tek bir çalıya bile değmemesine dikkat edilerek, derin bir lâğım tesisinin içinden nehre veriliyor.

Bir okur-yazar adam, bir romancı, hepimizin bildiği İlhan Tarus, gazetecilik bahanesiyle oralara birkaç kez uzanmış. Dönmüş, dolaşmış, dikkat etmiş... Sabırla, enikonu, dişini sıkıp incelemiş meseleyi. Tutmuş, «Duru Göl» diye bir roman yazmış. Bu roman 1959 yılının Ağustos ayı başından Aralık ayına kadar İstanbulda Vatan gazetesinde tefrika edilmiş. ((Tam 120 gün).. Fakat kim okur, kim dinler?

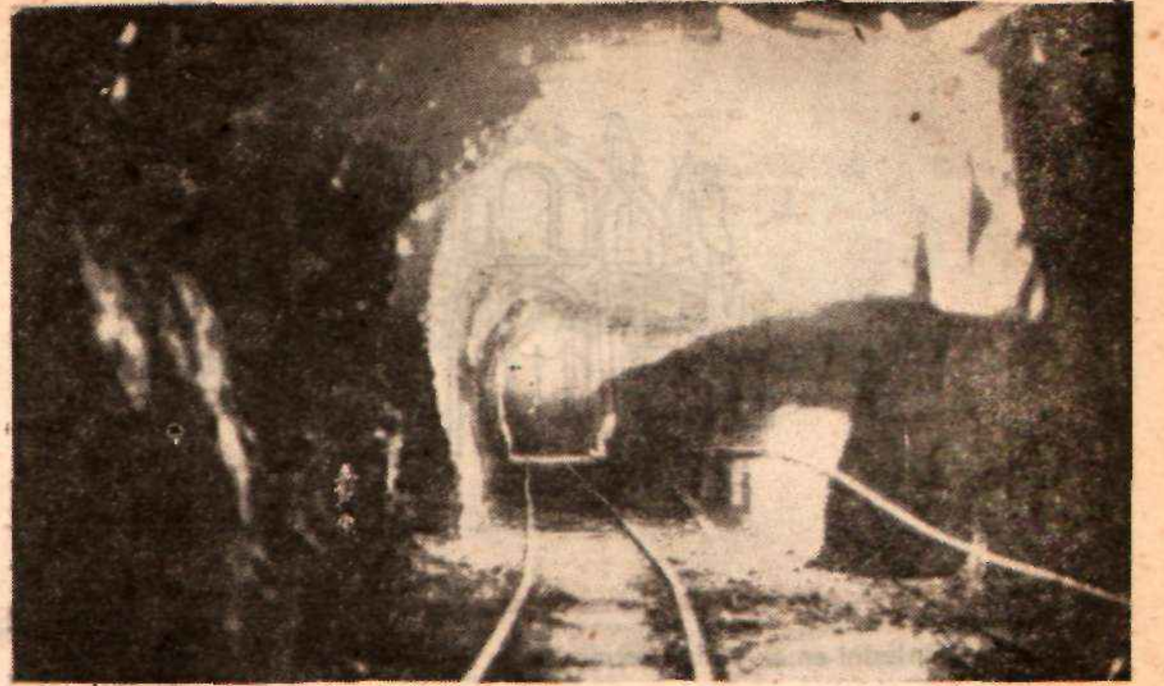

Hazer tünelinin inşaat sırasında görünüşü

Ankara da öcü var !..

Yılanların Öcü» olayı, filme emek verenlere ne kadar üzücü dakikalar geçirtmiş, daha da geçirtebilecek olaylarla karşılaşırsa karşılaşsın, bir yönden sinemamıza çok yararı dokunmuş, sinemamız ile müzelik bir sansür düzeni arasında yıllardan beri süregelen «gizli savaş» suyun yüzüne çıkarmıştır. «Yılanların Öcü» olayının unutulmaması, üzerinde ısrarla durulması gereken bir yönü var: Bu olay, sinemamızda bu çeşit olayların ilki değildir. Hemen her ay, daha nice nice «Yılanların Öcü» olayı sinemacılarımızla müzelik sansür düzeni arasında sürüp gidiyor. Ama, «Yılanların Öcü» nün talihi (aynı zamanda talihsizliği), bu çekişmenin kamu oyunda geniş yankılar bulması, müzelik sansürün çirkin yüzünü bir daha aydınlığa çıkarmasıdır.

Olay, müzelik sansür düzeninin sakatlığını da, bu müzelik sansür düzenini uygulayanların yetersizliğini de açıkça ortaya koymuştur: Sinemamızda dört çeşit sansür mü var deniliyor, bu dört çeşit sansürün şimdilik üçü (ön sansür, asıl sansür, kendi kendini sansür) uygulanmıştır bile. Film piyasaya çıkmak iznini kopardığı vakit dördüncüsünün, yani son sansürün uygulanıp uygulanmıyacağını kimse temin edemez. Sansürün ölçüleri belli değil, keyfi bir sansürdür mü deniliyor, «Yılanların Öcü» başından, şimdiki geçici sonuna kadar bu ölçüsüzlüğü, bu keyfiliği açıkça ortaya koymuştur: Senaryoda izin verilenlerin, filmde yasaklanmak istenmesi; toptan kabul kararının «kuşa döndürme» kararına çevrilmesi, yeniden toptan kabule dönülmesi; sansürün ünlü «on buyruk» unun lâstikli hükümlerinin *uzatılıp uzatılıp* en mâsum konuşmalara ve görüntülere uygulanmağa çalışılması. Sinemacıların bu müzelik sansür karşısında dayanakları, başvuracakları bir makam olmadığı, sansürün tek dereceli, itiraz kabul etmez olduğu mu ileri sürülüyor, «Yılanların Öcü» bunu da ortaya koymuştur: «Yılanların Öcü» nün bir kuruldan öbürüne sürüklenmesi, kararın yeniden gözden geçirilmesi ancak sansür tüzüğüne «aykırı» hareketle sağlanmıştır. Gerçekte komisyonun verdiği karara tek itiraz mercii, hiç bir aklı başında sinemacının başvurmağı göze alamıyacağı Danıştay'dı. «Yılanların Öcü», ancak çevresinde uyandırdığı yankı, basının çoğunluğunun, aydınların bir çeşit baskısı altında, «istisnai» işlemle ikinci defa gözden geçirilmek ayrıcalığını sağlıyabilmiştir. Öbür filmler, bu kadar talihli çıkmamışlardır. Sansür tüzüğünü uygulamakla görevli kimselerin, yalnız devlet memurlarından meydana geldiği, bundan dolayı üst makamların emirlerine, günlük siyasi havaya uydukları mı ileri sürülüyor, «Yılanların Öcü» dolayısıyla günlük basındaki haberleri üstün körü izleyenler bile bunun iki hafta içinde birçok örneklerini görmüşlerdir.., «Yılanların Öcü», müzelik sansür düzeninin ve bu düzeni uygulamağa çalışanların işte bu ve buna benzer aksaklıklarını ortaya koymak, geniş yankılar uyandırarak bunlar üzerine ilgililerin dikkatini çekmek bakımından çok yararlı bir iş başarmıştır.

Fakat olayın, üzerinde durulması gereken bir noktası daha var: Sansür konusunda her vakit rastlandığı gibi, bu müzelik düzene şiddetle karşı koyanlar, sinemacılar değil basının büyük çoğunluğu ve aydınlar olmuştur. Sinemacılar, küçük çapta bir çıkış bir yana bırakılırsa, yine susmuşlar, olaya seyirci kalmışlardır. Oysa bu olay, bütün sinemacıları ve sinemamızın geleceğini ilgilendiren özelliktedir. Müzelik sansür düzeninin yirmi üç yıldır hiç değişmeksizin, çeşitli iktidarları ardında bırakarak bugüne kadar ulaşabilmesi de gösteriyor ki, en kötü niyetlisinden en iyi niyetlisine kadar hiçbir iktidar, bu müzelik sansür düzeninden kendi isteğiyle vazgeçmek niyetinde değildir. Bundan dolayı, bu müzelik sansür düzenini değiştirtmek, sinemacıların ön ayak olmasına, basını, aydın çevreleri, *millet meclisi ve senatodaki aydın üyeleri harekete geçir*mesine bağlı. «Yılanların Öcü» bir fırsattı. Bu fırsat, sinemacılardan büyük çoğunluğunun kendi çıkarını ve yararını bile gözetemiyecek kadar yeteneksiz, ancak günlük ve küçük hesaplar ardında olması yüzünden kaçırılmak üzeredir. Çok muhtemeldir ki, «Yılanların Öcü» nün piyasaya çıkarılmasına, müzelik sansür düzeninin devamını sağlamak için, önemsiz bir «tâviz» olarak izin verilecektir. Sinemacılar bu «tâviz» le yetinirlerse, müzelik sansür düzenini kaldırmak için ele geçen en iyi fırsat yitirilmiş olacaktır. İkinci bir fırsat, Anayasa Mahkemesi kurulduğu vakit çıkacaktır. Fakat sinemacılarımız bu uyuşuklukta ayak direrlerse, anayasaya aykırı mevzuatın mahkemeye götürülmesi için konulan mühletin de geçirileceğinden korkulur. O vakit, müzelik sansür düzeninin daha nice nice iktidarları, sinemacıları ve filmleri ardında bırakmasını beklemek gerekecektir.

Nijat Özön

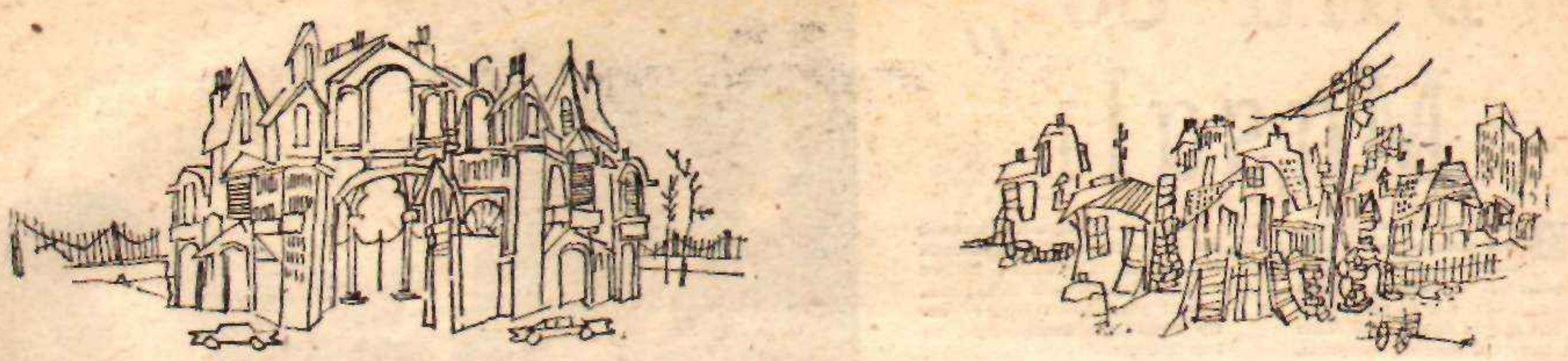

SERVET .... BEYANI

Gelirlerini emek yerine sermayeden sağlayan zenginlerimiz, vergi dairelerine çok düşük kazanç bildirmektedir. Vergi kayıtlarına göre, bir odacıdan az kazanan zenginlerimiz vardır. Bu zenginler, Maliyeye ayda 200 lira kazanıyorum der, der ama apartmanlarının, altınlarının, otomobillerinin sayısı yıldan yıla çoğalıyor. Maliye ise, ayda 200 lira kazanan bu servet sahibi zenginlere «Peki bu serveti, 200 lira kazançla mı yaptın» diyemezdi. Servet Beyanı, Maliyeye «Nereden buldun» demek imkânını getirmektedir.

SERVET BEYANI

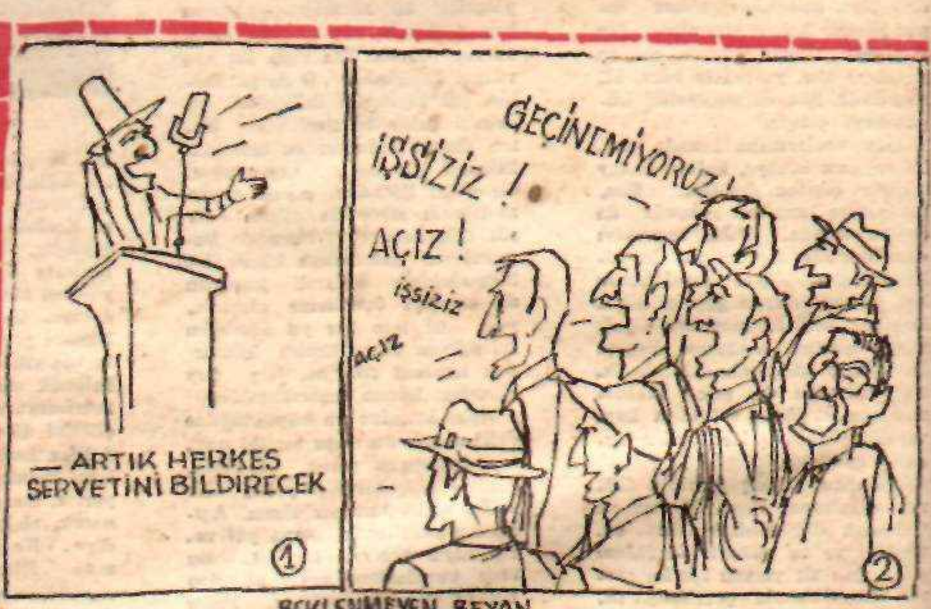
— ARTIK HERKES SERVETİNİ BİLDİRECEK
①
GEÇİNEMİYORUZ!
İŞSİZİZ!
AÇIZ!
İŞSİZİZ
AÇIZ
②

BEKLENMEYEN BEYAN

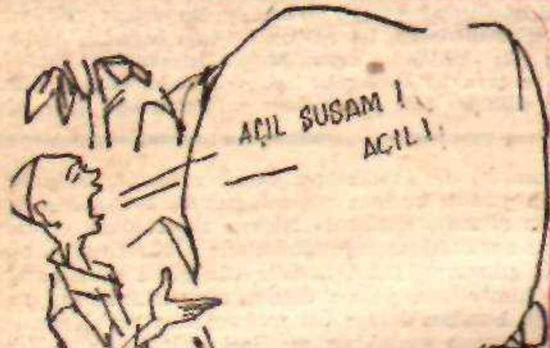
AÇIL SUSAM! AÇIL!
SERVET BEYANI

MASAL GİBİ TATLI..

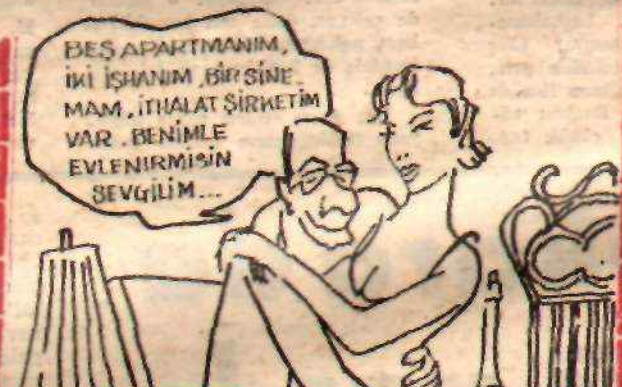
BEŞ APARTMANIM, İKİ İŞHANIM, BİR SİNEMAM, İTHALAT ŞİRKETİM VAR. BENİMLE EVLENİRMİSİN SEVGİLİM...

SAMİMİ BİR SERVET BEYANI

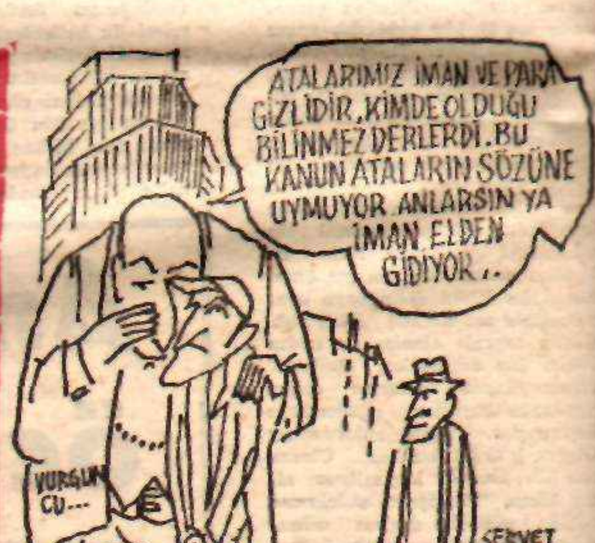
ATALARIMIZ İMAN VE PARA GİZLİDİR, KİMDE OLDUĞU BİLİNMEZ DERLERDİ. BU KANUN ATALARIN SÖZÜNE UYMUYOR. ANLARSIN YA İMAN ELDEN GİDIYOR..
VURGUNCU...
HALK
SERVET BEYANI

ESKİ BİR SERVET BEYANI

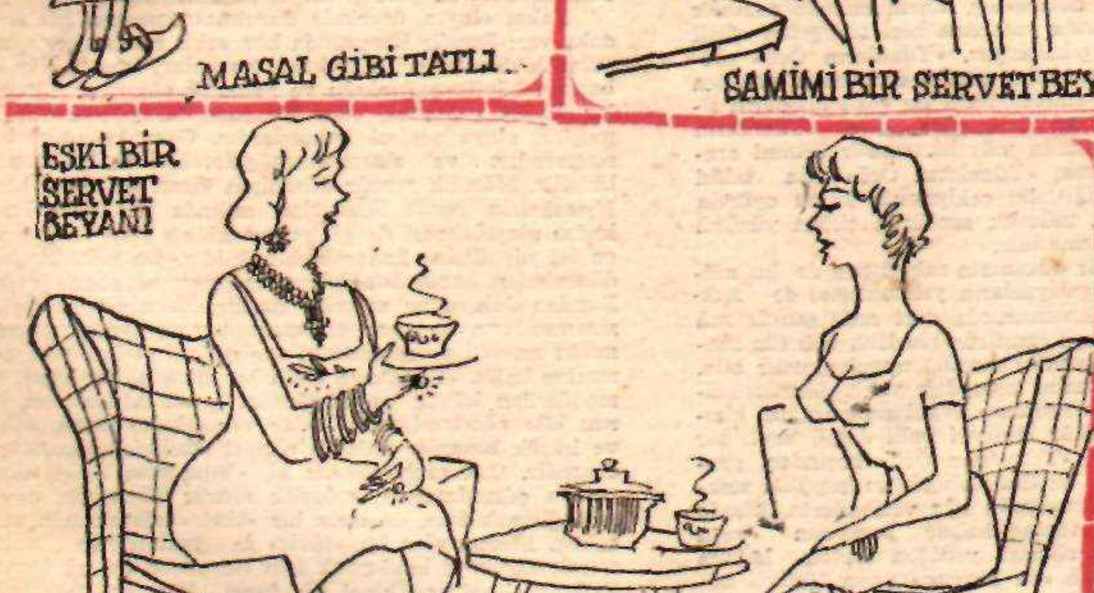

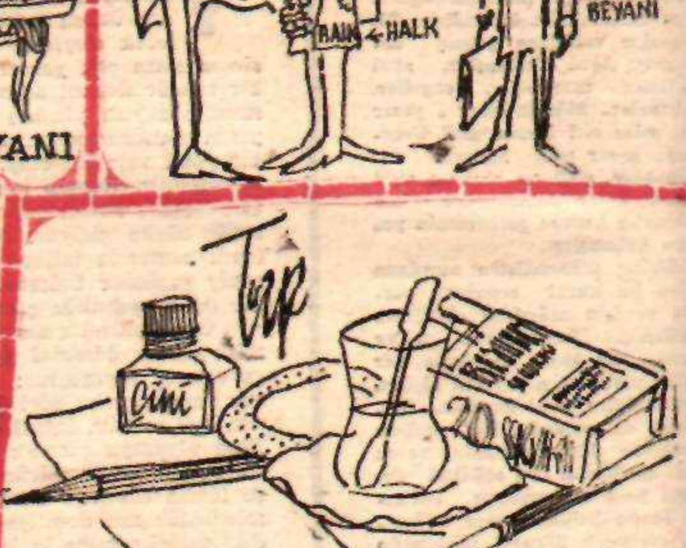

SERVETİM